

§ 1 Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs men bordlades åter skatteutskottets betänkande nr 28, utrikesutskottets betänkanden nr 7, 8 och 10, försvarsutskottets betänkanden nr 18 och 19, trafikutskottets betänkanden nr 14, 16 och 17, jordbruksutskottets betänkanden nr 13 och 14 samt näringsutskottets betänkande nr 20.

§ 3 Arbetsmarknadsutbildningen (forts.)

Fortsattes överläggningen om inrikesutskottets betänkande nr 14.

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! En av de utbildningsformer som behandlas i propositionen 45 är företagsutbildningen. I samband med att man behandlar företagsutbildningen tar man upp den utbildning i företag som förekommer för bl. a. äldre och handikappade. Där införs enligt propositionens och utskottsmajoritetens förslag nu en ny regel, som innebär att även för dessa grupper skall gälla anställningstvång, dvs. för att få tillgång till utbildningen i företag måste alla – även om de tillhör gruppen äldre och handikappade – vara anställda av företaget i fråga. Den nya regeln motiveras mycket knapphändigt i propositionen; det finns knappast några egentliga skäl redovisade varför man vill införa den, bortsett från önskvärheten av ett enhetligt system.

I motionen 2016 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl. tas denna fråga upp. Vi framhåller där att det är angeläget att man också i framtiden skall ha möjlighet att erbjuda företagsutbildning för äldre och handikappade utan att de dessförinnan är anställda i företaget. Företagsutbildning utgör ett viktigt utbildningsalternativ. Inte minst för de grupper som har svårighet att få fotfäste på arbetsmarknaden kan det vara värdefullt med utbildning i företag. Dels erbjuder det en mer realistisk miljö i många sammanhang än andra utbildningsformer kan erbjuda, dels kan det också innebära en öppning på arbetsmarknaden – det kan vara ett sätt att introduceras på ett företag. Därför menar vi att det är angeläget att ta bort anställningstvånget.

På s. 16 i utskottets betänkande behandlas den här frågan. Utskottsmajoriteten avfärdar vårt förslag ännu knapphändigare än det sätt på vilket frågan behandlas i propositionen. Man säger:

”Erfarenheterna av den nya ordningen bör avvaktas innan man tar ställning till om den behöver modifieras. Utskottet biträder därför propositionens förslag på denna punkt och avstyrker följaktligen motionsyrkandet.”

Självfallet anser vi fortfarande att det krav som vi framfört i motionen är angeläget. Vi vill slå vakt om möjligheterna för de anställda och handikappade som inte har en position på arbetsmarknaden att komma in i företagsutbildningen. Vi har också reserverat oss på denna punkt.

Ett annat problem som tas upp i motionen 2016 är risken för att det kan uppstå tröskeleffekter i samband med att det nya utbildningsbidragssystemet introduceras. Det kan alltid vara frestande, när förmånerna höjs kraftigt i samband med någon aktivitet, att avvakta tills man kan utnyttja de förbättrade förmånerna. Vi föreslog därför att man skulle göra justeringar av de redan existerande bidragen fr. o. m. i höst så att man på det sättet undviker den typen av tröskeleffekter. I det fallet fick vi en mer positiv behandling i utskottet, och vårt motionsyrkande har mynnat ut i ett förslag från utskottet att regeringen skall ges allmänt bemyndigande att om situationen så kräver vidta härav föranledd bidragsjustering. Formerna för denna justering och den tidpunkt vid vilken åtgärderna bör sättas in bör vara beroende av utvecklingen och de framtidsbedömningar som kan göras efter halvårsskiftet, säger utskottet. Detta tycker vi är en tillfredsställande avvägning och lösning på det problem vi tar upp i motionen. På den här punkten kan jag yrka bifall till utskottets förslag.

En fråga som tas upp i flera motioner, bl. a. i motionen 2014 av herr Karlsson i Mariefred, gäller folkhögskolornas roll i arbetsmarknadsutbildningen. Redan nu spelar folkhögskolorna en viktig roll som ett alternativ inom arbetsmarknadsutbildningen. Det är många människor som haft tillfälle att få en mer allmän och bred utbildning inom folkhögskolornas ram. I propositionen tar man också upp den här frågan, bl. a. med anledning av att den behandlats i KAMU-utredningen och att flera remissinstanser har pekat på det angelägna i att folkhögskolorna får fortsätta att spela en viktig roll inom det här området. Man säger att det inte finns några formella hinder för att även fortsättningsvis kunna utnyttja folkhögskolornas utbildningskapacitet när det gäller arbetsmarknadsutbildningen. Men det är svårt att ur propositionen utläsa någon större entusiasm för folkhögskolornas funktioner annat än när det gäller elever med speciella problem.

Utskottet har valt att tolka propositionen så positivt som möjligt, skulle jag vilja säga, när man skriver att utskottet inte kan finna annat än att folkhögskolorna även i fortsättningen kommer att ha en betydelsefull funktion att fylla i arbetsmarknadsutbildningen. Då hänvisar man till de formuleringar som finns i propositionen.

Vi tycker nog att riksdagen på ett klarare sätt skulle kunna slå fast att folkhögskolorna i framtiden har en viktig roll att spela i det här sammanhanget. Folkhögskolorna representerar en unik tradition och har er-

farenhet på vuxenutbildningens område. Det måste vara angeläget för samhället att ta till vara den erfarenhet och den utbildningskapacitet som finns inom folkhögskolorna. När man tar till vara folkhögskolans möjligheter i samband med vuxenutbildning i allmänhet och även arbetsmarknadsutbildning får detta inte bara eller ens till övervägande del gälla elever som har särskilda problem av olika slag. Det är utan tvivel så att folkhögskolorna just för elever med speciella problem kan innebära ett mycket väsentligt stöd i utbildningen. Men om just den typen av elever i alltför hög grad får dominera folkhögskolornas elevuppsättning minskar naturligtvis samtidigt folkhögskolornas möjligheter att hjälpa denna grupp elever. Det gäller alltså, inte minst med hänsyn till de mer problematiska eleverna, att ha en väl avvägd sammansättning av elevkåren på folkhögskolorna. Detta gör det också angeläget att man på ett ordentligt sätt tar till vara folkhögskolornas utbildningsmöjligheter. Därför menar vi reservanter från centerpartiet och folkpartiet att riksdagen mera klart och tydligt bör slå fast folkhögskolornas roll i framtiden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 7 och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! I en motion nr 2001 har jag och några medmotionärer föreslagit att riksdagen hos regeringen skulle begära att en arbetsgrupp snarast skulle tillsättas för att utarbeta förslag till former och riktlinjer för en hela utbildningsfältet omfattande samplanering, samordning och samverkan mellan arbetsmarknadsutbildningen och det reguljära utbildningsväsendet. Enligt utskottets uppfattning bör resultatet av de metoder för samordning som nu föreslås i propositionen om arbetsmarknadsutbildningen avvaktas innan man tar ställning till nya åtgärder.

Jag skall inte polemisera mot utskottet, som med allvar och positivt tagit upp motionen till behandling – därmed, hoppas jag, erkännande att det är besvärliga problem det rör sig om. Å andra sidan kan jag inte vika från den uppfattningen att det är av behovet påkallat att samplaneringen, samordningen och samverkan utvecklas mer än vad som antyds i propositionen och dessutom – det skall observeras – över *hela* arbetsmarknadsutbildningsfältet. Bestämda riktlinjer för en sådan samordning och samverkan mellan ungdomsutbildningen, vuxenutbildningen och arbetsmarknadsutbildningen saknas. Kommer sådana riktlinjer sedan riksdagen bifallit propositionen, kan man fråga sig, gällande alltså såväl den centrala som den regionala och lokala verksamheten?

Det kan inte få fortsätta att vara så, som vi framhållit i motionen, att redan tillgängliga lärosalar, institutioner och verkstäder inte utnyttjas utan att nya utrymmen i stället utrustas. Möjligheter till gemensamt bruk av till buds stående lärarkrafter har inte tillvaratagits. Dubbla kursutbud har gjorts. Det är saker och ting som man stöter på vid resor ute i kommuner och vid överläggningar med utbildningstjänstemän där.

Jag tycker nog att utskottet halkar förbi frågan om överkapaciteten

litet förstrött och reducerar problemet till att vissa ojämnheter i beläggningen måste accepteras, som det heter. Må så vara, men jag vägrar tro att överkapaciteten inte kan nedbringas något mer än vad som f. n. är fallet. Överkapacitet t. ex. på lärarsidan drar betydande kostnader.

Inte heller tror jag att all arbetsmarknadsutbildning – den är verkligen skiftande – inom den närmaste tiden kommer att kunna läggas under skolöverstyrelsen som enda huvudman eller, litet försiktigare uttryckt, som ytterst ansvarig. Men det går att komma bra mycket längre än vad som hittills skett. Uppbyggandet av permanenta, fristående utbildnings- och studiestödssystem vid sidan av de reguljära är generellt sett icke av godo.

Tanken på en särskild arbetsgrupp, som skulle gripa sig an hela problematiken, tycker jag har framtiden för sig. Statsrådet Leijon bör inte utan vidare förkasta den tanken, även om jag inte i motionen lyckats frälsa utskottet för mitt förslag. Det är som jag ser det den första åtgärd som måste vidtas för att andra, betydelsefulla åtgärder i sin tur skall kunna komma till stånd.

Samplanering, samordning och samverkan mellan arbetsmarknadsutbildningen och det reguljära utbildningsväsendet är inte tillfredsställande; det vågar jag stå för sådan jag har upplevt situationen. Jag menar alltså att mer måste göras än vad som förutsätts i propositionen.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! Frågan om arbetsmarknadsutbildningen har varit föremål för många diskussioner under årens lopp. I början hävdades från många håll att utbildningen inte gav de resultat man hade väntat sig. Det har också sagts att alltför många inte fått någon anställning efter genomgången kurs, att de inte fått sysselsättning inom de områden som de utbildats för osv. Över huvud taget har det funnits ett slags avog inställning till denna utbildningsverksamhet från vissa håll. Ändå kan man i dag slå fast att arbetsmarknadsutbildningen utvecklats till ett av arbetsmarknadspolitikens mest betydelsefulla instrument. Den stora efterfrågan på yrkesutbildad arbetskraft som år efter år gjort sig alltmer gällande skulle knappast ha kunnat tillgodoses så pass bra som ändå har skett om inte denna utbildningsverksamhet hade funnits.

Av alldeles särskild betydelse har arbetsmarknadsutbildningen varit för alla de kvinnor som på senare tid år efter år försökt komma ut i arbetslivet efter att under några år ha stått utanför, liksom för de kvinnor som helt saknat erfarenhet på arbetsmarknaden. Andelen kvinnor inom arbetsmarknadsutbildningen var i början ganska blygsam men har nu ökat till nära 50 %. Eftersom det framför allt är den kvinnliga arbetskraften som ökat under de senaste åren kan man på goda grunder slå fast att arbetsmarknadsutbildningen haft stor betydelse för många kvinnor när det gällt att ta steget ut i arbetslivet. För ensamstående familjeförsörjare har i många fall utbildningen inneburit att de kunnat få en

bättre ställning på arbetsmarknaden och således kunnat förbättra försörjningssituationen.

Men samtidigt som det kan betonas att arbetsmarknadsutbildningen har stor betydelse just för kvinnorna och deras möjligheter att komma ut på arbetsmarknaden finns det naturligtvis en del problem som bör uppmärksammas. Säkert skulle ännu fler kunnat gripa chansen till utbildning, om inte barntillsynsproblemen stått hindrande i vägen.

Vi hade ju för någon månad sedan en lång och intensiv debatt i riksdagen om bristen på daghems- och fritidshemsplatser över huvud taget, och jag skall inte närmare gå in på den frågan. Men jag vill konstatera att alla erfarenheter säger att bristen på tillsynsplatser även drabbar arbetsmarknadsutbildningen, eller rättare sagt framför allt de kvinnor som vill söka utbildning för att komma ut i förvärvsarbete. De kontakter jag haft med handläggande personal vid länsarbetsnämnder och också med vissa småbarnsföräldrar som berörts har besannat detta. AMS har också begärt en utökning av den försöksverksamhet med barntillsyn inom arbetsmarknadsutbildningen som man bedrivit sedan mitten av 1960-talet och som nu omfattar ca 100 platser på åtta orter. Man anser att den bör fortsätta och anordnas i flertalet län. Med hänsyn till den ökade efterfrågan på arbetsmarknadsutbildning från föräldrar med små barn har man ansett att det är angeläget att denna barntillsyn även kan omfatta kursdeltagare som genomgår utbildning utanför AMU-center. AMS föreslår därför att verksamheten utökas med ca 400 platser. Även KAMU har föreslagit att verksamheten skall successivt utvidgas allteftersom behov uppstår.

Föredragande statsrådet tar ingen direkt ställning till frågan i propositionen utan hänvisar till att det bör ankomma på regeringen att besluta om de justeringar av bestämmelserna som kan visa sig motiverade.

Enligt min mening är det klart motiverat att försöksverksamheten snabbt byggs ut. Det kan inte vara rimligt att t. ex. en ensamstående förälder som har allt klart för att påbörja en utbildning hindras därför att inte barntillsynsfrågan kan lösas, samtidigt som vi kanske har brist på arbetskraft just inom det område som vederbörande sökt sig till och samtidigt som hon skulle ha fått en betydligt bättre trygghet för sig själv och barnet om utbildningen kunnat fullföljas.

Med de förbättringar som nu sker när det gäller utbildningsbidragen får man förutsätta att fler söker utbildning, vilket kommer att innebära ett ökat tryck även när det gäller barntillsynen. Bl. a. torde slopanDET av "makeprövningen", dvs. kopplingen av bidragen till makes inkomst, innebära att många flera gifta kvinnor får möjlighet att gå in i utbildning.

Jag vill också hänvisa till det stora behovet av utbildad personal på vårdsektorn och den skrivelse som AMS avgivit till regeringen om de åtgärder inom framför allt barnomsorgen som man bedömer angelägna att sätta in vid en eventuell konjunkturdämpning. Även om man önskar att många fler män skulle ägna sig åt vårdsektorn torde det i verkligheten bli kvinnorna som i mycket hög grad tar dessa utbildningsplatser i an-

Onsdagen den
21 maj 1975

*Arbetsmarknadsut-
bildningen*

språk.

Vidare pågår en brett upplagd försöksverksamhet med det s. k. jämställdhetsbidraget, och även i detta fall torde kvinnorna åtminstone under en övergångstid komma att vara i majoritet.

Allt talar således för att det kommer att ställas stora krav på tillgång till barntillsyn om arbetsmarknadsutbildningens omfattning och mål skall kunna förverkligas. Man kan naturligtvis ha den uppfattningen att kommunerna borde klara barntillsynsfrågorna även för dem som går i arbetsmarknadsutbildning. Men med vetskap om det svåra läget, med långa daghemsköer på de flesta orter med AMU-centra och annan arbetsmarknadsutbildning, kan vi enligt min uppfattning inte vänta med att sätta in åtgärder när vi har en chans att göra detta.

Utskottet har genom ett tillkännagivande ställt sig bakom de båda motioner som väcktes vid riksdagens början, nämligen en socialdemokratisk motion där jag står som första namn och en centermotion med herr Nilsson i Tivärälund som första namn. Vi har i motionerna gått på AMS linje och vill ha en fortsatt utbyggnad till stånd. Vi anser att det nuvarande villkoret att utbildningen skall ske vid AMU-centra bör slopas. Utskottet har dessutom uttalat att det vid planeringen bör övervägas om man i fortsättningen liksom nu skall repliera, eller så att säga hyra in sig, på de kommunala institutionerna eller om man skall pröva nya organisatoriska former för att få fram ett reellt nytillskott av platser.

Jag anser att detta är en mycket viktig fråga. Det blir ju inte fler platser på en ort om AMS bekostar låt mig säga 20–25 platser av redan befintliga barnstugeplatser eller väntar på att ta i anspråk platser som ingår i kommunens ordinarie planering. Det är min förhoppning att regeringen på grundval av vad utskottet anfört mycket snart griper sig an med denna fråga, och det är även min förhoppning att AMS skall finna nya vägar att ordna barntillsyn åt föräldrar som går i arbetsmarknadsutbildning. Ur jämställdhetssynpunkt är detta en mycket angelägen fråga.

När det gäller de nya riktlinjerna för arbetsmarknadsutbildningen och de nya grunderna för utbildningsbidrag till kursdeltagarna, så har ju dessa frågor redan ingående belysts och diskuterats här under gårdagen. Med tanke på den debatt vi haft runt om i landet och med tanke på de krav på höjningar av bidragen som vi haft att behandla tid efter annan anser jag det synnerligen tillfredsställande att vi nu får ett nytt system, där bidragen kommer att anpassas till höjningar av maximisättningen inom arbetslöshetsförsäkringen och det kontanta arbetsmarknadsstödet. Det kan också konstateras att utskottet så gott som enhälligt har ställt sig bakom förslaget. Det är endast vpk som har reserverat sig för ett annat system. Däremot vill inte moderaterna vara med om en finansiering genom arbetsgivaravgifter utan menar att kostnaderna bör finansieras över statsbudgeten. Någon annan form av inkomstförstärkning föreslår man inte. Jag måste då konstatera att moderaterna numera lever högt på sitt inflationsresonemang. Man tycks kunna bekosta snart sagt var

och varannan reform via inflationsvinster för staten, några hundra miljoner hit och några hundra miljoner dit. Då hade det väl varit renhårigare av moderaterna att avslå ett förslag som man inte vill vara med om att skaffa medel till. Är man intresserad av att tillgodose behovet av yrkesutbildad arbetskraft, vilket arbetsgivarna gång efter annan har förklarat sig vara, så bör det också vara rimligt att de som står för efterfrågan är med och betalar sin andel.

Mittenpartierna har inte gått emot förslaget om finansiering genom arbetsgivaravgifter men försöker att pruta på beloppen genom att föreslå en lägre avgiftsprocent. Utskottsmajoriteten har inte funnit att beräkningarna skulle vara felaktiga. Tvärtom ifrågasätter utskottet om inte den föreslagna procentsatsen är för låg, detta med tanke på att de förbättrade utbildningsbidragen bör stimulera fler arbetslösa att gå in i utbildningen, i synnerhet då de arbetslöshetsförsäkrade, som hittills har varit underrepresenterade i utbildningen.

Sysselsättningsläget blir ju också avgörande för utbildningens volym, liksom önskemålen från de kvinnor som inte nu finns på arbetsmarknaden men som kan vilja skaffa sig utbildning och arbete. Enligt min uppfattning är det knappast ansvarsfullt av mittenpartierna att vara med om en reform som man själv har ansett angelägen men samtidigt krympa de ekonomiska resurser med vilkas hjälp reformen skall bli verklighet. Jag måste ställa frågan: Vad avser centern och folkpartiet göra om det skulle visa sig att medlen inte räcker till?

Herr Nordstrandh har här talat för sin motion om bl. a. samordning och samverkan inom arbetsmarknadsutbildningen och den reguljära utbildningen. Han vill att arbetsmarknadsutbildningen inkl. företagsutbildningen såväl pedagogiskt som organisatoriskt skall inordnas under skolöverstyrelsen. Men nu förhåller det sig faktiskt så att ca 80 % av arbetsmarknadsutbildningen redan sorterar under skolöverstyrelsen. Om herr Nordstrandh hade tagit reda på detta, så hade det knappast behövt väckas någon motion. I propositionen har också framhållits att anordnare av kurser i ökad utsträckning bör samplanera verksamheten och att arbetsmarknadsstyrelsens och skolöverstyrelsens årliga ramplanering för arbetsmarknadsutbildningen bör göras upp efter överläggningar med övriga kursanordnare och med alla parter på arbetsmarknaden inkl. kommuner och landsting.

Herr Nordstrandh har också berört frågan om en överkapacitet vid vissa AMU-centra. Enligt utskottet är denna överkapacitet en följd av den roll som arbetsmarknadsutbildningen har i vår arbetsmarknadspolitik. När vi har en god sysselsättning, så minskar antalet deltagare och vid en konjunkturedgång måste det finnas möjligheter att snabbt öka utbildningskapaciteten. Men det finns också stora lokala variationer. Vid vissa tidpunkter finns det en övrefterfrågan i vissa delar av landet, medan platser samtidigt står tomma i andra delar av landet.

Vidare är detta enligt utskottets uppfattning också en fråga om lärarnas anställningstrygghet. Vi kan inte bedriva något slags dragspelspolitik när

Onsdagen den
21 maj 1975

*Arbetsmarknadsut-
bildningen*

det gäller utbildningsresurserna på denna viktiga sektor av vår utbildning. Vi måste sätta in denna utbildningsform i dess rätta sammanhang. Som jag sade i början av mitt inlägg är det nämligen helt klart att arbetsmarknadsutbildningen har utvecklats till ett av arbetsmarknadspolitikens mest betydelsefulla instrument. Vill man radera det som byggts upp på den sidan, vill man förmodligen också komma åt vår arbetsmarknadspolitik. Jag är alltså inte helt på det klara med herr Nordstrandhs och de moderata medmotionärernas syfte med motionen 2001. Det kan kanske i alla fall vara en tröst att moderaterna i utskottet inte följt herr Nordstrandhs linje.

Inte heller är det solklart vad mittenpartierna avser med reservation nr 1, som behandlar folkhögskolornas roll i den förberedande utbildningen – och det oavsett vad herr Granstedt nyss anförde. I reservationen säger man nämligen: "Utnyttjar man folkhögskolornas kapacitet behöver man inte heller bygga ut motsvarande resurser för denna typ av allmänutbildning på AMU-centra." Man kan kanske fatta detta som ett förslag att all sådan utbildning skall förläggas till folkhögskolor, även om reservanterna samtidigt talar om att folkhögskolorna i ökad utsträckning bör utnyttjas. Om det endast är detta sistnämnda man avser, hade det enligt min mening knappast funnits någon anledning till reservationen. Både i propositionen och i utskottets yttrande sägs det mycket positivt om folkhögskolornas roll i detta sammanhang. I utskottets betänkande har vi påvisat att det under 1974 var 2 090 personer som fick förberedande utbildning vid folkhögskolor. Vi konstaterar också att ett ökat utnyttjande av folkhögskoleplatser är beroende av i vilken mån folkhögskolorna kan tillgodose arbetsmarknadsutbildningens speciella krav; det får ju inte vara ett självändamål att använda folkhögskolorna, utan man måste väl i så fall också fordra en del av folkhögskolorna.

Vi har alltså inte ställt oss negativa till ett utnyttjande av folkhögskolornas lediga kapacitet – det vill jag understryka. Slutsatsen måste bli att reservanterna vill gå betydligt längre, eftersom de inte har nöjt sig med utskottets skrivning. Och då frågar jag mig: Är man även från mittenpartiernas sida ute efter att riva ned vad vi har byggt upp på AMU-centra här i landet? Man måste väl ändå ha klart för sig att det för vissa grupper kan vara en fördel att gå i folkhögskola medan det för andra är en fördel att gå på AMU-centra, ofta i den egna hemorten. Det gäller inte minst föräldrar som behöver barntillsyn för barnen under utbildningstiden och som också behöver ta hand om barnen på kvällstid, föräldrar till skolbarn t. ex. Och det är ofta så att folkhögskolornas lokalisering stämmer dåligt med befolkningskoncentrationerna. Kan de studerande bo kvar i hemorten under utbildningstiden, är detta naturligtvis en fördel. Det finns alltså skäl att bedriva förberedande utbildning vid AMU-centra även i fortsättningen, lika väl som vi utnyttjar folkhögskolorna och annan utbildningskapacitet som står till förfogande.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Herr NORDGREN (m) kort genmäle:

Herr talman! Först en kort förklaring till att vi inte har reserverat oss för motionen angående folkhögskolorna, fru Hörnlund. Utskottet uttalar i betänkandet att utskottet förutsätter, att de anpassningsproblem som eventuellt kan uppkomma skall beaktas av folkhögskoleutredningen. Vi tyckte att detta var tillfredsställande, i all synnerhet som jag – vilket jag redan i går kväll påtalade – har erfarenhet från en folkhögskola som verkligen har tagit upp dessa problem och med positivt resultat.

Men det var inte för att säga detta som jag begärde ordet, utan för att bemöta fru Hörnlunds försök att göra gällande att vi inte vill vara med och betala de ökade kostnaderna för arbetsmarknadsutbildningen. Helt naturligt vill vi vara med och betala kostnaderna. Men vi anser inte att man kan lägga ytterligare pålagor på företagen, på landstingen och på kommunerna, när arbetsgivaravgifterna är uppe i ca 27 % redan. De kommer dessutom att stiga ytterligare nästa år som en följd av redan fattade beslut.

Det ger mig anledning att upprepa den fråga som jag ställde ett par gånger i går men tyvärr inte fick något svar på, vare sig av statsrådet eller av övriga meddebattörer: Varför skall just den här utbildningen betalas av företagen, när praktiskt taget all annan utbildning betalas av samhället över statsbudgeten? Det märkliga är att det är så typiskt att just företagarnas utbildning skall betalas av dem själva; den utbildningen anses tydligen inte vara till gagn för samhället! Om man tittar på företagsbeskattningen, kan man där finna exempel på hur det går till när företagare vill skaffa sig ökade kunskaper. De kostnaderna får inte ens avskrivas.

Det torde inte råda något tvivel om att staten får in betydande belopp i skattepengar på grund av de avslutade avtalsförhandlingarna. Där finns en möjlighet att ta pengar, fru Hörnlund. En annan möjlighet är att genom de här AMU-centeranordningarna, där åtskilliga arbetslösa bereds arbete, kostnaderna på andra områden minskar med ungefär motsvarande belopp. Det är också en utväg. Vidare kan man räkna med att det i en budget som spänner över 90 miljarder kronor borde finnas möjligheter till vissa besparingar, som skulle kunna tas i anspråk för att täcka kostnaderna för detta ändamål.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Fru Hörnlund betecknade – det var väl ungefär så hon menade – min och mina medmotionärers motion som onödig. Jag måste då kvittera, fru Hörnlund, med att säga att jag i så fall finner att den del i fru Hörnlunds anförande som rör motionen om möjligt var ännu onödigare.

Fru Hörnlund påstår att jag inte vet vad jag talar om utan att jag är illa informerad. Fru Hörnlund är – det vill jag inte förneka – förmodligen ganska superkunnig på det här området, men här har tydligen insmugit sig en del information som icke är helt tillförlitlig.

Onsdagen den
21 maj 1975

*Arbetsmarknadsut-
bildningen*

Knutpunkten, fru Hörnlund, är ju – det upprepar jag – frågan: Behövs det eller behövs det inte mer samordning och samplanering mellan de olika utbildningsformer som vi har i vårt land? Svarar fru Hörnlund att det inte behövs, underkänner fru Hörnlund ju också propositionen som vill gå åtminstone något längre i fråga om samplanering och samverkan. Vad jag och mina medmotionärer har velat understryka är att det behövs ännu mer av samverkan och samplanering än vad propositionen antyder.

Vill fru Hörnlund förneka att det har förekommit och ännu förekommer dubbla kursutbud och att man inte utnyttjar redan tillgängliga lärosalar och institutioner utan utrustar andra? Vill fru Hörnlund förneka det? Detta är en fråga om längre gående samplanering och samverkan.

Herr NILSSON i Tvärålund (c) kort genmäle:

Herr talman! Fru Hörnlund frågade vad centern och folkpartiet skulle göra i framtiden, om den avgift vi föreslår inte räcker till. På det vill jag svara att centern tar ekonomiskt ansvar för reformer som vi medverkar till. Detta har vi alltid gjort i centern, och det kommer vi naturligtvis också att göra när det gäller den här reformen.

Fru Hörnlunds fråga aktualiserar en motfråga: Vad kommer regeringen att göra om uttaget med 0,4 % visar sig vara för högt? Avsikten med avgiften är att ekonomisera samhällskostnaden för reformen. Det finns anledning att i det sammanhanget se på ekonomiseringen av arbetslöshetsförsäkringen, där riksräkenskapsverket för innevarande budgetår räknar med ett överuttag av storleksordningen 400 milj. kr. Det faktiska överuttaget i fjol var 246 milj. kr. En diskussion där frågan ställs på sätt som fru Hörnlund gjorde tycker jag bör ge ett besked om huruvida ett överuttag från regeringens sida föranleder en framtida nedjustering.

Herr EKINGE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Hörnlund tog upp några frågor av vilka jag just nu bara skall framföra synpunkter på en, nämligen den om finansieringen. De övriga frågorna ber jag att få återkomma till i ett särskilt anförande. Jag begärde ordet för replik närmast med anledning av frågan vad vi tänker göra om pengarna inte räcker till.

Att fru Hörnlund ställer den frågan är i och för sig inte förvånande; jag blev mera förvånad när fru statsrådet Leijon i går ställde samma fråga. Vi har ändå lagförslaget framför oss – förslag till lag om arbetsgivaravgift till arbetsmarknadsutbildningen. Vi är överens om lagen som sådan, och i 5 § står det: "Avgifterna för finansiering av arbetsmarknadsutbildningen föres till en fond, benämnd arbetsmarknadsutbildningsfonden, som förvaltas enligt grunder som regeringen fastställer." Mot den bakgrunden är det alldeles klart att om pengarna inte räcker till får vi på vanligt sätt diskutera hur bristen skall täckas. Men min fråga kvarstår: Vad händer om det blir för mycket pengar i fonden? Vart skall de då föras?

Jag begriper alltså inte hur man kan ställa en sådan fråga som den om hur en eventuell brist skall täckas. Den frågan får lösas på samma sätt på detta område som vi har varit överens om att göra på flera andra områden. Det är alldeles självklart att finansieringen blir en fråga som vi ständigt måste återkomma till.

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Motionen var väl trots allt ganska onödig, herr Nordstrandh. Det har tydligt också de moderata företrädarna i utskottet ansett, eftersom de inte har följt upp motionen med en reservation. Det har redan sagts i propositionen att ett ökat samråd skall äga rum. Det är självklart att man alltid skall eftersträva att försöka samråda och samordna så långt det över huvud taget är möjligt. Jag underkänner inte propositionen, herr Nordstrandh. Men hade herr Nordstrandh läst den litet bättre hade kanske han också funnit att motionen var onödig.

Herr Nordgren säger att han vill vara med och betala kostnaderna. Men då måste jag konstatera att moderaterna inte har föreslagit någon inkomstförstärkning – de litar till de s. k. inflationsvinsterna. Herr Nordgren säger att staten får in pengar genom löneökningarna. Men även statens personal får ju del av dessa löneökningar, och vi vet att kostnaderna stiger också för staten. Det talar emellertid moderaterna aldrig om.

Sedan frågar herr Nordgren varför just denna utbildning skall betalas av företagen. Den skall ju betalas över både statsbudgeten och den föreslagna avgiften. Men jag konstaterade redan i mitt första inlägg att företagen onckligen har stor nytta av dessa utbildningsinsatser, och ytterst bör de också vara med och ta sin del av kostnaderna.

När det gäller herrar Nilsson i Tvärålund och Ekinge får man väl vara tacksam för att de nu talar om att de vill vara med och ta ett ekonomiskt ansvar. Vi är vana att ta vårt ansvar i alla sammanhang.

Frågan om vad regeringen kommer att göra om avgiftsuttaget visar sig vara för stort är det inte min sak att svara på, men rent allmänt vill jag säga att det är mindre bekymmersamt med ett medelsöverskott än med ett underskott, särskilt om vi skulle få en snabb konjunktursvängning.

Herr NORDGREN (m) kort genmäle:

Herr talman! Även om företagen har en viss nytta av denna utbildning, så har väl även den som får utbildningen nytta utav den. Samhället som sådant har också nytta av all utbildning. Det är ju därför som staten och samhället i andra sammanhang låter kostnaderna för utbildning gå över statsbudgeten. Varför inte så även i det här fallet?

Sedan säger fru Hörnlund att vi inte anvisat några pengar. I mitt förra inlägg pekade jag på några medelskällor. I reservationen framhåller vi också att kostnaderna för nästa budgetår är svåra att beräkna – det kan bli för mycket och det kan bli för litet i den här fonden som riksdagen

med all sannolikhet kommer att fatta beslut om i dag. Vi har därför föreslagit att det skall vara ett förslagsanslag. När belastningen bättre kan överblickas får det övervägas i vad mån det finns behov av tilläggsanslag. I detta sammanhang, liksom i så många andra, går det inte att lägga på hur mycket som helst. Finansminister Sträng har sagt att man inte kan lägga på den enskilde individen ytterligare kostnader. Hur skall man då kunna lägga på näringslivet ytterligare kostnader, om vi verkligen vill ha något så när full sysselsättning. Dessa avgifter har, fru Hörnlund, medfört problem inte minst bland de mindre företagen och framför allt bland serviceföretagen som kräver mycket arbetskraft. Där försöker man nu rationalisera och byta ut den mänskliga arbetskraften mot maskiner. Det kan inte vara en utveckling som vi bör sträva mot.

När ett företag har problem med ekonomin får man undersöka om det inte finns möjligheter att minska utgifterna, om man inte kan höja inkomsterna. När vi redan har arbetsgivaravgifter som uppgår till 26 å 27 % har vi nått en enligt min mening för hög gräns. Resultatet av en fortsatt höjning kommer att försäka ytterligare problem på arbetsmarknaden. Det traktar vi inte efter. Vi anser därför att man inte kan belasta företagsamheten – och inte heller kommuner och landsting – med ytterligare avgifter. Det måste bli ett stopp någon gång.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Nyss var min motion onödig och nu har jag inte läst propositionen, enligt fru Hörnlund som i dag tydligen är litet fallen för svepande påståenden. Slå upp motionen, fru Hörnlund, och konstatera att jag ganska utförligt har citerat propositionen för att få en bakgrund till de yrkanden jag ställer och de påståenden jag gör, nämligen att det bör göras mer för samordning och planering än vad som föreslås i propositionen.

Om fru Hörnlund hade sagt att förslaget om en arbetsgrupp som skall arbeta med problematiken över hela fältet är onödig och att departementet klarar den uppgiften ändå hade jag förstätt det. Den uppfattningen kan man ha, och vem som därvidlag har mest rätt är det svårt att avgöra.

Nu, fru Hörnlund, väntar jag på nästa påstående som jag tyvärr inte har möjlighet att motbevisa.

Herr NILSSON i Tvärålund (c) kort genmäle:

Herr talman! I mitt första anförande i går angav jag centerns inställning till sättet att ekonomisera reformer. Jag trodde då att fru Hörnlund lyssnade. Jag beklagar att jag i dag var tvungen att repetera centerns inställning i denna fråga. Den är nu klar också för fru Hörnlund.

På min direkta fråga om regeringen tänkte reducera avgiften, för den händelse avgiften blev onödigt hög, var fru Hörnlunds svar inte utan intress. Hon kunde inte ge något svar alls. Detta ber jag få notera såsom ett resultat av debatten.

Herr EKINGE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara avge en stilla protest mot fru Hörnlund, när hon säger att *nu* är vi från folkpartiet beredda att medverka när det gäller finansieringen av arbetsmarknadsutbildningen. Enligt fru Hörnlunds tolkning skulle vi i vanliga fall inte vara det. Men det vet fru Hörnlund att vi är. Fru Hörnlund vet lika bra som någon annan att det i denna fråga inte råder någon som helst tveksamhet. Vi ifrån folkpartiet har nu såsom tidigare klart sagt ut att vi är beredda att ta det ekonomiska ansvaret för den reform som vi är med om att genomföra.

Att man sedan kommer till olika beräkningsgrunder kan i och för sig anses beklagligt. Men det har ännu inte under debatten vare sig i går eller i dag givits något som helst belägg för att våra beräkningsgrunder skulle vara mer felaktiga än regeringens. Därför fasthåller vi vid 0,25 %, som vi anser utgöra full täckning för vårt åtagande, och vi ställer oss bakom förslaget.

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nordgren tog åter upp företagen och frågar om de har någon nytta av denna utbildning. Han uttryckte sig ungefär så här, att även om företagen har viss nytta av utbildningen, har väl också de utbildade glädje av den. På detta skulle jag vilja svara: Javisst! Men då kan också båda parter vara med om att stå för fiolerna i detta sammanhang.

Herr Nordgren anförde vidare att det får övervägas om tilläggsanslag behövs. Men moderaterna har ju fortfarande inte talat om hur de ökade kostnaderna skall täckas, vare sig det gäller tilläggsanslag eller något annat.

Herr Nordgrens sparteorier har knappast kommit till uttryck i riksdagen. Moderaterna har varit med om en hel del överbud. Jag tycker därför att de något borde skärskåda sig själva, innan de kommer och talar om sparsamhet.

Herr Nilsson i Tvärålund påstod att jag inte kunde svara på hans fråga. Jag sade inte att jag inte kunde ge svar, men jag framhöll att det inte ankom på mig att här besvara frågan.

Man måste förutsätta att herr Ekinge lider av en viss överkänslighet när det gäller frågan om folkpartiet är berett att vara med och betala. Han hängde upp sig på det lilla ordet *nu*, vilket ändå som sagt är att vara litet för överkänslig i detta sammanhang.

Stutligen är det ännu värre om herr Nordstrandh har läst propositionen och ändå väckte sin motion. Detta besannas av att inte ens moderaterna i utskottet har tillstyrkt den.

Herr talmannen anmälde att herrar Nordstrandh, Nordgren och Nilsson i Tvärålund anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Onsdagen den
21 maj 1975

*Arbetsmarknadsut-
bildningen*

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! De senaste dagarna har en historia gått runt i svenska pressen. Två kommunalmän träffas, och den ene frågar: Har du någon arbetslöshet i din kommun? Nej, bara kvinnor, svarar den andre.

Historien är egentligen inte rolig – den är ganska otäck. Den bevisar att fördomar mot kvinnor som arbetskraft fortfarande lever vidare, men den visar också att arbetslöshet bland kvinnor anses vara av en annan dignitet än den bland män. Statsrådet Leijons proposition andas inte denna förlegade inställning, något som jag med glädje konstaterar.

Efter att ha lyssnat till fru Hörnlund skulle jag vilja ta upp ett område inom arbetsmarknadsutbildningen som hon inte berörde. Det gäller också kvinnor, men det gäller kvinnor som vill tillbaka till arbetsmarknaden efter kanske många års uppehåll eller i vissa fall utan någon yrkeserfarenhet alls. Det gäller inte kvinnor för vilka barntillsynen är huvudproblemet, och sedan jag lyssnat till fru Hörnlund har jag nästan en känsla av att arbetsmarknadsutbildningen ur hennes synpunkt är angelägen som en förutsättning för ökat barndagensbyggande. Nej, det gäller i stället kvinnor som på grund av sin ålder, på grund av bristande självtillit och bristande erfarenhet av förvärvsarbete har stora svårigheter att komma ut på arbetsmarknaden.

För dessa kvinnor är det oerhört viktigt att de blir föremål för en riktig behandling av arbetsmarknadsmyndigheterna. Det gäller att hjälpa dem i deras villrådighet. De är skrämde för eller ovana vid myndigheter, och de är först och främst osäkra på sina egna möjligheter att genomföra en erbjuden utbildning. I många fall blir en första kontakt den enda kontakten, och jag vill peka på nödvändigheten av att de arbetsmarknadsutbildande myndigheterna inte släpper dessa kvinnor ifrån sig. KAMU redovisade dessutom ytterligt goda resultat för dem som deltog i bristyrkesutbildning. Medan männens avbrottsfrekvens låg på mer än en tredjedel, fullföljde 84 % av kvinnorna sin utbildning. Men det är naturligtvis också viktigt att en uppföljning sker vad gäller att se till att dessa kvinnor verkligen får en anställning. Man måste satsa hårt på dessa människor, och det är en övergående satsning i den meningen att om något decennium kommer den här kategorin att vara ytterligt liten.

Herr talman! Med anledning av proposition nr 45 har jag väckt en motion, som jag skulle vilja beröra med några ord. Den tar upp delvis samma problem som berördes under gårdagens debatt om utbildningsstöd, nämligen orättvisan mellan olika kategorier av studerande med avseende på vilken stödform de åtnjuter.

För studerande vid kommunal vuxenutbildning utgör kostnader för läromedel en avsevärd utgift. Vissa kommuner, ett fåtal, har fria läromedel för de vuxenstuderande och där är inte det här problemet aktuellt, men i andra kommuner måste studerande som finansierar sina studier med studiemedel eller med det nya vuxenstudiestödet själv svara för inköpen av läromedel till bokhandelspriser. Dessa priser har stigit

rent katastrofalt de senaste åren. Studerande som åtnjuter arbetsmarknadsstöd och som går i samma klass har förutom de bidragsförmåner som ligger i deras studiestöd möjlighet att fritt rekvirera från bokhandeln allt vad de behöver av läromedel. Detta upplevs som grymt orättvist av kamraterna, som dessutom inte har det grundläggande stöd för sitt uppehälle som eleverna i arbetsmarknadsutbildningen har.

I min motion har jag begärt att dessa kategorier skulle behandlas likartat. Utskottet avstyrker mitt yrkande med orden: "De förmånligare utbildningsbidragen vid arbetsmarknadsutbildning är ett uttryck för prioriteringen av utbildningen för arbetslösa m. fl. Ett genomförande av motionsförslaget skulle medföra skillnader i förmånshänseende mellan olika grupper av deltagare i arbetsmarknadsutbildning, exempelvis mellan dem som deltar i de förut behandlade preparandkurserna på AMU-centra resp. på folkhögskolor. Utskottet finner den konsekvensen oacceptabel och avstyrker därför motionen."

Men det är faktiskt så att en studerande vid kommunal vuxenutbildning i Malmö inte jämför sig med de studerande vid AMU-centret i Furulund utan med sina klasskamrater. Jag har själv i denna fråga blivit påstött av studerande i arbetsmarknadsutbildning, som har ansett sig vara alltför favoriserade i relation till sina kamrater.

Herr talman! Jag har inget yrkandet. Jag har bara velat peka på hur en ytterligare differentiering av förmåner av den enskilde kan upplevas som djupt orättvis och dessutom bidra till en form av gradering i betydelsen att de som studerar på egna villkor skulle vara ur samhällsynpunkt mindre värda. Det kan jag inte anse, och därför hade det varit tacknämligt om utskottet åtminstone hade beaktat den orättvisa som så många studerande i dag upplever.

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår att med den inställning som fru Sundberg över huvud taget har till barntillsyn i samhällets regi kan det kännas stötande att jag har uttalat mig för en snabb utbyggnad av barntillsynen. Men jag vet att det finns ett stort behov på detta område när det gäller att stödja unga föräldrar som vill gå i arbetsmarknadsutbildning. Utskottet har ju också enhälligt anslutit sig till denna linje.

Nu skulle jag vilja fråga: Menar fru Sundberg att vi inte skall hjälpa även unga kvinnor med barn att komma ut i arbetslivet? Det är ju dessa kvinnor som har ett hinder när det gäller denna utbildning. Äldre kvinnor har inte det hindret.

Beträffande bidragen så hörde jag fru Sundbergs litania här i går om dessa skillnader. Jag förstår att fru Sundberg knappast fattar att arbetsmarknadsutbildningen har en prioriterad ställning, och det tjänar inte någonting till att jag försöker övertyga henne om att så bör vara fallet.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! För att förkorta fru Hörnlunds kommande inlägg skall

jag begränsa också mitt eget och ge svaret nej på fru Hörnlunds första fråga.

Herr ANDERSSON i Gamleby (s):

Herr talman! Innan riksdagen tar ställning till riktlinjerna för arbetsmarknadspolitiken vill jag markera ett speciellt avsnitt i betänkandet och i propositionen. Det gäller ungdomsutbildningen och särskilt den utbildning som bedrivs vid riksyrkesskolorna.

1958–1959 hade vi en ganska omfattande ungdomsarbetslöshet här i landet. Vid den tidpunkten hade den kommunala yrkesutbildningen icke fått en sådan utbyggnad att den kunde tillfredsställa behovet av yrkesutbildning för våra ungdomar. Arbetsmarknaden hade då som nu ett mycket stort behov av yrkesutbildad arbetskraft. Arbetsmarknadsverket, som har sig förelagt bl. a. uppgifter när det gäller balansen i fråga om arbetskraft, startade 1959–1961, tillsammans med SÖ, på en del platser i landet utbildningsenheter för arbetslös ungdom. Sedermera blev dessa enheter benämnda riksyrkesskolor.

De platser där renodlad yrkesutbildning för arbetslös ungdom startades var: Haparanda, Hedenäset, Torpshammar, Hudiksvall, Västerås, Hunnebostrand och Gamleby. Flertalet av dessa riksyrkesskolor finns kvar och har sedan sin tillkomst utgjort, och utgör alltså, en viktig komplettering till det övriga yrkesutbildningsväsendet.

Det är ett mycket stort antal ungdomar som via riksyrkesskolorna fått sin yrkesutbildning avklarad.

Det kan anföras att den utbildningen borde ha skett inom gymnasieskolans ram. Det har dock visat sig att kapaciteten icke alltid varit tillräcklig och att flexibiliteten inte heller motsvarats av den som varit möjlig vid riksyrkesskolorna.

Med flexibilitet i detta sammanhang menar jag anpassning till speciella och ibland akuta utbildningsbehov, möjligheter att mottaga ungdomar för utbildning och att jämsides därmed också ansvara för ungdomarnas fritid.

Jag vill påstå att riksyrkesskolorna härvidlag har gjort mycket stora insatser. Utskottet har i sitt betänkande anslutit sig till arbetsmarknadsministrernas synpunkter att ungdomar inom överskådlig tid har behov av arbetsmarknadsutbildning. I detta vill jag helt instämma. När det gäller riksyrkesskolorna sägs att de tills vidare bör kvarstå bl. a. med hänsyn till gymnasieskolans kapacitet.

Det hade varit angeläget att riksyrkesskolornas fortbestånd hade ansetts lika viktigt som arbetsmarknadsutbildning för ungdomar. Därmed menar jag att även behovet av riksyrkesskolorna bör föreligga för överskådlig tid. Jag är helt övertygad om att riksyrkesskolorna med sina speciella möjligheter, som jag tidigare angett, kommer att behövas för överskådlig tid, med andra ord så länge som behov av arbetsmarknadsutbildning för ungdomar föreligger. Och att det behovet kommer att föreligga har fastslagits i regeringens proposition.

Det är också viktigt – det har berörts tidigare i debatten – att de nämnda utbildningsenheterna inom arbetsmarknadsutbildningen ges personalresurser och andra resurser så att planering m. m. inom det berörda avsnittet inte hämmas. Det är angeläget inte minst ur personalrekryteringssynpunkt, och det är naturligtvis också viktigt att den nu fungerande personalens trygghetskänsla inte eftersätts.

Herr talman! Det är tillfredsställande att konstatera att regeringen med propositionen 45 föreslår fastläggande av riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken. Med det sagda vill jag för min del yrka bifall till inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 14.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Det har varit intressant att lyssna på den här debatten. Jag tycker dock att frågan om finansieringen har fått ett alltför stort utrymme. Och man har påstått att när centern i det här fallet i sina beräkningar av kostnaderna har byggt på vad KAMU kom fram till, så vill vi inte vara med och betala.

Jag var ledamot av KAMU, och det är med tillfredsställelse jag konstaterar att såväl statsrådet som utskottet i stort sett följt upp de förslag utredningen lade fram. KAMU framhöll i sitt betänkande att arbetsmarknadsutbildningen måste tillgodose två viktiga punkter. Den skall för det första inrikta utbildningsinsatser speciellt mot de grupper som är eller riskerar att bli arbetslösa eller i övrigt har svag ställning på arbetsmarknaden. För det andra skall den stimulera från arbetsmarknadspolitisk synpunkt angelägen utbildning av starkt utbildningsmotiverade icke arbetslösa.

De arbetsmarknadspolitiska målen måste också i fortsättningen vara det primära för arbetsmarknadsutbildningen. Det innebär att arbetsmarknadsutbildningen skall ha en klart arbetsmarknadspolitisk motivering. Men även andra mål, sade KAMU, spelar en roll för arbetsmarknadsutbildningen, framför allt fördelningspolitiska och utbildningspolitiska. Om målet att ge arbete åt alla skall uppnås måste ökade insatser göras med hjälp av arbetsmarknadsutbildningen. Det är den frågan som vi om en stund har att fatta beslut om, och det tycks råda ganska stor enighet om målet.

Det föreliggande förslaget till ökade insatser är såväl ur den enskildes som ur samhällets synpunkt att hälsa med stor tillfredsställelse. Den obalans som vi har på arbetsmarknaden är ett problem, och det har tagits upp här tidigare i debatten. Samtidigt som det finns ett stort antal arbetslösa människor har vissa sektorer inom näringslivet stor brist på arbetskraft. Och samtidigt har vi en betydande ledig kapacitet inom AMU-centra på de områden där det råder brist på utbildad arbetskraft inom näringslivet. En förbättrad arbetsmarknadsutbildning bör kunna vara ett verksamt instrument för att lösa den här besvärliga ekvationen.

Jag tror det hade varit värdefullt om statsrådet i det här fallet följt upp KAMU:s förslag att starta en försöksverksamhet i vilken lågavlönade

icke arbetslösa skulle delta. Det föreslogs att 5 000 personer skulle få den möjligheten. KAMU:s förslag på den punkten var ett nytt inslag i arbetsmarknadspolitiken som var avsett att stärka den fördelningspolitiska effekten av arbetsmarknadsutbildningen. Det skulle också varit ett verksamt medel att åstadkomma bättre balans på arbetsmarknaden.

Folkhögskolans roll har diskuterats ganska ingående i den här debatten. Jag har i flera år haft förmånen att vara ledamot och även ordförande i styrelsen för en av landets äldsta folkhögskolor. Jag har under den tiden mött många ungdomar som kommit till skolan och som haft svårt att anpassa sig i samhället och arbetslivet och kanske varit något vilsna. Men de har många gånger efter ett eller ett par år på folkhögskolan gått ut med nytt livsmod. Folkhögskolevistelsen har för alla dessa varit en tid under vilken de kommit till rätta med sig själva. Den betydelsefulla uppgiften tror jag inte att någon annan skolform lyckats med så som folkhögskolan gjort under årens lopp. Jag tror att folkhögskolan alljämt kommer att spela den betydelsefulla roll den här gör.

Men jag har också upplevt hur elever känt det besvärande att en del av dem får studera med hjälp av vanliga studiemedel medan andra har haft arbetsmarknadsmedel. Det har som sagt varit besvärande ibland.

När man lyssnat till den här debatten – jag lyssnade på herr Ekinge i går kväll – har man kunnat få den uppfattningen att KAMU i sitt arbete helt glömde bort folkhögskolans roll i arbetsmarknadsutbildningen. Så är det ju inte alls. Jag skall ta mig friheten att citera några rader i KAMU:s betänkande:

”Folkhögskolorna har i princip stora möjligheter att anpassa undervisningen till deltagarnas behov ifråga om undervisning och arbetsformer. Förberedande utbildning vid folkhögskola brukar dock inte f. n. begränsas till med hänsyn till kursdeltagarens planerade yrkesutbildning relevanta delar. Successivintagning av kursdeltagare förekommer inte. Från företrädare för folkhögskolorna har emellertid uttalats att man är beredd att inom ramen för nuvarande kapacitet – som f. n. inte är fullt utnyttjad – söka utforma förberedande kurser som bättre motsvarar behovet inom arbetsmarknadsutbildningen om utbildningsutbudet vid folkhögskolorna i framtiden i större utsträckning anpassas till arbetsmarknadsutbildningens krav kommer det naturligtvis att leda till att användning av folkhögskolornas utbildningsresurser för arbetsmarknadsutbildning underlättas. KAMU förutsätter att dessa frågor kommer att behandlas av den pågående folkhögskoleutredningen.”

Utredningen hade under sitt arbete kontakt med den sittande folkhögskoleutredningen. Men KAMU ansåg sig inte kunna gå in på folkhögskolans roll i det här sammanhanget, för det är folkhögskolan med sin frihet som själv har möjlighet att anpassa uppläggningsen av sina kurser. Det har också klart understrukits i propositionen och utskotts-betänkandet.

Det som jag tycker alltför litet har beaktats i diskussionen om folkhögskolans roll är den studerandes situation. Fru Hörnlund var något

inne på den frågan. Det är nämligen en ganska heterogen skara som söker sig till arbetsmarknadsutbildningen, och för många är det svårt att vistas långt borta från hemmet. Därför såg vi i KAMU saken på det sättet att det är riktigt att ha den förberedande utbildningen decentraliserad så att eleverna kan få den på så nära håll som möjligt. Därmed vill jag också ha sagt att vi har behov av att utnyttja alla tillgängliga resurser för detta – inom folkhögskolorna, inom den kommunala vuxenutbildningen, inom studieförbunden osv. Jag tror att med det arbete som pågår skall vi också finna de lämpliga formerna. Det är angeläget att utnyttja de möjligheter som finns.

Allt detta, herr talman, gör att jag inte kan ansluta mig till den reservation nr 1 som finns fogad till utskottets betänkande. Jag anser att utskottsmajoritetens skrivning bättre fyller uppgiften och leder fram till det mål som vi väl alla här är överens om.

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! Det råder säkerligen inget tvivel om att såväl KAMU som folkhögskoleutredningen har haft de bästa intentioner när det gäller att utnyttja folkhögskolorna i arbetsmarknadsutbildningen; det är jag alldeles övertygad om. Vad som däremot saknas är det sista ledet, nämligen att få en rejäl skjuts på det hela nu. När det sägs att folkhögskoleutredningen bör arbeta med frågan kan man ju erinra om att utredningen i stort sett skilt sig från den delen av sitt arbete. Den konstaterar att KAMU menar att den vid AMU-centra anordnade utbildningen är mer flexibel än annan utbildning. Det må stå för KAMU:s och folkhögskoleutredningens räkning.

Vad jag som reservant vill understryka är nödvändigheten av att regeringen ger ett direkt uppdrag till AMS och SÖ att utnyttja redan nu befintliga möjligheter på folkhögskolorna. Det kravet går alltså något längre – jag betonade det i mitt anförande i går – än utskottsmajoritetens förslag, och det anser jag angeläget att understryka. Vi bör följa den linjen i vårt beslut. Reservationens förslag har nämligen också den fördelen – det har redan sagts i debatten – att vi utnyttjar ledig kapacitet vid folkhögskolorna. Vi kan i någon mån spara utbildningsresurser och slippa bygga ut dem, om vi bättre utnyttjar folkhögskolornas kapacitet. Men vi skall göra det snart, vi skall göra det nu.

Efter detta skulle jag bara vilja säga att vad som är viktigt när den här reformen genomförs är att vi verkligen får samordning av resurserna på riksplanet, på det regionala planet och inte minst på det lokala planet. Det är också angeläget att vi får en anpassning till näringslivets men också till de studerandes behov, när det gäller arbetsmarknadsutbildningen.

I går tog herr Fagerlund upp frågan om de många som är i arbetskraften just nu och de många lediga platser som finns men också de många arbetslösa som vi trots detta har.

Ett meddelande från statistiska centralbyrån ger vid handen att si-

Onsdagen den
21 maj 1975

*Arbetsmarknadsut-
bildningen*

tuationen ur en viss synpunkt inte ser ut att bli bättre. Där sägs nämligen att antalet intagna elever vid gymnasieskolan hösten 1974 uppgick till 96 636. Antalet sökande som ej intogs var ca 50 600. Vidare sägs att antalet intagna vid gymnasieskolans tvååriga sociala, ekonomiska och tekniska linjer samt tvååriga musiklinjer var ca 16 700 jämfört med ca 19 200 år 1973. Av dem som i första hand sökt till någon sådan linje intogs 71 % till önskad linje. Av de intagna var 57 % kvinnor. Antalet intagna vid övriga yrkesinriktade linjer var 29 900, ungefär lika många som år 1973. Av dem som i första hand sökt till någon sådan linje intogs 41 % till önskad linje. Av de intagna var 46 % kvinnor.

Det är alltså uppenbart att den minskade intagningen i första hand har gällt de yrkesinriktade linjerna. Det innebär att många ungdomar alltjämt går ur skolan utan att ha fått den grundläggande yrkesinriktade utbildning som de önskar. Därför finns de problem kvar som vi tog upp i går.

Det är som vi ser det mycket angeläget att dessa frågor får ytterligare belysning. Vi måste möta de arbetslösa ungdomarnas behov. Vi måste undersöka alla möjligheter och se till att ge unga människor den bästa tänkbara yrkesutbildning som vi över huvud taget kan åstadkomma. Genomför vi den här reformen hoppas jag att det skall vara – inget slutmål – men ett värdefullt steg på vägen mot en ännu bättre möjlighet inte minst för unga människor att finna den utbildning som de själva känner för, själva anser sig ha bästa möjligheten att utnyttja och därmed få den anpassning till arbetslivet som vi alla sätter så stort värde på.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är svårt att få något grepp om vad herr Ekinge menar. Herr Ekinge säger att enligt KAMU är utbildningen vid AMU-centra mer flexibel än utbildningen vid folkhögskolorna. Ja, så är det i dag, men det är ju folkhögskolorna själva som inom ramen för sin frihet skall lägga upp de förberedande kurserna så att de anpassas till den utbildning som sedan skall fortsätta vid AMU-centra.

Det vore felaktigt, anser jag, om riksdagen beslutade att folkhögskolorna skall ha den och den kursverksamheten. Jag är rädd om folkhögskolornas frihet, och det är folkhögskolorna själva som skall bestämma denna kursverksamhet. Det förekommer också redan nu. Den folkhögskola som jag arbetar med har på ett tidigt stadium tagit kontakt med länsarbetsnämnden för att diskutera kursverksamhet av det här slaget.

Herr EKINGE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är något förvånad över att herr Gustavsson i Alvesta inte fattar innebörden i vad jag säger, inte minst därför att hans anförande mynnade ut i de synpunkter som finns i reservationen 1. Vi har nämligen kort och gott sagt att det bör vara angeläget att AMS och SÖ nu sätter i gång och initierar utbildning vid folkhögskolorna.

Herr Gustavsson i Alvesta säger att den folkhögskola, där han är ord-

förande i styrelsen, har tagit kontakt med länsarbetsnämnden för att få ett samarbete till stånd. Ja, men det är ju precis det vi menar skall förekomma, från högsta topp och ned till de regionala och lokala organen. Det är precis samma synpunkter som herr Gustavsson framför.

Jag kan verkligen inte förstå att man med det resonemanget som bakgrund inte inser det rimliga i att riksdagen hemställer hos regeringen att den ger AMS och SÖ i uppdrag att initiera denna utbildning och tillvarata utbildningsmöjligheterna än bättre. Det betyder ingen styrning av folkhögskolorna. Även jag sitter med i styrelsen för en folkhögskola. Jag är inte helt främmande för problemen, och det är inte herr Gustavsson heller. Herr Gustavsson vet att i den flexibilitet som råder inom folkhögskolornas ram, i den frihet som folkhögskolorna har, är det möjligt att lägga in en hel del av den förberedande undervisning som ingår i arbetsmarknadsutbildningen. Där bör vi hjälpas åt för att utnyttja kapaciteten bättre och ge folkhögskoloutbildningen en skjuts framåt.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Ju fler inlägg herr Ekinge gör, desto klarare framstår det att reservationen I inte leder fram till det resultat som vi båda egentligen är ute efter: att bevara folkhögskolans frihet och se till att folkhögskolan, med hänsyn till den flexibilitet som arbetsmarknadsutbildningen behöver, anpassar kurserna på det lokala planet.

Herr EKINGE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är beklagligt att herr Gustavsson i Alvesta, trots att jag två gånger har upprepat påståendet, inte har kunnat fatta det. Det är ändå en skillnad mellan att som utskottet gör utgå från att folkhögskoleutredningen fortsättningsvis skall bevaka de här frågorna och att föreslå att riksdagen gör ett uttalande att AMS och SÖ skall utnyttja de möjligheter som redan i dag finns på folkhögskolorna.

Det är det enkla kravet i vår reservation, och jag hoppas att det nu skall vara klart även för herr Gustavsson i Alvesta.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Att jag tar till orda på nytt beror på att herr Nilsson i Tvärålund två gånger i går i debatten med fru statsrådet Leijon kritiserade oss i utskottet för att vi inte skulle ha tagit hänsyn till de inkomstförstärkningar som uppkommer på grund av att inkomsttak vid uttagningsprocenten är slopat. Det har vi inte gjort på grund av att vi har en annan uppfattning om kostnaderna för framtiden.

Men av den flora av siffror som herr Nilsson i Tvärålund förde fram fick jag uppfattningen att han hade beräknat inkomstförstärkningen till mellan 20 och 30 milj. kr., och då kvarstår ju fortfarande en skillnad när det gäller beräkningarna på mellan 170 och 180 milj. kr. Jag utgår fortfarande från att vi och mittenpartierna är överens om att kostnaderna för den här aktuella reformen av arbetsmarknadsutbildningen skall fi-

Onsdagen den
21 maj 1975

*Arbetsmarknadsut-
bildningen*

nansieras genom arbetsgivaravgiften. Att vi är det tycker jag tydligt har framgått av de anföranden som hållits av herr Nilsson i Tvärålund och herr Ekinge.

Avgifterna plus det som är upptaget i budgeten skall föras till en fond för arbetsmarknadsutbildningen, och en avgiftshöjning på 0,25 %, som mittenpartierna föreslår, kommer med all säkerhet inte att räcka till. Och vad kommer då att hända? Jo, vi inom socialdemokratin kan aldrig acceptera att de bristande resurserna får gå ut över utbildningen eller över AMU-eleverna, och följaktligen måste vi på något sätt skaffa fram pengarna på tilläggsstat från statskassan. Men nu har vi varit ense om att pengarna skulle betalas via arbetsgivaravgiften, och min fråga är då: Är mittenpartierna beredda att i efterhand kompensera staten för den merutgiften, dvs. att föreslå ett högre avgiftsuttag i efterhand? Ty man kan ju inte, herr Nilsson i Tvärålund och herr Ekinge, införa arbetsgivaravgift under ett pågående budgetår eller retroaktivt.

Sedan ställde fru Hörnlund frågan: Vad skall ni göra om pengarna inte räcker till? Och herr Nilsson i Tvärålund och herr Ekinge ställde motfrågan: Vad skall ni göra om avgiftsuttaget är för stort? Ja, där finns olika alternativ, och det tycker jag är intressant. Herr Gustavsson i Alvesta pekade på en sak som KAMU föreslagit men som inte är medtaget i propositionen, nämligen försöksverksamhet med utbildning av lågavlönade. Vidare har det i en centerpartimotion tagits upp ett förslag om höjning av stimulansbidraget från nuvarande 10 till 20 kr. Det har också föreslagits att om någon går över från ett traditionellt kvinnligt till ett traditionellt manligt yrke eller tvärtom, så bör vederbörande kunna få ett extra stimulansbidrag för den utbildning som då behövs. Det finns sålunda många förslag på reformer som kan genomföras, om man vill det. Likaså finns alltid det alternativet att man kan sänka avgiften. Och det är stor skillnad på att få litet över i en fond och att ha en brist. Jag vet inte om man från mittenpartierna har observerat det nya finansieringssättet, alltså att vi skall ha en fond för denna utbildning. Det är ju om pengarna tar slut i den fonden som problem uppstår.

Men vi kan som sagt inte acceptera att bristen på pengar drabbar dem som behöver utbildning.

Herr NILSSON i Tvärålund (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fagerlund återkommer i dag till frågan om ekonomiseringen av reformen och påstår att de medel som kommer in genom vårt förslag inte räcker till. Vad skall vi göra då, frågade han. Jag uppmärksammande att herr Fagerlund inte gick in i svaromål på eller kritiserade någon enda punkt av alla dem som jag tog upp i går och som vi ifrån vårt håll och från folkpartiet anser belysa att regeringen tar ut en överavgift. Vi har försökt att sätta oss in i den ekonomiska sidan av reformen och kommit fram till detta resultat. Ännu så sent som i det senaste anförandet gick regeringens talesman inte in i en sakdebatt om var eventuella fel i vårt resonemang ligger. Jag har tidigare i dag

svarat på frågan vad vi skall göra om pengarna inte räcker till. Jag skall nu inte uppta kammarens tid ytterligare med att upprepa mig. Centern tar det ekonomiska ansvaret för de reformer som vi är delaktiga i.

Vad det gäller är att ta ut så stor avgift att den täcker samhällskostnaderna. Om man går tillbaka till KAMU och till effekterna av reformen kan vi inte finna annat än att en avgift på 0,25 % väl täcker samhällskostnaderna för reformen. I det motsvarande systemet för arbetslöshetsförsäkringen kommer det i år enligt riksrevisionsverkets beräkningar – som är redovisade i finansplanen, bil. 3, s. 9 – att göras ett överuttag av storleksordningen 400 milj. kr. Det är ett faktum att uttaget för arbetslöshetsförsäkringen i fjol gav ett överskott på 246 milj. kr., varav ungefär hälften belöper på avgiften, alltså 646 miljoner på två år.

KAMU har också räknat med en kapacitetsökning utöver befintliga platser som uppskattats till 170 milj. kr. KAMU har i sina kalkyler räknat på *samtliga* tillgängliga platser i arbetsmarknadsutbildningen. Det är knappast i praktiken möjligt att utnyttja dessa. Från regeringens sida har ingen kritik riktats mot dessa beräkningar. Därmed tycker jag det är väl ådagalagt att vi har goda skäl för vår ståndpunkt.

Herr EKINGE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Frågan återkommer trots att vi flera gånger behandlat den och svarat på den.

Herr Fagerlunds frågeställning i detta sammanhang kan man naturligtvis se från en helt annan synpunkt. Jag kan förstå att herr Fagerlund är i en besvärlig situation. Herr Fagerlund anser ju att inte ens 0,4 % räcker. Enligt herr Fagerlunds resonemang blir det underskott i fonden även med en arbetsgivaravgift på 0,4 %. Då frågar herr Fagerlund oss hur vi skall lösa problemet. Ja, herr Fagerlund, vi får väl lösa det tillsammans då, för pengarna kommer tydligen – enligt herr Fagerlund – inte att räcka vare sig riksdagen bifaller regeringens eller reservanternas förslag. Då är ju problemet gemensamt för oss – om det nu kan vara någon tröst för herr Fagerlund.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Herr Nilsson i Tvärålund upprepar att vi inte har ifrågasatt några av hans punkter. Jag hänvisar till vad jag sade i går när det gäller riksrevisionsverkets beräkningar, som ligger 100–200 miljoner över KAMU. Men frågan är inte vad som kan hända 1977/78, utan frågan är: Hur skall vi – eftersom ni accepterar arbetsgivaravgiften som finansieringsmedel – göra om det under pågående budgetår visar sig att pengarna inte räcker? Mitt under 1976 kan vi inte göra en höjning av arbetsgivaravgiften.

Herr Nilsson återkommer sedan till ett av sina stora slagnummer när det gäller finansieringen, nämligen minskade samhällskostnader i övrigt. Bl. a. tog han upp vad man skulle kunna spara in på arbetslöshetsför-

säkring. Men i konsekvens med det borde herr Nilsson i Tvärålund och herr Ekinge föreslå att fonden skulle finansieras med bidrag från bl. a. arbetslöshetskassorna – för man kan ju inte finansiera den här fonden genom besparingar i någon annan fond!

Herr Ekinge säger att jag befinner mig i en besvärlig situation. Nej, jag tycker inte att min situation är besvärlig. Men jag är rädd för att de som skall ha utbildningen kommer att råka i en besvärlig situation – det är den jag tänker på.

Herr NILSSON i Tvärålund (c) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Fagerlund hade lyssnat på mig i går, hade han uppfattat att jag föreslog, eftersom det finns ett samband mellan fonden för kontant arbetslöshetsunderstöd och den fond, AMU-fonden, som vi nu diskuterar, att man borde överväga att sammanslå dessa båda fonder. Riksräkenskapsverket, som herr Fagerlund nu åberopar, har konstaterat att – jag återupprepar det; för vilken gång i ordningen vet jag inte – man beräknar att få ett överskott i fonden för arbetslöshetsförsäkringen under innevarande budgetår i storleksordningen 400 milj. kr. Den fonden är i princip uppbyggd på samma sätt som AMU-fonden. Fonden för arbetslöshetsförsäkringen har vi erfarenhet av och vet att den gett ett betydande överskott.

Riksräkenskapsverkets beräkningar gäller kostnadssidan. Vad riksräkenskapsverket inte har bedömt är intäktssidan. Underlaget för intäkterna har – och detta bekräftades väl under debatten i går – beräknats alldeles för lågt. Både intäktssidan och utgiftssidan måste komma in i sammanhanget, liksom de besparingar som samhället gör på andra sektorer. Görs sådana beräkningar, tror jag att också herr Fagerlund kommer att finna att det procenttal som vi föreslår kommer att räcka till.

Vad regeringen inte tar upp i propositionen och vad majoriteten i utskottet inte tar upp i betänkandet är bl. a. de samhällskostnader som inbesparas genom den föreslagna reformen.

Herr EKINGE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Trots den långa debatten om finansieringen har varken herr Fagerlund eller regeringen i något sammanhang lämnat någon dokumentation som visar att den beräkning vi bygger vårt förslag på är felaktig. Mot den bakgrunden måste det vara rimligt att säga att vi slår vakt om reformen. Det är, som jag sade i går, en effektivering av ett tidigare riksdagsbeslut, bl. a. efter en motion från vårt håll. Självfallet är vi, som vi har sagt tidigare, angelägna om att reformen skall bli till nytta, icke minst för ungdomarna och över huvud taget för alla som i dag behöver en kompletterande utbildning. Detta är vi angelägna om, och då vi dessutom anser att den ökning av arbetsgivaravgiften som vi föreslagit täcker behovet enligt den utredning som föreligger, anser vi oss stå på en god grund i vårt ställningstagande.

Fru statsrådet LEIJON:

Herr talman! Jag har begärt ordet därför att både herr Nilsson i Tvärålund och herr Ekinge vid upprepade tillfällen i dag har förklarat att regeringen inte har lämnat någon dokumentation eller någon förklaring till sina beräkningar och inte heller har velat gå in i en sakdebatt.

Jodå! Jag försökte föra en sakdebatt i går, men jag vet inte om det berodde på den sena timmen att det var omöjligt för mig att få någon respons. Jag skall därför nu helt kortfattat upprepa vad jag sade i går.

Skillnaden mellan regeringens beräkningar och KAMU:s beräkningar, som ligger högre, beror bl. a. på följande saker:

Vi har räknat med andra utbildningskostnader. Skillnaden – försökte jag förklara i går – i den verkliga utbildningskostnaden per elevvecka mellan olika kurser är de facto väldigt stor. Jag kan nu inte gå in på alla de detaljer som jag tog upp i går, men här finns en av förklaringarna till våra högre kostnader.

Många i den här salen har talat om hur värdefull företagsutbildningen är. Regeringens förslag skiljer sig från KAMU:s när det gäller företagsutbildningen. Denna utbildning kommer att kosta mer enligt regeringens förslag än enligt KAMU:s som inte hade tagit med de höjningar av bidragen som vi har föreslagit.

Man tycks också ha förbisetat att propositionen ger avsevärt bättre utbildningsbidrag för de kassaförsäkrade ungdomarna än vad KAMU har föreslagit. KAMU har föreslagit 45 kr., medan propositionen föreslår samma bidrag som för de vuxna eleverna, alltså mellan 90 och 130 kr.

Herr Ekinge och herr Nilsson säger nu att dessa kostnader inte blir några problem; dem kan vi klara med överkapaciteten. Jag tycker det stämmer dåligt med deras resonemang i övrigt. Herr Ekinge har både i går och i dag talat om att arbetslösheten har ökat under den senaste månaden och att det finns risk för en ökning av arbetslösheten under 1976. Han sade i går klart och tydligt att vi måste hålla alla våra arbetsmarknadspolitiska instrument i hög beredskap. Jag kallar inte det här resonemanget i dag om finansieringen för ett sätt att hålla hög beredskap mot en arbetslöshet.

Jag tror att vi alla är eniga om att de förbättrade bidrag som den här reformen innebär kommer att stimulera ett ökat antal människor till att söka sig till arbetsmarknadsutbildning. Det gäller de kassaförsäkrade; alla är i dag överens om att de utgör en alltför liten del av eleverna. Det gäller de hemarbetande, som bl. a. genom borttagande av make-reduktionen får avsevärt mycket större ekonomiska förutsättningar att gå in i denna utbildning. Det gäller, som jag nyss påpekade, ungdomarna. Och det gäller naturligtvis också bristyrkesutbildningen, där vi får en ökning från 3 000 till 10 000. Vi vet att bristyrkesutbildningen på grund av både de förbättrade bidragen och den numera införda lagen om rätt till ledighet för studier på ett helt annat sätt än tidigare kommer att vara attraktiv för människorna.

Detta är klara skäl för att räkna med att KAMU:s beräkningar av

antalet elever ligger för lågt. Det står klart och tydligt i propositionen att vi räknar med att de reformer som vi nu genomför kommer att innebära en ökning med ungefär 7 000 årselever. Detta slår naturligtvis både på kostnaderna för utbildningen och på utbildningsbidragen.

Herr Ekinge och herr Nilsson i Tvärålund säger att lönehöjningarna har varit så stora och att man har tagit bort taket för avgiftsfinansieringen. Det är riktigt att taket tagits bort. Det visste vi inte när propositionen skrevs, det sade jag också i går. Vi kunde inte exakt förutse lönehöjningarna heller, men naturligtvis har vi räknat med lönehöjningar. Men herr Nilsson och herr Ekinge glömmer den andra sidan, att detta naturligtvis slår också på utbildningskostnaderna inom arbetsmarknadsutbildningen. De glömmer den koppling som de i andra sammanhang är så oerhört angelägna om – att värdesäkra utbildningsbidraget. Vi har föreslagit att utbildningsbidraget skall höjas om dagpenningen inom kassorna eller det kontanta arbetsmarknadsstödet höjs. Det behövs inte så mycket fantasi för att förutse att sådana höjningar kan bli verklighet under 1976, beroende på att lönerna har ökat så mycket som de har gjort. Den här sidan av saken glömmer man bort från folkpartiet och centerpartiet.

De här frågorna tog jag upp i går, men någon kommentar i sak har jag inte fått.

Nu säger man: Vad skall regeringen göra om det blir för mycket pengar i fonden? Herr Fagerlund och fru Hörnlund har svarat på den frågan, och jag vill bara helt kort säga: Av de skäl som jag har framfört här är jag helt övertygad om att det inte blir några pengar över. Ett teoretiskt resonemang om regeringens agerande i fall det skulle bli pengar över är onödigt att föra här eftersom det, som herr Ekinge vet, är riksdagen som beslutar om arbetsgivaravgiftens storlek. Regeringens uppgift är att komma med förslag till riksdagen. Det är naturligtvis i och för sig teoretiskt möjligt att i en sådan situation föreslå riksdagen en sänkning av arbetsgivaravgiften. Men jag undrar vad man på folkparti- och centerpartihåll då skulle säga, eftersom man samtidigt – där är utskottet enigt och det står också i folkpartiets och centerpartiets reservation – säger att man egentligen tycker att det här systemet att betala reformkostnaderna med arbetsgivaravgiften är fel och anser att regeringen borde fundera på om inte hela utbildningskostnaden skall tas på arbetsgivaravgiften. Det resonemanget har man tydligen också tappat i detta sammanhang.

Ni är beredda att betala, säger ni. Men frågan är hur och när. Är det ett tilläggsanslag på statsbudgeten som ni vill ha? Nej, det kan det inte vara. Det stämmer inte med att ni säger att reformkostnaden skall gå på arbetsgivaravgiften. Jag kan upprepa vad herr Fagerlund har sagt: Är det retroaktiva höjningar ni tänker er? Tänker ni er överuttag så småningom för att finansiera det som den här reformen inte har klarat av?

Man borde överväga att sammanföra fonderna för arbetslöshetsförsäk-

ringen och arbetsmarknadsutbildningen, säger herr Nilsson i Tvärålund. Men det finns inget sådant yrkande i dag som riksdagen kan ta ställning till. Då kan man inte blanda in det i debatten.

Vi har för mycket pengar i fonden som man skall få ut arbetslöshetsersättning från, säger herr Ekinge. Men vi har ju haft en högkonjunktur! Har herr Ekinge tänkt sig att avgiftsuttaget skall fluktuera med konjunkturerna? Skall vi varje gång vi ser en risk för ökad arbetslöshet höja avgiftsuttaget? Skall man sedan ett halvår eller ett år senare gå ut och sänka uttaget? I det ekonomiska läge som vi haft med hög systerersättning och låg arbetslöshet är det väl ganska självklart att det under det här året finns en överkapacitet.

Jag slutade mitt anförande i går med att säga att jag tyckte att arbetsmarknadsutbildningen var för viktig både för den enskilde individen och för samhället för att vi på detta lättsinniga sätt skall diskutera de ekonomiska realiteterna i sammanhanget. Jag vill gärna upprepa det i dag.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Från regeringens och utskottsmajoritetens sida har man försökt inge föreställningen att centern och folkpartiet inte vill vara med och betala reformen. Vår kritik har tydligen tagit vederbörande mycket hårt. När vi på punkt efter punkt diskuterat frågorna och därvid utgått från det resonemang som KAMU och riksräkenskapsverket fört har man, såsom i varje fall jag uppfattat det, inte kunnat ange en enda felaktighet i vårt resonemang. Vi har kritiserats för att vi tagit upp en rad konkreta punkter där man säger sig ha haft svårt att hänga med i resonemanget. Vi har försökt sätta oss in i grunderna för reformen.

Statsrådet Leijon tar upp "överuttaget" ur fonderna inom arbetsmarknadsförsäkringen, som efter det här budgetåret bör ligga i storleksordningen 0,6 miljarder kr., och frågan om möjligheterna att sammanslå dessa fonder med KAMU-fonden.

Statsrådet upprepar att 0,4 % i arbetsgivaravgifter kanske är för litet. Men då blir ju problemet detsamma för oss både på regeringssidan och på center- och folkpartihåll, nämligen hur vi skall lösa den saken. Man vet egentligen inte i förväg så säkert hur ett avgiftsuttag slår. Erfarenheten av den fond vi redan känner till, nämligen arbetslöshetsförsäkringen, visar att detta system gett ett betydande överskott. Det kan naturligtvis ge ett mindre överskott och kanske t. o. m. underskott i extrema lågkonjunkturer. Men erfarenheten hittills visar att det inte bör bli på det sättet. Nu är man beredd att utan att beakta att det blir minskade samhällskostnader på andra håll införa i princip samma system på ett nytt område, och det är det vi reagerar emot.

En fråga som man mycket snabbt glider undan är det löneunderlag som man beräknat arbetsgivaravgifterna på, ett löneunderlag som kommer att bli i storleksordningen 30 % högre än det man hade vid tidpunkten för propositionsskrivningen. Man glider också mycket snabbt

undan den överkapacitet som KAMU konstaterat finns i arbetsmarknadsutbildningen, framför allt i de län där behovet av arbetsmarknadsutbildning är störst. Där finns också de största möjligheterna att öka utbildningen utan att det medför någon egentlig kostnadsökning. Om en klass är bara halvbesatt, blir lärarlönerna inte högre därför att klassen fylls till 75 eller 100 %. Och kostnaderna för lokalen är desamma vare sig denna är fylld till hälften eller till 75, 80 eller 90 %. Det är detta som regeringen och utskottsmajoriteten konsekvent glider undan.

Man har från regeringens sida fel när man säger att vi inte tar ansvar för försäkringen och för den här reformen. Att vi gör det har uttalats så många gånger att det är onödigt att jag upprepar det. Jag ser socialdemokraternas argumentering närmast som en nödfallsargumentering i en situation där sakargumenten börjar tryta.

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! Fru statsrådet framhöll att hon i går tog upp dessa frågor och att vi då tydligen inte fattade innebörden i vad hon sade. Bristen i fru statsrådets argumentation var givetvis att den inte innehöll något nytt utan endast var en upprepning av det underlag som fanns redan vid utskottsbehandlingen. Ingenting nytt har tillkommit. Det finns därför ingen som helst grund för en ny bedömning av denna fråga.

De saker som vi har pekat på har såväl regeringen som utskottsmajoriteten glidit förbi. Man säger att det blir högre kostnader. Ja, men är man inte medveten om den inkomstförstärkning som också kommer att uppstå? Vi sade i går att det är viktigt med sambandet mellan utgifter och inkomster. Så får vi vanliga människor räkna, och så måste ske även här.

Det är inte ett uttryck för lättsinne, när man försöker komma fram till den mest realistiska bedömningen. Tydligen är både regeringen och utskottsmajoriteten synnerligen osäkra på sin egen beräkning. Man kan förstå att situationen skapar oro. Vi har kommit fram till att 0,25 % höjning av arbetsgivaravgiften är tillfredsställande i dagens läge. Denna procentsats borde ha kunnat godtas.

Som jag har sagt förut får man följa upp denna reform på samma sätt som man måste göra med alla reformer. Vilken reform man än ser tillbaka på har den följts upp. Mot denna bakgrund har jag väldigt svårt att förstå hur man kan föra en så intensiv debatt, trots att man saknar nya sakargument, som kan ligga till grund för bedömningen.

Jag yrkar än en gång bifall till reservationen 7, eftersom den alltfört efter den förda debatten vilar på en saklig grund.

Fru statsrådet LEIJON:

Herr talman! Herr Ekinge sade att inga nya argument hade framkommit. Nej, självklart inte. Samma beräkningar har legat till grund för propositionen, beräkningar som utskottsmajoriteten har funnit riktiga och som den har baserat sitt ställningstagande på.

Herr Nilsson i Tvärålund tyckte att vi har tagit detta mycket hårt. Ja, det har vi gjort, eftersom det är fråga om stora pengar. Vi är oroliga för vad som kommer att hända med de elever som deltar i arbetsmarknadsutbildning om vi inte har ekonomiska resurser under 1976 för att täcka kostnaderna för utbildning och bidrag.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ekinge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ekinge begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 222
Nej - 103
Avstår - 1

Punkterna 6-10

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Granstedt begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl.

Onsdagen den
21 maj 1975

Arbetsmarknadsut-
bildningen

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Granstedt begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 240
Nej - 86
Avstår - 1

Punkterna 12-22

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 23

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Hallgren, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lorentzon begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 23 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Hallgren.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lorentzon begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 310
Nej - 15

Punkten 24

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Hallgren, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lorentzon begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 24 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Hallgren.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lorentzon begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 309
Nej - 16

Punkterna 25 och 26

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 27

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herrar Nordgren och Oskarson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 27 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herrar Nordgren och Oskarson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordgren begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 276
Nej - 48
Avstår - 2

Punkten 28

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nilsson i Tvärålund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 28 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nilsson i Tvärålund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 163
Nej - 116
Avstår - 46

Punkterna 29-31

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Nr 85

Onsdagen den
21 maj 1975

*Arbetsmarknadsut-
bildningen*

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 17 med anledning av propositionen 1975:9 om reformering av högskoleutbildningen m. m. jämte motioner.

I propositionen 1975:9 hade regeringen (utbildningsdepartementet) föreslagit riksdagen

1. att godkänna de riktlinjer för reformering av högskoleutbildningen m. m. som angetts i propositionen,
2. att till Vissa kostnader i samband med högskolereform för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 200 000 kr.,
3. att bemyndiga regeringen att inrätta en professur i enlighet med vad som förordats i propositionen,
4. att till Yrkesteknisk högskoleutbildning för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 905 000 kr.,
5. att till Utveckling av studielämplighetsprov för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 661 000 kr. (jfr prop. 1975:1 bil. 10 s. 149).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås en reformering av den högre utbildningen på grundval av förslag från främst 1968 års utbildningsutredning (U 68), den inom utbildningsdepartementet tillkallade U 68-beredningen och kompetenskommittén (KK).

Till grund för förslagen i propositionen ligger en helhetssyn på utbildning efter gymnasieskolan. För denna utbildning används termen högskoleutbildning. Högskoleutbildningen kommer att omfatta betydligt mer än nuvarande universitet och högskolor.

Vissa preciseringar förordas i de vid 1972 års riksdag fastlagda allmänna behörighetsvillkoren för högre studier. Den som fyllt 25 år och varit verksam i arbetslivet i minst fyra år föreslås få allmän behörighet för högskoleutbildning.

Högskoleutbildningen bör enligt propositionen bedrivas på vetenskaplig grund, ge kritisk skolning och normalt syfta till att ge de kunskaper och färdigheter som fordras för yrkesverksamhet inom något – ofta brett – område av arbetslivet.

Ett samspel mellan grundläggande högskoleutbildning och forskning/forskarutbildning bör enligt propositionen komma till stånd inom hela högskolan. Förbättrade möjligheter föreslås för universitetslektorer (motsv.) att deltaga i forskning och forskarutbildning. Särskilda anordningar föreslås för att möjliggöra forskning i anknytning till läroanstalter utan fast forskningsorganisation. Frågan om utbyggnad av en forskningsorganisation inom den filosofiska fakultetens område i Linköping skall utredas närmare.

För planering och resursfördelning föreslås att högskoleutbildningens linjer delas in i fem yrkesutbildningssektorer, nämligen för teknisk yrkesutbildning, administrativ, ekonomisk och social yrkesutbildning, vårdyrkesutbildning, utbildning för undervisningsyrken samt utbildning för kultur- och informationsyrken.

I propositionen förordas att den fortsatta planeringen av utbildningssystemet skall utgå från återkommande utbildning som en modell för individernas utbildningsplanering. Åtgärder som främjar återkommande utbildning bör prioriteras.

Ett lokalt förankrat utvecklingsarbete i nära kontakt med arbetslivet bör enligt propositionen vara grunden för högskoleutbildningens förnyelse. Utbildningen skall organiseras i allmänna, lokala och individuella utbildningslinjer samt enstaka kurser. De lokala utbildningslinjerna skall möjliggöra lokala initiativ i utvecklingen av yrkesinriktade utbildningslinjer. De individuella utbildningslinjerna och de enstaka kurserna skall inom givna resursramar särskilt tillgodose individuella önskemål om utbildning inom hela högskolan.

Den kvantitativa planeringen av högskoleutbildningen skall enligt propositionen grundas på såväl individernas som arbetslivets behov. De resurser samhället kan anvisa bör vara den ytterst bestämmande faktorn. När det gäller kapaciteten för utbildningslinjer förordas en planeringsmodell med en nedre och en övre gräns, mellan vilka den samlade antagningskapaciteten skall fastställas för varje budgetår. Gränstalen föreslås öka med 2 procent årligen under en femårsperiod. För läsåret 1977/78 bör planeringen tills vidare utgå från en antagningskapacitet av omkring 35 000 platser i utbildningslinjer. Enstaka kurser bör prioriteras vid den fortsatta utbyggnaden.

I propositionen föreslås en fastare dimensionering av utbildningskapaciteten över hela högskolan med hjälp av generell antagningsbegränsning. Härigenom säkerställs en mer balanserad utveckling och en fördelning av de totalt tillgängliga resurserna med hänsyn till individernas och arbetslivets behov. Till flertalet allmänna utbildningslinjer föreslås antagningen vara central. I fråga om linjer inom de nuvarande filosofiska fakulteternas område skall dock det lokala inflytandet vara större. Antagningen till bl. a. enstaka kurser föreslås bli helt lokal.

Urvalet till högskoleutbildning föreslås – när det gäller utbildningslinjer – grundas på en indelning av de sökande i fyra kvotgrupper. Till en grupp skall föras sökande med treårig gymnasieskoleutbildning, till en grupp sökande med tvåårig sådan utbildning, till en grupp övriga sökande utom de som har utländsk förutbildning och till en grupp sökande med utländsk förutbildning. Var och en av de tre förstnämnda grupperna skall tilldelas platser i proportion till sin andel av antalet sökande. Inom varje grupp skall en rangordning göras, normalt på grundval av en sammanvägning av skolbetyg och arbetslivserfarenhet samt, i fråga om sökande utan gymnasial förutbildning, resultat av studielämplighetsprov. Merit-

värderingssystemet skall utformas så att sökande med behörighet från folkhögskola får tillgodoräkna sig det studieomdöme som avgetts vid folkhögskola.

Principbeslut föreslås om att nytillkommande högskoleutbildning i första hand skall förläggas till 14 orter eller par av orter utanför de nuvarande universitetsorterna, nämligen Borås, Eskilstuna/Västerås, Falun/Borlänge, Halmstad, Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Linköping/Norrköping, Luleå, Sundsvall/Härnösand, Växjö, Örebro och Östersund. Bl. a. för att underlätta planeringen av den fortsatta utbyggnaden föreslås en indelning av landet i sex högskoleregioner.

Propositionen utgår från att det tills vidare skall finnas högskoleutbildning dels med statlig, dels med primär- eller landstingskommunal huvudman. Jordbrukets högskolor föreslås alljämt tillhöra jordbruksdepartementets område. I fråga om den statliga högskoleorganisationen inom utbildningsdepartementets område skall det på var och en av de nyss nämnda utbyggnadsorterna finnas *en* statlig högskoleenhet. För universitetsorternas del skall indelningen i högskoleenheter övervägas närmare.

Varje högskoleenhet föreslås ledas av en styrelse som skall bestå av såväl inom enheten verksamma som företrädare för allmänna intressen. Inom större enheter bör resurserna liksom i dag organiseras i institutioner för ett eller flera ämnesområden. För planering m. m. av allmänna och lokala utbildningslinjer skall finnas linjenämnder, bestående av lärare, studerande och företrädare för arbetslivet. Planering m. m. i fråga om forskning/forskarutbildning föreslås ankomma på nämnder inom fakulteter/sektioner.

Den kommunala högskoleutbildningen förutsätts normalt ha primärkommuns skolstyrelse eller landstingskommuns utbildningsnämnd som styrelse. Härutöver skall det kunna finnas linjenämnder enligt samma principer som vid de statliga enheterna.

För planeringsuppgifter i fråga om den grundläggande högskoleutbildningen föreslås för varje högskoleregion en regionstyrelse, i vilken företrädare för allmänna intressen skall ha majoritet. Till regionstyrelsen skall kunna knytas utbildningsnämnder med rådgivande och initierande uppgifter när det gäller att utveckla utbildningen inom de fem yrkesutbildningssektorerna. För planerings- och samordningsuppgifter för huvuddelen av högskoleutbildningen föreslås ett nytt högskoleverk. Inom verket skall finnas fem permanenta planeringsberedningar för utbildning och forskning. Frågan om organisation m. m. av den centrala ledningen av de vetenskapliga biblioteken skall utredas.

Anslagssystemet för den grundläggande högskoleutbildningen skall enligt propositionen grundas på indelningen i yrkesutbildningssektorer. En ökad lokal frihet att disponera anvisade medel föreslås.

Särskilda lokala tjänsteförslagsnämnder föreslås för handläggning av ärenden om tillsättning av professorstjänster m. m.

Försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning skall inledas

höstterminen 1975 i Borlänge, Borås, Eskilstuna, Göteborg, Jönköping, Luleå, Lund och Markaryd (med anknytning till Lund) samt tidigast höstterminen 1976 i Skellefteå (med anknytning till Luleå).

Huvuddelen av förslagen i propositionen beräknas genomföras den 1 juli 1977. Det nya högskoleverket bör inrättas hösten 1976. För planeringsuppgifter m. m. i samband med reformen skall bl. a. en central och sex regionala organisationskommittéer tillkallas.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden väckta motionerna

1975:45 av herr Elmstedt m. fl. (c, s, m, fp), vari hemställts att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om yrkesteknisk högskoleutbildning i Karlskrona,

1975:49 av herr Ångström (fp), vari hemställts att riksdagen skulle

1. fatta beslut om lokaliseringen av en institution för högre teknisk utbildning och forskning i finmekanik till Skellefteå omfattande de två sista studieåren för civilingenjörsexamen,

2. besluta ge denna institution nödiga forskningsresurser med förslagsvis 4–5 professorer,

3. anhålla hos regeringen att organisationskommittén för högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland (NoTH) fick i uppdrag att framlägga förslag för en tvåårig högskoleutbildning inom området träets mekaniska teknologi inklusive träkemi och polymerteknologi i Skellefteå,

4. besluta att en yrkesteknisk högskoleenhet lokaliserades till Skellefteå,

1975:113 av herr Andersson i Storfors m. fl. (s),

1975:158 av herr Bohman m. fl. (m) såvitt gällde hemställan att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om en parlamentariskt sammansatt utredning med uppgift att pröva med universitetsforskningen sammanhängande frågor (yrkandet 9),

1975:162 av herr Strindberg m. fl. (m, s, c, fp, vpk),

1975:165 av fru Tillander m. fl. (c, s, m, fp),

1975:360 av fru Sundberg m. fl. (m),

1975:516 av fru Anér m. fl. (fp),

1975:519 av herr Danell (m),

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

1975:521 av herr Gustafsson i Byske m. fl. (c),

1975:524 av herr Henmark (fp) såvitt här var i fråga (yrkandet 1),

1975:529 av fru Jonäng m. fl. (c), vari hemställdts att riksdagen hos regeringen begärde

1. att högskoleutbildning förlades till Gävle kommun,

2. att enstaka kurser och studiekurser som en del av högskoleutbildningen förlades till Bollnäs kommun med anknytning till därvarande vårdutbildning och musikutbildning,

1975:530 av fru Jonäng m. fl. (c), vari hemställdts att riksdagen hos regeringen begärde att försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning lokaliserades till Sandvikens kommun,

1975:536 av herr Nilsson i Agnäs m. fl. (m), vari hemställdts att riksdagen skulle

1. begära att regeringen efter vederbörlig beredning ofördröjligen framlade förslag om genomförande av planerna på avslutande civilingenjörsutbildning i Skellefteå, i första hand inom de teknikområden som i motionen nämnts och som förelåg utredda hos organisationskommittén för högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland (NoTH),

2. i sammanhanget uttala att den högre tekniska utbildningen i Skellefteå borde organiseras så att den blev kvalitativt likvärdig med motsvarande utbildning på andra håll i landet och att för uppnående av denna målsättning erforderliga forsknings- och utvecklingsresurser anvisades,

1975:541 av herr Nygren (s) och fru Hansson (s),

1975:826 av herr Signell m. fl. (s, c, m, fp), vari hemställdts att riksdagen som sin principiella åsikt uttalade att Skövde kommun borde ifrågakomma som lokaliseringsort för en högskoleenhet,

1975:830 av herr Svanström (c),

1975:831 av herr Sörenson m. fl. (s),

1975:1352 av herr Carlstein (s) och fru Hörnlund (s),

1975:1373 av fru Ingvar-Svensson m. fl. (c),

1975:1387 av fru Lindquist (m),

1975:1390 av fru Mogård (m), vari hemställdts att riksdagen skulle

1. hos regeringen anhålla om att försöksverksamheten med könskvo-

tering vid intagning till förskollärautbildning upphörde,

2. uttala att könskvotering vid urval av studerande icke borde förekomma,

1975:1412 av fröken Rogestam m. fl. (c),

1975:1414 av herr Siegbahn (m),

1975:1420 av herr Svanström (c),

1975:1421 av herrar Svanström (c) och Andersson i Nybro (c),

dels de med anledning av propositionen 1975:9 väckta motionerna

1975:1851 av herr Petersson i Nybro m. fl. (s),

1975:1854 av herr Brännström (s), vari hemställdes

1. att förslaget om yrkesteknisk högskoleutbildning i Skellefteå (träindustri och lätt verkstadsindustri) skulle bifallas,

2. att verksamheten planerades för start höstterminen 1976,

3. att jämväl den specialiserade trätekniska utbildningen i enlighet med organisationskommitténs för högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland (NoTH) förslag inrättades från höstterminen 1976,

4. att principbeslut fattades om inrättande från höstterminen 1977 av avslutande civilingenjörsutbildning med inriktning mot *finmekanik*, tillämpad elektronik och kontrollteknik samt processteknik i enlighet med NoTH-kommitténs skisser inklusive erforderliga forsknings- och utvecklingsresurser,

5. att organisationskommittén för högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland fick i uppdrag att skyndsamt framlägga förslag om erforderlig utbildnings- och forskningsorganisation m. m.,

1975:1855 av herr Ekström m. fl. (s, c, m, fp, vpk), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde

1. att den fortsatta utbyggnaden av permanent grundläggande högskoleutbildning förlades också till Gävle-Sandviken och Skövde,

2. att försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning startades i Sandviken, Skövde och Karlskrona fr. o. m. 1976/77,

3. att till Sandviken förlades yrkesteknisk högskoleutbildning med inriktning i första hand på linjer för stål- och verkstadsteknisk utbildning,

4. att till Skövde förlades yrkesteknisk högskoleutbildning med inriktning i första hand på linjer för ekonomisk utbildning och vårdutbildning,

5. att till Karlskrona förlades yrkesteknisk högskoleutbildning med inriktning i första hand på linjer för verkstadsteknisk utbildning,

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

1975:1856 av fru Ingvar-Svensson (c), vari hemställtts att riksdagen bemyndigade regeringen att vid behov införa en övergångsbestämmelse för betygsvärdering för tiden 1/7 1977–30/6 1978 för sökande från gymnasieskolans treåriga linjer,

1975:1857 av herrar Lundgren i Kristianstad (m) och Komstedt (m), vari hemställtts att riksdagen beslutade förlägga den i proposition 1975:9 föreslagna försöksverksamheten med livsmedelsindustrilinje inom den yrkestekniska högskolan till Kristianstad,

1975:1858 av herr Nordstrandh m. fl. (m), vari hemställtts att riksdagen uttalade

1. att vetenskaplig och pedagogisk skicklighet borde tillmätas lika vikt som befordringsgrund för universitetslektorer,

2. att universitetslektor borde ha rättighet att tjänstgöra i forskning/forskarutbildning,

3. att ordinarie universitetslektorstjänster liksom professorstjänster borde tillsättas av högsta tillsättningsinstans,

1975:1859 av herr Nordstrandh m. fl. (m),

1975:1860 av herr Nordstrandh m. fl. (m),

1975:1861 av herr Nordstrandh m. fl. (m, c, fp),

1975:1862 av herr Polstam m. fl. (c, s, m, fp),

1975:1863 av herr Sellgren m. fl. (fp, s, c),

1975:1864 av herrar Svanström (c) och Andersson i Nybro (c),

1975:1865 av fru Sundberg (m),

1975:1868 av fru Andersson i Hjärtum (c) och fru Wigenfeldt (c),

1975:1869 av herr Bohman m. fl. (m), vari hemställtts att riksdagen skulle

1. godkänna i motionen förordade riktlinjer för reformering av högskoleutbildningen m. m., nämligen

a. att dokumenterade kunskaper i engelska och svenska motsvarande gymnasieskolans tvååriga linje som krav för allmän behörighet till utbildningslinje skulle gälla för alla kategorier av sökande,

b. att de särskilda behörighetskraven för tillträde till utbildningslinjer, som motsvarade nuvarande högskolor och universitet, borde skärpas på sätt som närmare angivits i motionen,

c. att kraven på dokumenterad särskild behörighet skulle gälla lika

för alla kategorier av sökande,

d. att den högre utbildningen inte skulle vara totalspärрад och att in-
tagningsbegränsningar tills vidare icke skulle gälla för annat än särskilt
kostnadskrävande utbildning och sådan utbildning som avsåg klart av-
gränsat arbetsområde,

e. att någon ytterligare minskning av antalet sökande till de mer teo-
retiskt inriktade tre- och fyraåriga gymnasielinjerna icke borde eftersträ-
vas utan motverkas,

f. att betyg i ämnen som lästs in för behörighetskomplettering skulle
medräknas vid antagningsmeritering,

g. att de riktlinjer för meritering genom arbetslivserfarenhet som fö-
reslagits av kompetenskommittén borde godkännas,

h. att – med undantag för försöksverksamheten med yrkesteknisk hög-
skola – för närvarande ingen omfattande utbyggnad borde ske på nya
högskoleorter,

i. att rätten till individuell utbildningslinje måste garanteras,

j. att de utbildningslinjer som i dag tillämpade ett mer fñngraderat
betygssystem än den gängse trestegsskalan tills vidare skulle kunna fort-
sätta med det,

k. att nuvarande examensbeteckningar skulle bibehållas,

l. att högskolan borde organiseras i fler fristående högskoleenheter än
vad som antytts i propositionen,

m. att förslaget om regionstyrelser borde avvisas och att i stället re-
gionala samråds- och planeringsorgan borde inrättas,

n. att det regionala organet skulle ha lika representation för allmänna
intressen och för de inom högskolan verksamma samt ha en av regeringen
utsedd ordförande,

o. att enhetsstyrelser och linjenämnder skulle ha en i motionen när-
mare angiven sammansättning,

p. att organisationskommittéerna måste ges en bred representation för
de inom högskolan verksamma,

q. att organisationskommittéernas förslag i avsevärt större utsträck-
ning än vad utbildningsministern planerat borde underställas riksdagens
prövning,

2. hos regeringen anhålla att en utredning tillsattes för att förbereda
en reform av systemet för behörighetsprövning och urval, i syfte att
göra detta enhetligt för alla kategorier av sökande, i enlighet med de
riktlinjer som angivits i motionen,

1975:1870 av fru Fränkel (fp) och fröken Hörlén (fp),

1975:1871 av herr Gustafsson i Byske m. fl. (c), vari hemställtts att
riksdagen skulle

1. besluta att yrkestekniska högskoleutbildningen i Skellefteå in-
gångsattes 1976,

2. besluta att träteknisk utbildning i Skellefteå startades fr. o. m. sam-

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

ma år,

3. hos regeringen begära att förslag om genomförande av planerna på avslutande civilingenjörsutbildning i Skellefteå snarast förelades riksdagen,

4. i samband härmed uttala att den högre tekniska utbildningen i Skellefteå borde organiseras så att den blev kvalitativt likvärdig med motsvarande utbildning på andra håll i landet och att för ernående av denna målsättning erforderliga forsknings- och utvecklingsresurser borde anvisas,

1975:1872 av herr Helén m. fl. (fp), vari hemställts att riksdagen skulle

1. avslå propositionen 1975:9 i vad avsåg förslagen om generell antagningsbegränsning och regionstyrelser,

2. uttala att planeringen av utbildningskapaciteten på utbildningslinjer fram till 1981/82 borde utgå från en tillströmning av mellan 33 000 och 42 000 studerande 1977/78 och en årlig ökning om 2 % för tiden därefter,

3. begära förslag om

a. kompletterande dimensioneringsbeslut inklusive antal studerande på spärrade utbildningsvägar,

b. förstärkt yrkes- och studievägledning i gymnasieskolan och högskolan,

c. generellt anmälningsförfarande vid icke spärrad utbildning,

4. uttala att

a. permanenta resurser för universitetsutbildning även i fortsättningen borde koncentreras till nuvarande universitets- och filialorter,

b. utbyggnaden av högskoleutbildningen från lokaliseringssynpunkt borde planeras så att verksamheten på filialorterna och vid universiteten i Umeå och Linköping gavs tillfredsställande bredd och stadga innan en utbyggnad av nämnvärd omfattning kunde ske på andra orter,

c. i den mån tillströmningen till högre utbildning och hänsynen till filialerna medgav det utbyggnad av kortare yrkesinriktad högskoleutbildning borde ske i Jönköping, Sundsvall-Härnösand, Falun-Borlänge och Kalmar,

d. eventuella ytterligare utbyggnadsorter inte borde utpekas för närvarande,

e. eventuell nytillkommande högskoleutbildning utanför universitets- och filialorterna borde förläggas till sådana orter som redan i dag hade permanenta resurser för högskoleutbildning,

5. begära att organisationskommittén förelade riksdagen förslag om ökade insatser inom ramen för decentraliserad universitetsutbildning och distansundervisning,

6. begära att regeringen lade fram förslag om ett "eteruniversitet" enligt bl. a. de riktlinjer som angetts i motionen,

7. i övrigt ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om utbyggnaden av högskoleutbildning,

8. uttala att de särskilda behörighetsreglerna borde utformas så att

utgångsnivån för högskolestudier blev oförändrad.

9. besluta att förkunskaper i svenska motsvarande tre årskurser i gymnasieskolan skulle utgöra särskilt förkunskapskrav för samhällsvetenskapliga studier,

10. begära att fullständiga möjligheter till behörighetskomplettering skulle finnas på minst varje gymnasieort,

11. besluta att minst 25 % av de antagna till spärrad utbildning inom kvotgrupperna 1 och 2 skulle utgöras av sökande direkt från gymnasieskolan,

12. uttala att s. k. dubbelspärrear inte borde användas inom högskolan,

13. begära förslag om övergångsbestämmelser för antagningsreglerna vid spärrad utbildning,

14. besluta att

a. allmän utbildningslinje skulle fastställas av riksdagen,

b. individuell utbildningslinje vid icke spärrad utbildning skulle inrättas när den studerande ansökte om det,

15. begära att en översyn kom till stånd av längre yrkesinriktade högskoleutbildningar i syfte att bredda utbildningen och anpassa den till ett system med återkommande utbildning.

16. begära att gällande föreskrifter om tjänstgöringsskyldigheten för olika kategorier av högskolelärare sågs över,

17. besluta att

a. innehavare av tjänst som universitetslektor (motsvarande) skulle få fullgöra en viss del av sin tjänstgöring inom forskning och forskarutbildning,

b. i avvaktan på översyn av tjänsteorganisationen inom högskolan ordinarie tjänst som universitetslektor även i fortsättningen skulle tillsättas av regeringen,

c. vetenskaplig och pedagogisk skicklighet skulle tillmätas lika värde vid tillsättning av tjänst som universitetslektor (motsvarande),

18. begära att regeringen i nästa års budgetproposition lade fram förslag om ökade anslag till internationell kontaktverksamhet för universitet och högskolor,

19. besluta att indelningen i högskoleenheter på nuvarande universitetsorter och sammansättningen av styrelserna för de lokala högskoleenheterna skulle fastställas av riksdagen,

20. besluta att företrädare för s. k. allmänintressen i enhetsstyrelserna och i regionstyrelserna, därest riksdagen biföll propositionen i denna del, skulle utses av landstingen (motsvarande) i enlighet med vad som anförts i motionen,

21. begära att nytt förslag till anslagssystem lades fram för riksdagen,

22. besluta att en redogörelse för förslagen från organisationskommittéerna och regeringens ställningstaganden till dem skulle föreläggas riksdagen,

23. besluta att företrädare för studerande- och personalorganisationerna skulle ingå i organisationskommittéerna,

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

24. begära att en studiegrupp av parlamentariker, fristående forskare och personer verksamma inom skolan tillsattes för att granska hur förutsättningarna för verksamheten i grundskolan och gymnasieskolan påverkades av en utveckling mot återkommande utbildning,

1975:1873 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen skulle

1. besluta att regeringens proposition 1975:9 avvisades,
2. anta ett principuttalande om en reformering av högskolan enligt i motionen angivna riktlinjer, innebärande bl. a.:
 - a. att kollektivitet och solidaritet ersatte konkurrens, egoism och privatisering som utbildningens arbetsform och syftning,
 - b. att en fullständig demokratisering inom högskolesektorn genomfördes, varvid de yttre riktlinjerna utformades av ansvariga, folkvalda organ och att alla kategorier arbetande inom högskolan på lika villkor borde delta i självstyrelsen,
 - c. att den sociala snedrekryteringen bekämpades bl. a. genom integrering av arbete och studier, genom urvalsinstrument som inte prioriterade traditionella teoretiska meriter, genom att högskolan gjordes geografiskt tillgänglig och genom allmän studielön,
 - d. att värdenormer som betonade skapande förmåga, personlighetens mognad och kritiskt tänkande gjordes till måttstockar för studiernas resultat,
 - e. att den borgerliga ideologins styrande och härskande roll i utbildningsväsendet bekämpades,

1975:1874 av fru Jacobsson (m),

1975:1875 av fru Kristensson (m),

1975:1876 av herr Larsson i Staffanstorp m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att godkänna de riktlinjer för urvalssystemet som angivits i motionen samt hos regeringen begära att redovisning skedde av urvalssystemets effekter i skilda avseenden,
2. att avvisa förslaget om generell antagningsbegränsning inom högskolan,
3. att antagning, dvs. behörighetskontroll, till icke antagningsbegränsad utbildning tills vidare skedde lokalt,
4. att hos regeringen begära att förutsättningarna för lokalisering av den centrala antagningsenheten till Sundsvall prövades,
5. att organisationskommittéerna gavs i uppdrag att utreda formerna för arbetslivets representation i linjenämnderna i enlighet med vad som anförts i motionen,
6. att företrädarna för allmänintresset i enhetsstyrelserna utsågs av landsting och värdkommun,

7. att företrädarna för allmänintresset i regionstyrelsen utsågs av lands-
ting eller kommun utanför landsting med undantag för ordföranden som
utsågs av regeringen.

8. att hos regeringen begära att forskarutbildningsutredningen gavs
i uppdrag att i sin helhet utreda formerna för forskningsanknytning av
all grundläggande utbildning i enlighet med vad som anförts i motionen,

9. att hos regeringen begära att en särskild arbetsgrupp tillkallades
för översyn av kompetensfördelningen mellan universitets- och högsko-
leverket (UHÄ) och regionstyrelserna i syfte att nå en ytterligare de-
centralisering,

10. att hos regeringen begära att organisationskommittéerna gavs en
allsidig och representativ sammansättning såsom angivits i motionen,

11. att hos regeringen begära att riksdagen i ett sammanhang bereddes
tillfälle att ta ställning till högskolelagen och viktigare organisatoriska
frågor,

1975:1877 av herr Lindahl i Hamburgsund (fp),

1975:1878 av herr Nygren (s), vari hemställtts att riksdagen som sin
mening gav regeringen till känna sitt principiella stöd för en utbyggnad
av utbildningsutbudet i Umeå i enlighet med motionens intentioner,

1975:1879 av fru Sundberg (m) och herr Wachtmeister i Staffanstorp
(m) samt

1975:1880 av herrar Ullsten (fp) och Josefson (c), vari hemställtts att
riksdagen beslutade att journalisthögskolorna tills vidare skulle vara sär-
skilda högskoleenheter med i huvudsak nuvarande organisation.

Utskottet hemställde såvitt avsåg resp. avsnitt i betänkandet
allmänna överväganden

1. att riksdagen beträffande yrkande om avslag på propositionen 1975:9
m. m. skulle avslå motionen 1975:1873,

ett nytt högskolebegrepp

2. att riksdagen beträffande vidgning av högskolebegreppet m. m. god-
kände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

högskoleutbildningens uppgifter m. m.

3. att riksdagen beträffande de organisatoriska förutsättningarna för
samspel mellan grundutbildning och forskning/forskarutbildning med
anledning av motionen 1975:1872 yrkandet 16 och motionen 1975:1876
yrkandet 8 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört
om en översyn,

4. att riksdagen beträffande universitetslektors och motsvarande lä-
rares tjänstgöring med avslag på motionen 1975:1858 yrkandet 2 och

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

motionen 1975:1872 yrkandet 17 a godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer.

5. att riksdagen beträffande en parlamentarisk universitetsforskningsutredning skulle avslå motionen 1975:158 yrkandet 9,

6. att riksdagen beträffande högskoleutbildningens uppgifter m. m. i övrigt godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

antalet studerande i högskoleutbildning m. m. – antagningsbegränsning – antagningens organisation

7. att riksdagen beträffande planeringsramar, resursramar och regler för antagning m. m. med anledning av propositionen 1975:9 samt motionen 1975:1869 yrkandet 1 d, motionen 1975:1872 yrkandet 1 i denna del och motionen 1975:1876 yrkandet 2 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. att riksdagen beträffande kompletterande dimensioneringsbeslut skulle avslå motionen 1975:1872 yrkandet 3 a,

9. att riksdagen beträffande föreskrift om generell anmälningsförfarande med bifall till motionen 1975:1872 yrkandet 3 c som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. att riksdagen beträffande s. k. dubbelspärrear skulle avslå motionen 1975:1872 yrkandet 12,

11. att riksdagen beträffande lokal behörighetskontroll skulle avslå motionen 1975:1876 yrkandet 3,

12. att riksdagen beträffande möjlighet att fortsätta studierna efter studieavbrott skulle avslå motionen 1975:1865,

13. att riksdagen beträffande planeringsgränser med avslag på motionen 1975:1872 yrkandet 2 godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

14. att riksdagen beträffande anslagssystem med avslag på motionen 1975:1872 yrkandet 21 godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

15. att riksdagen beträffande antagning till arbetsterapeututbildning skulle avslå motionen 1975:1868,

16. att riksdagen beträffande antagning av sjuksköterskor för vidareutbildning skulle avslå motionen 1975:1870,

17. att riksdagen beträffande antalet studerande i högskoleutbildning m. m. – antagningsbegränsning – antagningens organisation i övrigt godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

behörighet för högskolestudier m. m.

18. att riksdagen beträffande allmän behörighet med avslag på motionen 1975:1869 yrkandet 1 a godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

19. att riksdagen beträffande ett principiellt uttalande angående utgångsnivån för vissa utbildningar skulle avslå motionen 1975:1872 yrkandet 8.

20. att riksdagen beträffande särskilda förkunskapskrav i svenska för samhällsvetenskapliga studier skulle avslå motionen 1975:1872 yrkandet 9,

21. att riksdagen beträffande särskilda förkunskapskrav i svenska och engelska för vissa utbildningar skulle avslå motionen 1975:1869 yrkandet 1 b,

22. att riksdagen beträffande särskilda förkunskapskrav i biologi m. m. skulle avslå motionerna 1975:516 och 1975:1414 yrkandet 2,

23. att riksdagen beträffande utredning om biologiämnets ställning i gymnasieskolan skulle avslå motionen 1975:1414 yrkandet 1,

24. att riksdagen beträffande särskilda förkunskapskrav i samhällskunskap för samhällsvetenskapliga studier skulle avslå motionen 1975:1877,

25. att riksdagen beträffande möjligheter till behörighetskomplettering skulle avslå motionen 1975:1872 yrkandet 10,

26. att riksdagen beträffande dokumentation av förkunskaper skulle avslå motionen 1975:1869 yrkandet 1 c,

27. att riksdagen beträffande särskilda förkunskapskrav för laboratorieassistentutbildning skulle avslå motionen 1975:1874 yrkandet 1,

28. att riksdagen beträffande vissa allmänna riktlinjer för särskilda förkunskapskrav godkände vad som förordats i propositionen 1975:9,

29. att riksdagen beträffande dimensioneringen av vissa linjer i gymnasieskolan med anledning av propositionen 1975:9 och motionen 1975:1869 yrkandet 1 c som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

urval bland behöriga sökande

30. att riksdagen beträffande urvalsgrunden arbetslivserfarenhet inom kvotgrupperna I och II med anledning av propositionen 1975:9 samt motionen 1975:1869 yrkandet 1 g, motionen 1975:1872 yrkandet 11 och motionen 1975:1876 yrkandet 1 i denna del som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

31. att riksdagen beträffande tillgodoräkning av betyg i kompletterat ämne som föreskrivits som särskilt förkunskapskrav med bifall till propositionen 1975:9 skulle avslå motionen 1975:1869 yrkandet 1 f,

32. att riksdagen beträffande könskvotering vid urval till högskolan skulle avslå motionen 1975:1390,

33. att riksdagen beträffande en redovisning av urvalssystemets effekter skulle avslå motionen 1975:1876 yrkandet 1 i denna del,

34. att riksdagen beträffande en utredning för en reform av systemet för urval till högskolan skulle avslå motionen 1975:1869 yrkandet 2,

35. att riksdagen beträffande vissa övergångsbestämmelser med anledning av motionen 1975:1856 och motionen 1975:1872 yrkandet 13 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

36. att riksdagen beträffande antagning till vissa yrkesinriktade studiekurser skulle avslå motionen 1975:524 yrkandet 1,

37. att riksdagen beträffande socionomers möjlighet till inträde vid lärarhögskola skulle avslå motionen 1975:165,

38. att riksdagen beträffande utredning om vissa praktikfrågor skulle avslå motionen 1975:1412,

39. att riksdagen beträffande urval till högskolan i övrigt godkände vad som förordats i propositionen 1975:9,

högskolestudiernas organisation m. m. – återkommande utbildning

40. att riksdagen beträffande ordningen för fastställande av allmänna utbildningslinjer med avslag på motionen 1975:1872 yrkandet 14 a godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

41. att riksdagen beträffande garanterad rätt till individuell utbildningslinje skulle avslå motionen 1975:1869 yrkandet 1 i och motionen 1975:1872 yrkandet 14 b,

42. att riksdagen beträffande viss utredning om studieförbunden m. m. skulle avslå motionen 1975:1859,

43. att riksdagen beträffande översyn av yrkesinriktade utbildningar skulle avslå motionen 1975:1872 yrkandet 15,

44. att riksdagen beträffande viss studiegrupp skulle avslå motionen 1975:1872 yrkandet 24,

45. att riksdagen beträffande yrkes- och studievägledning skulle avslå motionen 1975:1872 yrkandet 3 b,

46. att riksdagen beträffande utredning avseende kortare teknisk högskoleutbildning skulle avslå motionen 1975:360,

47. att riksdagen beträffande översyn av viss gymnasial teknisk utbildning skulle avslå motionen 1975:1373,

48. att riksdagen beträffande sjukgymnastutbildning skulle avslå motionen 1975:1875,

49. att riksdagen beträffande vidareutbildning av laboratorieassistenter skulle avslå motionen 1975:1874 yrkandet 2,

50. att riksdagen beträffande utbildningen av hälsovårdsinspektörer skulle avslå motionerna 1975:113 och 1975:831,

51. att riksdagen beträffande betygssystem med avslag på motionen 1975:1869 yrkandet 1 j godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

52. att riksdagen beträffande examensbeteckningar med anledning av propositionen 1975:9 och motionen 1975:1869 yrkandet 1 k som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anförde,

53. att riksdagen beträffande högskolestudiernas organisation m. m. – återkommande utbildning i övrigt godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

institutionell organisation m. m.

54. att riksdagen beträffande benämningen av universitets- och högskoleämbetet skulle avslå motionen 1975:1860,

55. att riksdagen beträffande lokalisering av den centrala antagningsenheten skulle avslå motionen 1975:1876 yrkandet 4,

56. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att skolöverstyrelsens nuvarande intagningssektion skulle vara kvar i Stockholm,

57. att riksdagen beträffande indelningen i högskoleregioner med avslag på motionen 1975:1862 godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

58. att riksdagen beträffande inrättande av regionstyrelser med bifall till propositionen 1975:9 skulle avslå motionen 1975:1869 yrkandena I m och I n samt motionen 1975:1872 yrkandet I i denna del,

59. att riksdagen beträffande formerna för utseende av företrädare för allmänna intressen i regionstyrelse med avslag på motionen 1975:1872 yrkandet 20 i denna del och motionen 1975:1876 yrkandet 7 godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

60. att riksdagen beträffande generell representation i regionstyrelse för högskoleenheter med avslag på motionerna 1975:1851 och 1975:1864 godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

61. att riksdagen beträffande översyn av kompetensfördelningen mellan universitets- och högskoleämbetet och regionstyrelserna skulle avslå motionen 1975:1876 yrkandet 9,

62. att riksdagen beträffande benämningen universitetet i Linköping m. m. med avslag på motionen 1975:162 godkände vad i propositionen 1975:9 anförts,

63. att riksdagen beträffande enhetsstyrelsernas sammansättning med avslag på motionen 1975:1869 yrkandet I o i denna del godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

64. att riksdagen beträffande formerna för utseende av företrädare för allmänna intressen i enhetsstyrelserna med avslag på motionen 1975:1872 yrkandet 20 i denna del och motionen 1975:1876 yrkandet 6 godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

65. att riksdagen beträffande indelning i högskoleenheter med anledning av propositionen 1975:9 samt motionen 1975:1869 yrkandet I l, motionen 1975:1872 yrkandet 19 i denna del, motionen 1975:1876 yrkandet I l i denna del och motionen 1975:1880 uttalade att indelningen i högskoleenheter på nuvarande högskoleorter borde beslutas av riksdagen,

66. att riksdagen beträffande linjenämndernas arbetsformer skulle avslå motionen 1975:1876 yrkandet 5,

67. att riksdagen beträffande linjenämndernas sammansättning skulle avslå motionen 1975:1869 yrkandet I o i denna del,

68. att riksdagen beträffande tjänst som klinisk lärare skulle avslå motionen 1975:1879,

69. att riksdagen beträffande befordringsgrunder vid tillsättning av tjänst som universitetslektor skulle avslå motionen 1975:1858 yrkandet I och motionen 1975:1872 yrkandet 17 c,

70. att riksdagen beträffande tillsättningsmyndighet för tjänst som universitetslektor med avslag på motionen 1975:1858 yrkandet 3 och mo-

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

tionen 1975:1872 yrkandet 17 b godkände vad som förordats i propositionen 1975:9,

71. att riksdagen beträffande institutionell organisation m. m. i övrigt godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

högskoleutbildningens lokalisering

72. att riksdagen beträffande allmänna riktlinjer för högskoleutbildningens lokalisering med avslag på motionen 1975:1869 yrkandet 1 h och motionen 1975:1872 yrkandena 4 a och 4 b godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

73. att riksdagen beträffande lokalisering av högskoleutbildning till Umeå med avslag på motionerna 1975:541 och 1975:1878 godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

74. att riksdagen beträffande utbyggnadsorter med anledning av propositionen 1975:9 samt med bifall till motionen 1975:529 yrkandet 1, motionen 1975:826 och motionen 1975:1855 yrkandet 1 ävensom med avslag på motionen 1975:1872 yrkandena 4 c, 4 d, 4 e och 7 fattade principbeslut om 16 orter eller par av orter i enlighet med vad utskottet förordat,

75. att riksdagen beträffande samarbete med folkhögskolorna skulle avslå motionen 1975:1420,

76. att riksdagen beträffande decentraliserad universitetsutbildning m. m. skulle avslå motionen 1975:1872 yrkandena 5 och 6,

77. att riksdagen beträffande lokalisering av viss utbildning till Bollnäs skulle avslå motionen 1975:529 yrkandet 2,

78. att riksdagen beträffande lokalisering av juristutbildning till Göteborg skulle avslå motionen 1975:1387,

79. att riksdagen beträffande anordnande av viss studiekurs i Göteborg skulle avslå motionen 1975:1861,

80. att riksdagen beträffande lokalisering av viss utbildning till Borås skulle avslå motionen 1975:1352,

81. att riksdagen beträffande lokalisering av utbildning till Gotland skulle avslå motionen 1975:519,

82. att riksdagen beträffande högskoleutbildningens lokalisering i övrigt godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning

83. att riksdagen beträffande försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning i Borlänge, Borås, Eskilstuna, Göteborg, Jönköping, Luleå, Lund/Malmö och Markaryd skulle bifalla förslagen i propositionen 1975:9,

84. att riksdagen beträffande försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning i Skellefteå med anledning av propositionen 1975:9 samt motionen 1975:49 yrkandet 4 och motionen 1975:1854 yrkandet 1 ävensom med bifall till motionen 1975:1854 yrkandet 2 och motionen 1975:1871 yrkandet 1 som sin mening gav regeringen till känna vad ut-

skottet anfört,

85. att riksdagen beträffande tvåårig trätoknisk utbildning i Skellefteå med anledning av motionen 1975:49 yrkandet 3, motionen 1975:1854 yrkandet 3 och motionen 1975:1871 yrkandet 2 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

86. att riksdagen beträffande civilingenjörsutbildning i Skellefteå skulle avslå motionen 1975:49 yrkandena 1 och 2, motionen 1975:521, motionen 1975:536, motionen 1975:1854 yrkandena 4 och 5 samt motionen 1975:1871 yrkandena 3 och 4,

87. att riksdagen beträffande försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning i Karlskrona, Sandviken och Skövde med anledning av motionen 1975:45, motionen 1975:530 och motionen 1975:1855 yrkandena 2, 3, 4 och 5 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

88. att riksdagen beträffande försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning i Kristianstad och Örnköldsvik skulle avslå motionerna 1975:1857 och 1975:1863,

89. att riksdagen beträffande försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning i övrigt godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

90. att riksdagen beträffande yrkesteknisk högskoleutbildning i Kalmar och Vimmerby skulle avslå motionerna 1975:1421 och 1975:830,

genomförande

91. att riksdagen beträffande organisationskommittéernas sammansättning med anledning av motionen 1975:1869 yrkandet 1 p, motionen 1975:1872 yrkandet 23 och motionen 1975:1876 yrkandet 10 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet förordat,

92. att riksdagen beträffande organisationskommittéernas förslag med anledning av motionen 1975:1869 1 q, motionen 1975:1872 yrkandet 19 i denna del och yrkandet 22 samt motionen 1975:1876 yrkandet 11 i denna del uttalade att riksdagen borde ges möjlighet att ta ställning till principiellt viktiga delar av organisationskommittéernas förslag,

93. att riksdagen beträffande genomförande i övrigt godkände i propositionen 1975:9 förordade riktlinjer,

94. att riksdagen beträffande internationell kontaktverksamhet skulle avslå motionen 1975:1872 yrkandet 18,

anslagsberäkningar för budgetåret 1975/76

95. att riksdagen till Vissa kostnader i samband med högskolereform för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 5 200 000 kr.,

96. att riksdagen bemyndigade regeringen att inrätta en professur i enlighet med vad som förordats i propositionen 1975:9,

97. att riksdagen till Yrkesteknisk högskoleutbildning för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av

3 905 000 kr.,

98. att riksdagen till Utveckling av studielämplighetsprov för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 661 000 kr.

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

Reservationer hade avgivits såvitt avsåg angivna avsnitt i betänkandet

allmänna överväganden

1. beträffande propositionens behandling av fru Lantz (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1873 skulle dels avslå propositionen 1975:9, dels besluta uttala att regeringen borde förelägga riksdagen förslag om reformering av högskoleutbildningen i enlighet med vad reservanten förordat,

högskoleutbildningens uppgifter m. m.

2. beträffande universitetslektors tjänstgöring av herr Nordstrandh (m) samt fru Sundberg (m) och fru Lantz (vpk) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen beträffande universitetslektors och motsvarande lärares tjänstgöring med anledning av propositionen 1975:9 samt med bifall till motionen 1975:1858 yrkandet 2 och motionen 1975:1872 yrkandet 17 a som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört om universitetslektors rättighet att tjänstgöra i forskning/forskarutbildning,

3. beträffande en parlamentarisk universitetsforskningsutredning av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:158 yrkandet 9 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

antalet studerande i högskoleutbildning m. m. – antagningsbegränsning
– antagningens organisation

4. beträffande planeringsramar, resursramar och regler för antagning m. m. av herr Nordstrandh (m), fru Sundberg (m) och fru Lantz (vpk) samt herr Molin (fp) som ansett att utskottet under 7 och 8 bort hemställa

7. att riksdagen beträffande planeringsramar, resursramar och regler för antagning m. m. med avslag på propositionen 1975:9 samt med bifall till motionen 1975:1869 yrkandet 1 d, motionen 1975:1872 yrkandet 1 i denna del och motionen 1975:1876 yrkandet 2 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört om planeringsramar,

8. att riksdagen beträffande kompletterande dimensioneringsbeslut med bifall till motionen 1975:1872 yrkandet 3 a som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

5. beträffande s. k. dubbelspärar av herr Nordstrandh (m), fru Sund-

berg (m) och fru Lantz (vpk) samt herr Molin (fp) som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

Nr 85

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

6. beträffande anslagssystem av herr Molin som ansett att utskottet under 14 bort hemställa

att riksdagen med avslag på propositionen 1975:9 och med bifall till motionen 1975:1872 yrkandet 21 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anförde,

behörighet för högskolestudier m. m.

7. beträffande allmän behörighet till utbildningslinje av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet under 18 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1975:9 och med bifall till motionen 1975:1869 yrkandet 1 a som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde i fråga om allmän behörighet till utbildningslinje,

8. beträffande särskilda förkunskapskrav för utbildningslinje som motsvarade utbildning inom nuvarande universitets- och högskoleorganisation av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet under 21 bort hemställa

att riksdagen beträffande särskilda förkunskapskrav i svenska och engelska m. m. för vissa utbildningar med bifall till motionen 1975:1869 yrkandet 1 b som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

urval bland behöriga sökande

9. beträffande urvalsgrunden arbetslivserfarenhet inom kvotgrupperna I och II av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet under 30 bort hemställa

att riksdagen med avslag på propositionen 1975:9 samt med bifall till motionen 1975:1869 yrkandet 1 g och motionen 1975:1876 yrkandet 1 i denna del och med anledning av motionen 1975:1872 yrkandet 11 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

10. beträffande tillgodoräkning av betyg i kompletterat ämne som var särskilt förkunskapskrav av herr Nordstrandh (m), fru Sundberg (m) samt herr Molin (fp) som ansett att utskottet under 31 bort hemställa

att riksdagen med avslag på propositionen 1975:9 och med bifall till motionen 1975:1869 yrkandet 1 f som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

11. beträffande könskvotering vid urval till högskolan av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet under 32 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1390 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

12. beträffande en utredning för en reform av systemet för urval till högskolan av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet under 34 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1869 yrkandet 2 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

högskolestudiernas organisation m. m. – återkommande utbildning

13. beträffande ordningen för fastställande av allmänna utbildningslinjer av herr Molin (fp) som ansett att utskottet under 40 bort hemställa

att riksdagen med avslag på propositionen 1975:9 och med bifall till motionen 1975:1872 yrkandet 14 a uttalade att allmänna utbildningslinjer borde fastställas av riksdagen,

14. beträffande yrkes- och studievägledning av fru Lantz (vpk) och herr Molin (fp) som ansett att utskottet under 45 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1872 yrkandet 3 b uttalade att regeringen borde lägga fram förslag om ökade resurser,

15. beträffande betygssystem av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet under 51 bort hemställa

att riksdagen med avslag på propositionen 1975:9 och med anledning av motionen 1975:1869 yrkandet 1 j som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

institutionell organisation m. m.

16. beträffande regionala samrådsnämnder i stället för regionstyrelser av herr Nordstrandh (m), fru Sundberg (m) samt herr Molin (fp) som ansett att utskottet under 58 bort hemställa

att riksdagen med avslag på propositionen 1975:9 såvitt gällde inrättande av regionstyrelser och med anledning av motionen 1975:1869 yrkandena 1 m och 1 n samt motionen 1975:1872 yrkandet 1 i denna del som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört beträffande samrådsnämnder,

17. beträffande företrädare för de allmänna intressena i regionstyrelse av herrar Larsson i Staffanstorp (c), Nordstrandh (m) och Elmstedt (c), fru Sundberg (m) samt herrar Karlsson i Mariefred (c), Fiskesjö (c) och Molin (fp) som ansett att utskottet under 59 bort hemställa

att riksdagen beträffande formerna för utseende av företrädare för de allmänna intressena i regionstyrelse med anledning av propositionen 1975:9 samt med bifall till motionen 1975:1876 yrkandet 7 och med anledning av motionen 1975:1872 yrkandet 20 i denna del beslutade godkänna de riktlinjer reservanterna förordat,

18. beträffande företrädare för de allmänna intressena i enhetsstyrelse av herrar Larsson i Staffanstorp (c), Nordstrandh (m) och Elmstedt (c), fru Sundberg (m) samt herrar Karlsson i Mariefred (c), Fiskesjö (c) och Molin (fp) som ansett att utskottet under 64 bort hemställa

att riksdagen beträffande formerna för utseende av företrädare för de allmänna intressena i enhetsstyrelse med anledning av propositionen 1975:9 samt med bifall till motionen 1975:1876 yrkandet 6 och med anledning av motionen 1975:1872 yrkandet 20 i denna del beslutade godkänna de riktlinjer reservanterna förordat,

19. beträffande linjenämndernas sammansättning av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet under 67 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1869 yrkandet 1 o i denna del som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

20. beträffande befordringsgrunder vid tillsättning av tjänst som universitetslektor av herrar Larsson i Staffanstorp (c) och Nordstrandh (m), fru Sundberg (m) samt herrar Fiskesjö (c) och Molin (fp) som ansett att utskottet under 69 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1858 yrkandet 1 och motionen 1975:1872 yrkandet 17 c som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

21. beträffande tillsättningsmyndighet för tjänst som universitetslektor av herr Nordstrandh (m), fru Sundberg (m) samt herr Molin (fp) som ansett att utskottet under 70 bort hemställa

att riksdagen med avslag på propositionen 1975:9 samt med bifall till motionen 1975:1858 yrkandet 3 och motionen 1975:1872 yrkandet 17 b som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

högskoleutbildningens lokalisering

beträffande allmänna riktlinjer för högskoleutbildningens lokalisering
22. av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet under 72 bort hemställa

att riksdagen med avslag på propositionen 1975:9 och motionen 1975:1872 yrkandena 4 a och 4 b samt med bifall till motionen 1975:1869 yrkandet 1 h godkände i sistnämnda motion förordade riktlinjer,

23. av herr Molin (fp) som ansett att utskottet under 72 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1975:9 och med bifall till motionen 1975:1872 yrkandena 4 a och 4 b samt med avslag på motionen 1975:1869 yrkandet 1 h uttalade dels att permanenta resurser för universitetsutbildning även i fortsättningen borde koncentreras till nuvarande universitets- och filialorter, dels att utbyggnaden av högskoleutbildningen från lokaliseringssynpunkt borde planeras så att verksamheten på filialorterna och vid universiteten i Umeå och Linköping gavs

tillfredsställande bredd och stadga innan en utbyggnad av nämnevård omfattning kunde ske på andra orter,

24. beträffande fortsatt utbyggnad i Umeå av herr Molin (fp) som ansett att utskottet under 73 bort hemställa

att riksdagen beträffande lokalisering av högskoleutbildning till Umeå med anledning av propositionen 1975:9 och motionen 1975:1878 samt med avslag på motionen 1975:541 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

25. beträffande utbyggnadsorter m. m. av herr Molin (fp) som ansett att utskottet under 74 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1975:9 samt med bifall till motionen 1975:1872 yrkandena 4 c, 4 d, 4 e och 7 samt med avslag på motionerna 1975:529 yrkandet 1, 1975:826 och 1975:1855 yrkandet 1 uttalade dels att eventuellt nytillkommande högskoleutbildning utanför universitets- och filialorterna borde förläggas till sådana orter som redan i dag hade permanenta resurser för högskoleutbildning, dels att i den mån tillströmningen till högre utbildning och hänsynen till filialerna medgav det utbyggnad av kortare yrkesinriktad högskoleutbildning borde ske i Jönköping, Sundsvall/Härnösand, Falun/Borlänge och Kalmar, dels att eventuella ytterligare utbyggnadsorter inte borde utpekas för närvarande,

26. beträffande decentraliserad universitetsutbildning m. m. av herr Nordstrandh (m), fru Sundberg (m) och fru Lantz (vpk) samt herr Molin (fp) som ansett att utskottet under 76 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1872 yrkandena 5 och 6 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. beträffande urvalsreglerna av herr Molin (fp),
2. beträffande behovet av återkommande utbildning av herr Molin (fp).

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! De senaste decennierna har inneburit ett omfattande reformarbete på utbildningens område. Vi är i färd med att bygga ut den allmänna förskolan för i första hand alla sexåringar. Den nioåriga grundskolan ger redan alla i åldern 7–16 år en allmän medborgerlig utbildning, och över 80 % av en årskull påbörjar också utbildningen i gymnasieskolan före 19–20 års ålder. I går fattade riksdagen beslut om en ökad satsning på den överbryggande vuxenutbildningen som ett led i kampen för rättvisa mellan generationerna. I dag har riksdagen alldeles nyss fattat beslut om en väsentlig utbyggnad av arbetsmarknadsutbildningen, och vi går nu vidare med frågan att ta ställning till en reformering av högskolan.

Reformaktiviteten på utbildningsområdet har varit stor, och ambitionen att i och genom utbildning bidra till social rättvisa har varit hög. Ändå måste vi erkänna, att vi har mycket långt kvar.

De som efter grundskolan går direkt ut i yrkeslivet utan någon yrkesförberedande utbildning kommer främst från arbetarhem.

Inom gymnasieskolan återspeglas den sociala bakgrunden i elevernas val av studievägar, så att eleverna på linjer som ger vidare möjlighet till studier till största delen kommer från hem med studietradition.

Än mer markant är den sociala snedrekryteringen i fråga om den högre utbildningen. Trots den kraftiga expansionen av denna utbildning under 1960-talet gick vid slutet av årtiondet bara 9 % av barnen från arbetarhem vidare till studier vid universitet och högskolor, medan genomsnittssiffran var 20 %. Ännu snedare är den sociala rekryteringen till utbildningar som traditionellt leder till yrken med hög prestige och goda lönevillkor.

För ett samhälle som vill föra en jämlikhetspolitik utgör dessa förhållanden en utmaning. Det gäller helt enkelt att skaffa sig nya fördelningspolitiska instrument.

Den högskolereform vi nu skall gripa oss an med är en social reform, en jämlikhetsreform, på samma sätt som de stora utbildningspolitiska reformerna på grundskolans och gymnasieskolans områden under de senaste årtiondena. Debatten om den framtida högskoleorganisationen har ju – beklagligt nog – i hög grad lyckats fördunkla vad reformen handlar om, nämligen att på högskolenivån fullfölja de idéer som under ganska stor politisk uppslutning legat till grund för de tidigare skolreformerna: att utplåna principiella och praktiska gränser mellan utbildningar på en och samma nivå och att göra utbildningen tillgänglig för bredare grupper.

Vi står nu i en situation, där en mycket stor del av ungdomarna och en växande andel av de vuxna får en gymnasial utbildning och därmed så att säga befinner sig på tröskeln till högskolan. Vi kan också konstatera ett ökande behov och intresse hos vuxna yrkesverksamma utan gymnasial förutbildning att få del av utbildning på högskolenivå. Det är ju självklart att denna utveckling måste påverka utbildningens organisation och innehåll ovanför gymnasieskolan. En vidgad högskola är utgångspunkten för reformen, och det betyder:

För det första att tillträdet till högre utbildning vidgas så att alla med reella förutsättningar, oavsett skolmässiga meriter, får möjlighet till högskolestudier.

För det andra att man i högskolebegreppet tar in all utbildning som bygger på gymnasieskolan eller motsvarande kunskaper och erfarenheter, eller som för den enskilde utbildningssökande eller i arbetslivet utgör ett alternativ till direkt eftergymnasial utbildning.

För det tredje att man inom högskolans ram breddar och utvecklar utbudet av utbildning så att det också svarar mot behoven hos nya grupper av människor och mot nya behov i arbetslivet.

Den sista punkten är inte den minst viktiga för att den vidgade hög-

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

skolan skall få en reell innebörd. Förändringen i utbildningsutbudet måste ses i relation till den på sina håll sviktande tillströmningen av ungdomar till högskolestudier. Denna tendens måste självklart mötas genom att de existerande utbildningsvägarna görs mer åtråvärda, bl. a. i förhållande till utvecklingen på arbetsmarknaden. Men det gäller också att ta vara på de enligt min mening utomordentligt stora möjligheter som finns att vidga högskolans utbildningsroll genom att erbjuda utbildning med annan inriktning än den traditionella högskoleutbildningen och därigenom nå andra än de traditionella studerandegrupperna. Jag tänker då på olika slag av fort- och vidareutbildning för olika grupper av yrkesverksamma och på utbildning med anknytning till t. ex. fackliga organisationers och folkrörelsers behov.

Den så att säga etablerade delen av den vidgade högskolan – universiteten och med dem jämförbara högskolor – har alltså en viktig roll också när det gäller att möta de nya utbildningsbehoven. I själva verket ger – vilket inte alla kritiker av högskolereformen på universitetshåll insett – vidgningen av högskolan universiteten utomordentligt stora möjligheter att föra ut de positiva dragen i sin utbildningstradition till nya sammanhang och grupper. Detta om något borde väl vara en stimulerande utmaning i tider då efterfrågan av mer traditionell utbildning är mer begränsad.

Den som klagat över att denna högskolereform inte tar sikte på utbildningens innehåll klagat aningslöst. Reformen syftar ju bl. a. till att skaffa smidiga och effektiva instrument för en förnyelse av utbildningens innehåll – just för att möta de behov som nya grupper har av utbildning. De nya möjligheterna till lokala initiativ i fråga om kursutbud och kursinnehåll borgar inte minst för detta.

Herr talman! I gårdagens debatt om vuxenutbildningsreformen tog jag upp behovet av en ny utbildningsstrategi förankrad i en planerad återkommande utbildning. Denna fråga är i högsta grad relevant även för dagens ämne: högskolan. Även om det rör sig om en långsiktig strategi med många ännu icke utarbetade element så bör den självfallet påverka också den dagsaktuella utbildningspolitiken. Inte minst gäller detta de insikter som ligger bakom strategin för återkommande utbildning, t. ex. att den långa sammanhängande utbildningen avskärmar ungdomar från värderingar och förhållanden i arbetslivet. Deras utbildningstid har blivit – som jag också sade i går – ”informationsrik och erfarenhetsfattig”, och deras studiemotivation riskerar dessutom att undergrävas.

Om dessa problem skall kunna undvikas, och om individen skall kunna alternera mellan utbildning och arbete, vilka krav måste då ställas på vår utbildningspolitik? Låt mig här bara helt kort nämna några viktiga faktorer.

1. Hittills har vi bara i undantagsfall erkänt andra meriter för tillträde till högskolan än de som skapats av teoretiska studier. Om det skall vara attraktivt att lägga en period av yrkesarbete före högskolestudier måste vi se på begreppet kompetens på ett helt nytt sätt. Kompetens

är nämligen inget enkelt, entydigt begrepp, och den skaffas på olika sätt: genom studier i gymnasieskolan, genom att man tillägnar sig andra typer av kunskaper på formell eller informell väg och genom yrkeserfarenhet. I konsekvens med detta är det naturligt att se över innehåll och utbildningsvägar för att det också skall vara möjligt att bygga på konkreta arbetslivserfarenheter.

2. Hittills har vi varit vana att högskoleutbildning erbjudits och vanligtvis också genomförts i långa sammanhängande linjer, men även på denna punkt måste vi tänka om. Högskolestudier bör i flera fall kunna delas upp i etapper med mellanliggande arbetsperioder.

Ett alternativ till denna modell kan vara att den som skaffat sig en kortare högskoleutbildning får tillgodoräkna sig denna när han eller hon vill skaffa sig en annan högskoleutbildning senare. Så t. ex. att en sjuksköterska som vill bli läkare inte nödvändigtvis behöver gå igenom hela den nuvarande läkarutbildningen. Därigenom kan man också föra in nya erfarenheter och värderingar i yrken som traditionellt varit starkt ensidiga i fråga om profil och rekrytering.

3. En viktig uppgift, när det gäller att bota gamla och nya brister i utbildningsväsendet, är att ge nya och bättre möjligheter till de äldre generationerna. Många av deras behov går att möta genom att förändra studieorganisation och högskola, medan andra utbildningsbehov bättre kanske möts via organisationslivet, genom fackföreningar och andra folkörelser.

Återkommande utbildning ställer alltså som utbildningspolitiskt instrument krav på förändringar av bl. a. den högre utbildningen. Målet kan enkelt sammanfattas med orden "en högskola för alla". Med risk för att missförstås och missbrukas täcker denna formulering rätt väl en viktig intention i den högskolereform som vi i dag diskuterar: det gäller att skapa en högskola, som kan tillgodose alla slags behov av utbildning på nivån efter gymnasieskolan. Och denna ambition måste gälla såväl de yrkesarbetandes utbildningsbehov som behovet hos studerande från skilda, mer eller mindre yrkesinriktade, linjer i gymnasieskolan eller motsvarande utbildning.

För att "en högskola för alla" skall bli möjlig krävs – som en första förutsättning – samma helhetssyn på den högre utbildningen som på utbildningen på grund- och gymnasieskolenivåerna. Sedan gäller det att hitta former för att fördela de samlade resurserna för att möta olika gruppers, regioners och samhällssektors behov så långt som möjligt. Det är denna fördelningspolitiska fråga högskolereformen ytterst handlar om, och låt mig här knyta an igen till min inledande redovisning av utbildningsexpansionen under 1960-talet och dess rekryteringseffekter.

Det råder inget tvivel om att den väldiga expansionen, speciellt på de fria fakulteternas område, var uttryck bl. a. för en optimistisk syn på den sociala betydelsen av en kraftig tillströmning. Vi såg – och jag tycker gärna att många av oss kan erkänna sig vara medskyldiga till detta – en automatisk expansion av den högre utbildningen som ett in-

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

strument just för att förverkliga principen om allas rätt till utbildning.

I dag finns det goda skäl för en mer nyanserad syn.

Vi kan för det första konstatera, att effekterna av de kraftiga, odämpade svängningarna i tillströmningen och examination vid de fria fakulteterna och därmed i utflödet på arbetsmarknaden troligen blivit särskilt negativa i de lägre socialgrupperna. Förväntningar på utbildningen och dess resultat har svikits, och det är inte så konstigt, om detta i grupper utan studietradition har medfört en viss rädsla att satsa på högre studier.

För det andra finns det – som jag tidigare påpekat – fortfarande stora skillnader i fråga om social rekrytering mellan olika delar av den högre utbildningen. Den bilden har en aldrig så socialt motiverad satsning på de fria fakulteterna inte kunnat rubba.

För samhällsutvecklingens skull och för de enskildas skull måste vi söka åstadkomma en socialt jämn rekrytering till högskolans samtliga delar. Därför har det varit viktigt för regeringen att söka utjämna de grundläggande skillnader som i dag finns.

Det är nödvändigt att se hela högskolan i ett och samma fördelningspolitiska perspektiv, att över hela fältet ge människor också med annan bakgrund än den traditionella gymnasiala reell möjlighet att få del av högskoleutbildningen. Resurserna för varje sektor måste därför ses i relation till högskolan i övrigt och till utsikterna på arbetsmarknaden.

Individens rätt till utbildning kan inte få vara en så enkel fråga att man anser den löst genom att det finns en avgränsad del av högskolan som var och en som är behörig alltid kan få tillträde till, oavsett om det är vederbörandes förstahandsönskemål eller inte. Individernas önskemål och arbetslivets behov bör i stället så långt som möjligt spela samma roll över hela högskolefältet. Om det sker med tillämpning av de nya behörighets- och urvalsreglerna och i linje med propositionens förslag i övrigt, finns det reella förutsättningar för att uppnå en social utjämning inom hela högskolan. Det är det vi nu måste sätta in våra krafter på.

Det har sagts många gånger i propositionen och det kan sägas en gång till här: att man för in en rad sinsemellan mycket olika utbildningar under högskolebegreppet behöver och skall inte innebära någon likformighet och likriktning i studiernas organisation och uppläggning eller i den administrativa organisationen. I själva verket lämnar propositionen stort utrymme för variationer och hänsyn till olikartade förutsättningar i en rad avseenden, ja, så stort utrymme att man från en del håll kritiserat den för att "inte ge besked" och för att lämna alltför mycket öppet, Jag kan inte här gå in på detaljer men vill bara konstatera den reaktionen som intressant, särskilt när den kommer från kretsar som under de senaste åren med kraft ägnat sig åt att angripa enhetligheten i U 68:s organisationsförslag.

Det finns två principer som går igen när det gäller reformens organisatoriska delar, nämligen decentralisering och demokratisering. Det har sagts i debatten att sällan eller aldrig har en regeringsproposition här

i landet så konsekvent betonat decentralisering som den nu aktuella. Jag vill bara vitsorda att jag för egen del uppriktigt upplever en betydande decentralisering av ansvar och befogenheter som en grundläggande förutsättning för en förnyelse av högskoleutbildningen och för ett stimulerande samspel mellan högskolan och det omgivande samhället.

Lika väl som det för mig är självklart att statsmakterna måste ange ramar för högskoleutbildningen i olika avseenden och fatta övergripande beslut om resursernas inriktning, lokalisering och fördelning i stort, lika olyckligt för den fortlöpande förnyelsen och för det lokala engagemangt i planerings- och utvecklingsarbetet tror jag det är att ha den typ av detaljerad centralstyrning som vi f. n. har inom t. ex. de filosofiska fakulteternas område. Där resurstilldelningen är relaterad till studerandeantalet på den enskilda studiekursen och där följaktligen varje fråga om inrättande av nya studiekurser och nya ämnesområden måste prövas ända upp i regeringen. Och där det finns centralt fastställda riksgiltiga normalstudieplaner för varenda studiekurs i landet.

På båda dessa punkter, och på många andra, innebär högskolereformen radikalt nya principer och en väsentligt ökad lokal handlingsfrihet. Den som envisas med att hävda att detta är en centralistisk reform den kan jag inte betrakta som annat än antingen ovetande eller ohederlig.

Frågan om decentralisering hör nära samman med frågan om fördelning av ansvar och inflytande mellan olika intressen och mellan olika nivåer i högskoleorganisationen. Det är självklart, att de som är verksamma vid högskoleenheterna i kraft av sin sakkunskap och sin närhet till utbildningen och forskningen skall ha en stark ställning i den lokala planeringen och ledningen. Lika självklart är det för mig att på de nivåer i organisationen där man mera skall se till högskoleutbildningen som helhet, dess förhållande till den nationella eller regionala omgivningen och dess fördelning mellan utbildningsområden och olika orter och regioner – där måste högskolan ledas i former som anknyter till vad som gäller för offentlig verksamhet i allmänhet. Det betyder alltså styrelser och andra organ som har betydande inslag av allmänna intressen, av företrädare för det samhälls- och arbetsliv som högskolan skall tjäna.

Propositionen försöker över hela högskolan förena dessa två aspekter på verksamhetens ledning – den förvaltningsdemokratiska, som rör de anställdas och de studerandes inflytande, och den politisk-demokratiska, som rör de allmänna intressenas inflytande.

Det finns i dag stora skillnader i detta avseende mellan olika delar av högskolan. Med den helhetssyn som ligger till grund för reformen kan dessa skillnader principiellt inte försvaras. Genom att stärka inflytandet för studerande och anställda, där det i dag är utvecklat, och stärka allmänintressenas ställning, där den är svag, får vi i dubbel mening en demokratiserad högskola.

Herr talman! Till de positiva drag i universitetsutbildningens tradition som det nu gäller att vidareutveckla och föra ut inom hela högskolan hör givetvis anknytningen till forskning och de förutsättningar den ger

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

för en kritisk och problemorienterad attityd i utbildningen.

Det råder uppenbarligen en bred enighet om att vi skall försöka ge ökade inslag av vetenskapligt och kritiskt tänkande och en större anknytning till forskning och forskarutbildning också till den del av den vidgade högskolan som hittills präglats av mer "skolmässiga" arbetsformer. Samtidigt som det är viktigt att slå fast att kritiskt medvetande och ifrågasättande av etablerade mönster inte skall förbehållas den högskoleutbildade, är det naturligt att ställa särskilda krav på att förmågan i dessa avseenden utvecklas på högskolenivå, där de studerande har mer omfattande kunskaper och erfarenheter.

Det finns – det vill jag understryka – inte någon motsättning mellan kraven på å ena sidan kritisk skolning, å andra sidan yrkesförberedelse. Arbetsmarknadens mönster och behov påverkas självfallet bl. a. av innehållet i den utbildning som olika grupper av yrkesverksamma får. Det är en felaktig och konservativ uppfattning att tro att en yrkesinriktad utbildning måste innebära ett stöd för status quo, för det en gång givna. En kritisk och problemorienterad yrkesutbildning av det slag som vi skall syfta till för hela högskolan ökar tvärtom förutsättningarna för en fortlöpande förnyelse av arbetslivet.

Till de viktiga inslagen i högskolereformen hör principbeslutet att samspel mellan grundutbildning och forskning och forskarutbildning skall utvecklas över hela högskolefältet, berikande för båda verksamhetsgrenarna.

Det gäller att ge olika slag av yrkesinriktad högskoleutbildning naturliga påbyggnader i form av forskarutbildning och annan utbildning på motsvarande nivå och att därigenom också bredda högskoleforskningens inriktning mot nya problemområden.

Ett omfattande planerings- och utvecklingsarbete inom skilda områden vidtar nu för att stegvis förverkliga denna princip. Grundförutsättningen blir i och med dagens riksdagsbeslut givna, nämligen att man inte en gång för alla kan skilja mellan en forskningsanknuten, "akademisk", del av högskolan och en annan. Att den förutsättningen så småningom gått upp för flertalet debattörer ser jag som en av vinsterna med den debatt som förts om och kring U 68:s förslag.

Forskningen och forskarutbildningen är inte huvudobjekt för högskolereformen men berörs i betydelsefulla avseenden. Det är självklart att den problemorientering av grundutbildningen som jag nyss berörde underlättas av att också själva den så att säga "kunskapssökande" delen av högskolans verksamhet, forskningen och forskarutbildningen, är problemorienterad. Behovet av nya former för högskoleforskningen har de senaste åren blivit alltmer påtagligt i takt med de ökade kraven på tvärvetenskaplighet och på samarbete mellan olika discipliner, även inom skilda fakultetsområden. Den traditionella universitetsorganisationen har visat sig ha svårt att bereda utrymme för en forskning av detta slag – till följd bl. a. av den ämnes- och institutionscentrering som f. n. dominerar verksamheten. Vid högskolan i Linköping – inom kort univer-

sitetet i Linköping – har man utfört ett intressant förberedande utredningsarbete som syftar till att upprätta en ny, tvärvetenskaplig och tematiskt orienterad organisation för forskning och forskarutbildning. Regeringen kommer att ge högskolan det begärda uppdraget att fullfölja sitt utredningsarbete i frågan och framlägga mera konkreta förslag. Det blir anledning att så småningom återkomma till riksdagen med dessa. Den skisserade organisationen har såvitt jag förstår goda förutsättningar att bli något av en förebild i en mera allmän utveckling av den konventionella organisationen för universitetsforskningen.

Utvecklingen i Linköping ger en antydning om inriktningen av fortsatta överväganden om högskoleforskningens organisation m. m. Andra betydelsefulla forskningsfrågor har nyligen behandlats av forskningsrådsutredningen, som i ett betänkande som avlämnades häromdagen har skisserat en ny organisation för forskningsråden, bl. a. innehållande förslag om avvägningen mellan vad man kan kalla samhällsrelevanta och inomvetenskapliga kriterier i rådets forskningsstödjande verksamhet och därmed också om avvägningen mellan allmänna intressen och experternas-forskarnas intressen inom rådsorganisationen. Forskningsrådsutredningen har också nyligen, mot bakgrund av bl. a. riksdagsuttalanden i fjol, fått tilläggsdirektiv att utreda frågor om förutsättningarna för en mera långsiktig forskningsplanering.

När det gäller högskolan har forskarutbildningsutredningen i uppdrag att utreda frågor om bl. a. forskarutbildningens dimensionering.

Det finns, som jag framhållit i propositionen, anledning att ta upp frågan om högskoleforskningens planerings- och ledningsorganisation till mer genomgripande överväganden, när huvuddragen i den nya högskoleorganisationen lagts fast vad beträffar den grundläggande utbildningen och den för grundutbildning och forskning/forskarutbildning gemensamma organisationen i stort. Regeringen kommer därför inom kort att ge forskarutbildningsutredningen tilläggsdirektiv att behandla också denna fråga. Självklart skall det göras mot bakgrund av det vidgade högskolebegreppet och den strävan till samspel mellan grundutbildning över hela högskolefältet som jag tidigare berört. Därmed kommer ytterligare en byggsten i den nya högskolan att kunna läggas inom några år.

Herr talman! Jag vill också säga några ord om distansundervisningen, som det i och för sig blir anledning att senare återkomma till riksdagen med. Utskottet ansluter sig i sitt betänkande till den uppfattning som jag framförde i propositionen, nämligen att distansundervisning och andra nya distributionsformer är ett viktigt och delvis nödvändigt komplement till utbildning i reguljära former vid permanenta enheter, men att den inte kan ses som alternativ till sådan utbildning. Jag citerar: "Utskottet utgår från att även den nya högskolan kommer att ta vara på möjligheterna att med hjälp av distansundervisning nå ytterligare studerandegrupper."

Mot den bakgrunden har jag svårt att förstå meningen med den gemensamma reservationen från moderaterna, vpk och folkpartiet. I reservationen pekas på behovet av ett eteruniversitet av den typ som finns

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

bl. a. i Storbritannien. TRU-kommittén har, som alla vet, inte haft till uppgift att bedriva försöksverksamhet med distansundervisning när det gäller universitetsutbildningen. Visserligen har TRU medverkat i några av UKÄ:s delprojekt med decentraliserad universitetsutbildning. Kommitténs huvuduppgift är emellertid att producera bild- och ljudprogram och annat material för förskoleverksamheten och inom vuxenutbildningen. Kommittén kommer för övrigt att lägga fram sina förslag på tisdag i nästa vecka. I det förslaget behandlas emellertid inte distansundervisning när det gäller universitetsutbildning.

Som riksdagens ledamöter torde erinra sig beslöt riksdagen år 1972 enhälligt att hemställa hos regeringen att frågan om ett svenskt eteruniversitet efter mönster av det brittiska Open University skulle utredas. TRU-kommittén fick sedan i uppdrag att svara för utredningsarbetet. Enligt vad jag inhämtat kommer kommittén att framåt hösten lägga fram sitt betänkande om distansundervisning. Enligt uppgift kommer kommittén då att redovisa ett antal alternativa modeller för att integrera distansundervisning i det svenska utbildningssystemet. Skälet till att kommittén inte framlägger sina synpunkter i nästa vecka tillsammans med det övriga betänkandet är att man har velat avvakta riksdagens beslut i dag beträffande högskolans organisation.

Det förvånar mig att man från flera partier i riksdagen nu kräver att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag om ett "eteruniversitet enligt ungefär samma modell som i Storbritannien". Har nu riksdagen enhälligt beställt en utredning om just de här frågorna är det väl rimligt att först avvakta det förslaget innan man bestämmer sig för modell och innan man vidtar några åtgärder.

Som framgår av propositionen har jag den uppfattningen att distansundervisning kan utgöra ett positivt tillskott till högskoleutbildningen. Distansundervisning kan aldrig bli en ersättning för den reguljära högskoleutbildningen men däremot ett viktigt komplement. När det gäller den närmare organisationen av distansundervisning tror jag det är klokt av TRU-kommittén att knyta an sina modeller till den nya högskoleorganisationen.

Det är från många synpunkter viktigt att distansundervisningen, i ett litet land som vårt, integreras i högskoleorganisationen och att den inte bedrivs helt fristående. Det är också högst tveksamt om det i vårt land finns underlag för en sådan verksamhet som bedrivs vid Open University i England.

Jag hade häromveckan förmånen att få träffa rektorn för Open University, sir Walter Perry, som bl. a. talade om att universitetet bara har ett utbud av 80 kurser. Landet var för litet, sade han, för att fler kurser skulle kunna erbjudas. Detta faktum måste ju gälla i betydligt högre grad för oss.

Vidare kommer man inte att kunna klara, sade han också, forskningsanknytningen genom ett helt fristående distansundervisningsuniversitet. Det är säkerligen också en fördel att den reguljära högskoleundervis-

ningen och distansundervisningen integreras. Genom ett nära samarbete kan man få positiva erfarenheter från distansundervisningen, som kan användas för annan undervisning och tvärtom.

Till sist, herr talman! Jag har här bara kunnat antyda några väsentliga inslag i den reform som riksdagen skall besluta om. Allmänt vill jag betona att vi nu lägger en principiell grund och ger riktlinjer för ett omfattande arbete med att förverkliga reformens olika delar. På många punkter blir det anledning att under de närmaste åren återkomma till riksdagen och redovisa bl. a. resultat av organisationskommittéernas arbete.

I ett längre perspektiv kan man uttrycka förhoppningen att det fortsatta reformarbetet i fråga om högskoleutbildningen även på statsmaktsnivå skall kunna få formen av successiva ställningstaganden till förslag som utarbetats inom den nya mer sammanhållna organisationens ram.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Herr talman! Det förslag till reformering av högskolan som riksdagen om några timmar tar ställning till är en betydelsefull milstolpe för den eftergymnasiala utbildningen, för forskning och vetenskaplig utveckling och därmed för vårt folks fortsatta kulturella och materiella välfärd.

Reformeringen av högskolan under 1960-talet kom som nödvändiga utbyggnadsetapper, föranledda av den då starkt ökande studerandeströmmen. På 1960-talet ökade antalet studerande bortåt fyra gånger från det antal som fanns 1960. Ökningen kulminerade från åren 1965/66 till 1970/71, då antalet närvarande studerande vid universitet och högskolor ökade från 67 000 till 121 000. Den expansionen har betytt mycket i olika avseenden. Den har emellertid inte kunnat ske utan vånda och lokala besvärligheter. Överfyllda universitet fick uppleva övermäktiga administrativa problem. Det hände att en utlovad tentamen fick inställas beroende på bristande personella och kanske ekonomiska resurser. Den enskilde studenten kom därvid i kläm på ett sätt som kunde vara ganska bittert.

Den snabba kvantitetsökningen åstadkom även ett akademikeröverskott på arbetsmarknaden. En av U 68:s första åtgärder blev att försöka prognostisera arbetsmarknadens akademikerbehov. Det visade sig vara mycket svårt att med någon säkerhet göra detta. Det tycks som om vi dock ändå kan konstatera att näringslivet på det hela taget kunnat ge sysselsättning åt det större antalet akademiker. Det beror säkert på att man undan för undan upptäcker de värdefulla kvalifikationer den välutbildade arbetskraften har.

Den stora studerandeökningen skedde främst vid de fyra stora universitetsorterna. Den överkoncentration som där uppstod blev till nackdel med en mängd lokala svårigheter och problem.

Herr talman! Centern efterlyste på ett ganska tidigt stadium ökade resurser och framför allt decentralisering av högskoleutbildningen – detta som ett led i en decentralistisk samhällsutveckling. Jag kommer här gi-

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

vetvis att även ta upp och senare kommentera de påståenden som synts i tidningarna om utskottets behandling av intagningsbegränsningen. Jag vill dock ge en bakgrund till centerns utbildningspolitiska uppfattning beträffande högskolan.

Redan 1963 framförde Andersson i Brämhult och jag i riksdagen krav om decentraliserad utbyggnad av högskolan. Det var motionen 1963:321. Insikten om att en decentralisering är nödvändig för att högskolans utbildningspolitiska och jämlikhetspolitiska målsättning skall kunna förverkligas har således varit centerns ledstjärna under mycket lång tid. Den linjen markerades också i motionen FK 1965:781, med anledning av propositionen om utbyggnad av utbildningsfilialerna.

I detta sammanhang vill jag även peka på den partimotion vi från centerns sida lämnade till 1970 års riksdag (AK 1970:310). Där begärde vi högskoleutbildning på 15 nya platser. Vi såg en sådan utveckling som ett viktigt led i arbetet på att göra högskoleutbildningen tillgänglig för fler – inte minst människor från svagt studiemotiverade miljöer. Vi pekade också på nödvändigheten av att bygga ut filialerna så att de får en med moderuniversitetet mer likvärdig ställning.

Herr talman! Den nu förestående fortsatta decentraliseringen av högskoleutbildningen är alltså en stor framgång för de centerkrav som drivits sedan lång tid tillbaka. Centerpartiet slår vakt om reformen utifrån denna decentralistiska utgångspunkt.

U 68 ändrade under sitt arbete vissa i starten lanserade attityder. Det var en fördel. Men ändå gick tiden förbi utredningen, främst genom att antalet studerande började minska. Utredningsförslaget möttes också av en ganska bister remisskritik. Den politiska oppositionen var också starkt kritisk. Den politiska referensgruppen till U 68 hade inte, som vi redan de första åren krävt av regeringen, tillåtits ingå i utredningen som fullvärdiga ledamöter.

1974 avlämnades partimotioner i riksdagen dels gemensamt från center och folkpartiet, dels från moderaterna. I dessa krävdes en parlamentarisk översyn av U 68. En beredning av parlamentariker blev också tillsatt. Resultatet av beredningens arbete blev en bra skiss för en högskolereform utifrån dagens situation. Den starka remisskritiken mot U 68, som hade mullrat som ett hotfullt åskväder, blev nu ganska dämpad och kan närmast jämföras med en mild västanfläkt.

U 68-beredningen lade en del missförstånd till rätta. Därvid togs större hänsyn till universitetets frihet. Där lades upp förslag som framför allt tog sikte på den nya studerandesituationen. På ett realistiskt sätt poängterades ursprungsförslagets värdefulla förslag om en decentralisering av högskolan. Även om inte beredningen blev enig höll dock majoriteten kvar de stora huvuddragen, däribland som sagt en decentralistisk grundsyn i lokaliseringsfrågan anpassad efter vad som är realistiskt möjligt. Den uppfattning beredningsmajoriteten haft har karakteriserat propositionen. Propositionen har också mottagits med betydligt större gillande än utredningen.

Vid utskottsbehandlingen har nämnda synsätt på högskolan i stort sett förts vidare. Några väsentliga korrigeringar av propositionen har dock gjorts.

De korrigeringarna har gjorts under medverkan dels av en majoritet bestående av socialdemokrater och centerpartister – t. ex. beträffande antagningen – dels av oppositionen gemensamt inbegripet vpk och dels av hela utskottet. Från centerns sida har vi på ett par väsentliga punkter måst reservera oss mot utskottets förslag. Dessa reservationer kommer att beröras av andra centerriksdagsmän här i dag. För egen del kommer jag i det följande endast, såsom jag redan tidigare har sagt, att uppehålla mig vid dimensionering och antagning – eller de s. k. spärrarna. Jag skall också nämna något om det av utskottet förändrade urvalet av behöriga sökande till högskolan.

Centern har i sin motion 1975:1876 tydligt framhållit följande.

”Av allmänna, sociala och demokratiska skäl, men också med hänsyn till högskolans vidgade uppgift inom utbildningssystemet, är det viktigt att högskolan öppnas för nya grupper i samhället.”

Nu utestängs många genom gällande bestämmelser, avståndet till utbildningsorten, ekonomiska villkor osv. Detta talar för att vi måste ge nya grupper tillgång till högre utbildning och framför allt att utbildningsutbudet blir så nära och tillgängligt som möjligt för den enskilde. Givetvis bör detta ske utifrån en bedömning av resurserna på de olika orterna. Vi upplever i dag att vissa filialer har svårt att rekrytera. De stora universitetsorterna utövar en traditionsbunden dragningskraft på många studerande. Vill vi mena något med en decentralisering av utbildningen, får vi även i förväg planera för de olika högskoleenheternas resurser. En sådan planering måste ske av regionstyrelsen, men i första hand av styrelsen för den berörda enheten. Enhetens styrelse får alltså inom sin resursram avgöra linjernas art och storlek. Kvantiteten vid de fria utbildningslinjerna kan på detta sätt bli ganska tänjbar – särskilt med beaktande av att en ökning av den övre planeringsgränsen från 38 000 till 42 000, som utskottsmajoriteten förordat, skall ske om studerandestillströmningen så motiverar. Till en viss del kan man i den planeringen utgå från prognoser av arbetsmarknadens behov och möta dess krav genom en studie- och yrkesvägledning.

Herr talman! Urvalet av behöriga sökande till de utbildningar som har ett begränsat antal utbildningsplatser kommer med all sannolikhet att ytterligare bli föremål för riksdagens prövning vid åtskilliga tillfällen. Vi har från centerns sida framhållit i vår motion att urvalssystemet skall formos så, att det främjar en jämnare social rekrytering till högskolan. Samtidigt måste det utformas så, att det inte skärper betygscentreringen av undervisningen i gymnasieskolan. Vi har förordat ett system som stimulerar till jämnare social rekrytering men med bibehållen rätt till direktövergång från gymnasieskola till högskola. Kompetenskommitténs förslag tillgodosåg i hög grad detta syfte. Propositionens förslag däremot innebar en 15-procentig kvot av enbart betyg och alltså en 85-procentig

kvot av arbetslivserfarenhet. Det systemet har inte prövats och är inte utrett. Inom centern har vi mera gått på kompetenskommitténs förslag, men under utskottsbehandlingen har vi kommit fram till ett system som fyller de krav som angivits i centerns motion och som innebär att 20 % av sökande inom kvotgrupperna 1 och 2, dvs. sökande med 3-årig resp. 2-årig gymnasieskoleutbildning, garanteras inträde på enbart betyg. Övriga behöriga sökande inom kvotgrupperna rangordnas efter betyg och arbetslivserfarenhet, men sökande med arbetslivserfarenhet garanteras alltid minst 20 % av platserna. Propositionen har således i detta avseende modifierats i hög grad i riktning mot kompetenskommitténs förslag.

Det här systemet är förhållandevis enkelt och kan överblickas av envar. Systemet är utvecklingsbart, om det skulle visa sig att systemet inte tillgodoser de intentioner som bl. a. vi i centern angivit i vår motion. Det är ju så att dessa regler kommer att behöva justeras bl. a. beroende på förändringar i studerandetillströmningen och beroende på betygens utformning inom gymnasieskolan. Men – och det är mycket viktigt – vi har också från utskottets sida sagt, att efter någon tids erfarenhet av detta urvalssystem skall det åter presenteras för riksdagen för bedömning av utfallet.

Vi har i vår motion 1876 anfört att vi i dagens läge med nuvarande studerandeantal inte har behov av att införa nya spärrar på de linjer som f. n. är ospärrade. Ingen har yrkat någon förändring när det gäller de linjer som i dag är spärrade. Därom blir det alltså ingen diskussion. De linjer som i dag har fritt tillträde kan ha detta under överskådlig tid. Om en generell antagningsbegränsning bedöms nödvändig, bör frågan underställas riksdagen. Denna konstruktion tillgodoser i alla delar de intentioner som ligger bakom centerpartiets motion.

Herr talman! Med anledning av den diskussion i pressen där man påstått att centern övergivit sin motions principiella inställning till antagningen vid de nu fria linjerna vill jag göra några ytterligare påpekanden. Vi skall därför syna utskottets skrivning utifrån den decentralistiska grundinställning vårt parti har och som jag rätt utförligt uppehållit mig vid i det föregående.

I direkt anslutning till centermotionens text anför utskottet: "Med de ramar för kapaciteten i den grundläggande högskoleutbildningen som utskottet förordar finns det, som påpekats bl. a. i motionen 1975:1876, anledning att anta att behöriga sökande till högskoleutbildning, som f. n. har fritt tillträde, under överskådlig tid kommer att kunna beredas önskad utbildning enligt dessa principer." Om man får en kraftig tillströmning av studerande till högskolan, så att tillgängliga resurser i en läroanstalt inte räcker, behövs givetvis något instrument för att möta den utvecklingen, och utskottet fortsätter: "Om härvid inte alla som önskar utbildningen i fråga kan beredas plats, är det viktigt att det finns ett instrument som visar om önskad utbildning finns tillgänglig på annan ort. I detta läge kan en central registrering av anmälningar fylla en betydelsefull funktion även inom den del av högskolan till vilken tillträdet

är fritt." Hur anmälningsförfarandet än kommer att ske är det naturligtvis betydelsefullt. Det kommer att tillsättas en särskild arbetsgrupp för att utarbeta förslag om detta, och även organisationskommittéerna kommer, som vi hört tidigare, att arbeta med detta, och de skall enligt utskottsmajoritetens uppfattning redovisa till riksdagen.

Vad jag nu anför uttrycker den principiella inställning som centern har och som framgår av motionen 1876. Vi dömler inte att det är en kompromiss mellan proposition och motion – men principen om fri intagning till de i dag ospärrade linjerna skulle komma att bibehållas under överskådlig tid. Den föreslagna konstruktionen innebär självfallet också att de s. k. dubbelspärarna, vilkas ikraftträdande inte skulle uppfattas särskilt muntert av de drabbade, kommer att försvinna.

Herr talman! Detta har vi centerpartister och socialdemokrater blivit överens om inom det här avsnittet. Övriga partier har mot detta anför en reservation – det är reservationen 4 jag tänker på. Jag vill gärna fråga reservanterna: Vad reserverar ni er egentligen emot? Ni reserverar er tydligen mot propositionens förslag om generell antagningsbegränsning, men det förslaget är genom kompromissen inte längre aktuellt. Ni målar livligt en viss gestalt på väggen och tar samtidigt till storsläggan för att slå in den öppna dörr som leder till de fria fakulteterna. Det är uppenbarligen ett ganska stort misstag ni gör. Jag vill också fråga vad ni egentligen åsyftar med reservationen. Den sammanfaller ju i mycket med utskottsskrivningen. Är ni i realiteten ute efter något annat i denna majoritetsskrivning? Är det decentraliseringen av högskoleutbildningen ni vill motsätta er, som ju skedde under beredningen?

Utskottet avslutar, herr talman, sin skrivning om antagningsbegränsning på följande sätt:

"Utskottet förordar sammanfattningsvis att som ett medel i planeringen av den grundläggande högskoleutbildningen används resursramar med den innebörd utskottet i det föregående angivit. Vad utskottet här anför beträffande planeringsramar, resursramar och regler för antagning m. m. bör riksdagen med anledning av regeringens förslag samt motionerna 1975:1869 yrkandet 1 d, 1975:1872 yrkandet 1 i denna del och 1975:1876 yrkandet 2 som sin mening ge regeringen till känna."

Den skrivningen är ett utskottets bifall till centerns, folkpartiets och moderaternas motioner, innebärande bl. a. fri antagning under överskådlig tid till de linjer som nu har fri antagning, och den innebär ett nej till dubbelspärar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets betänkande om reformering av högskoleutbildningen samt bifall till de reservationer där mitt namn förekommer.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Uppfyller reformen de utbildningsmål som utbildningsministern så vackert utvecklade i sitt anförande och som alla – även vi som i mycket är kritiska mot den föreslagna reformens utformning

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

– i stort sett kan ansluta sig till? Svaret blir att den knappast gör det, i den form som högskolan nu skall stöpas i om propositionen bifalles – som utbildningsutskottet föreslår och som tycks komma att ske.

Tre ting, heter det i en engelsk sentens, återkommer aldrig till människan: den bortskjutna pilen, det talade ordet och det försummade tillfället. Utbildningsministern hade en chans att lösgöra sig från U 68-betänkandet och alla de bindningar som efter hand har uppstått till det. Något ansvar för vad det blev av U 68 hade han ju inte. Han kunde ha lagt fram en proposition, som på ett helt annat sätt än den föreliggande tillgodosåg en önskad lösning av också andra problem inom den högre utbildningen än i första hand de organisatoriska. Men tillfället försumrades, och när det återkommer vet ingen. Vi får alltså leva med en högskolereform som under alla förhållanden i många stycken icke tillfredsställer de närmast berörda, nämligen lärare och studerande, och de spelar onekligen en viss roll i sammanhanget.

I likhet med herr Larsson i Staffanstorp finner jag det nödvändigt att något blicka tillbaka och att då begynna med det som är orsaken till att ganska mycket har gått snett. Den långa historien började för något över sju år sedan, nämligen den 26 april 1968. Då tillsatte dåvarande utbildningsministern Palme 1968 års nu nästan herostratiskt ryktbara utbildningsutredning U 68. Det var ett av hans misstag. Och den gavs en för svenskt utredningsväsen särpräglad och, som det snart skulle visa sig, ganska olycklig konstruktion. Till sakkunniga kallades som ordförande den ansvarige statssekreteraren, som jag nu ser här i kammaren, och därutöver de tre närmast berörda generaldirektörerna. De politiska partiernas representanter hänvisades till en av tre referensgrupper. De kunde framföra synpunkter, men avgörandet låg i de fyra ämbetsmännens händer. Dessa fyra bär därför det egentliga ansvaret för utredningens förslag, som alltså blev illa politiskt förankrat.

Över huvud taget har få utredningsbetänkanden på utbildningens område råkat ut för en värre opinionsstorm än U 68:s tankemödor, skämtsam – jag bringar det i åtanke igen – betecknat som vårt senaste fornminne. Överdriften i karaktistiken är givetvis påtaglig, men något ligger det i den. Det var helt enkelt så, jag ser det på det sättet, att U 68 tyvärr kom fel från början. Det var fel kategori personer som bildade utredningens i sista hand beslutande och därmed ledande grupp. Fel var också att man i vissa avseenden tog sin utgångspunkt mera i centralbyråkratiskt upplevda organisationsfrågor än i de problem som de berörda upplevde ute vid universiteten och i studentkårerna. Den institutionella organisationen, inte studiernas innehåll och kvalitet, blev huvudintresset. Forskningens problem lämnades helt åt sidan. Detta har sedan i huvudsak inte gått att rätta till, inte ens i beredningen eller under utskottsarbetets gång.

Utbildningsministern sade här att man visst hade arbetat med studiernas innehåll och att det finns redovisat i propositionen. All right! Det medges. Men jag lade märke till – det kan ha varit en tillfällighet,

men det kan också ha varit med beräkning – att utbildningsministern inte hade något nämnvärt att säga om kvalitet. Innehåll är en sak, det kan vara snart sagt vad som helst. Men vad har innehållet för kvalitet? Det är väl någonting som inte särskilt har observerats eller utretts – i den mån det går att utreda.

Det blev ganska snart uppenbart att U 68 måste underkännas som det sista utredningsordet, och så tillkom den lika ryktbara s. k. sommarberedningen, som presterade en promemoria vilken på grund av pärmarnas färg skämtsamt kallades röda boken. Promemorian förändrade eller modifierade U 68-förslaget på viktiga punkter – det skall erkännas. Men i huvudsak fanns dock förminnet kvar, t. ex. total intagningsbegränsning och utlokalisering av permanent högskoleutbildning runt omkring i landet, allt medan studerandeantalet sjönk. Tanken på allomfattande, partipolitiskt dominerade högskolestyrelser i de stora universitetsorterna uppgavs i beredningen, men i stället infördes regionorgan – som har stått i centrum för diskussionen sedan – med styrande, administrerande och resursfördelande uppgifter. Sex regionala universitetskanslersämbeten, kan man säga.

Allt detta gick vidare till proposition och utskottsbetänkande, och oenigheten i beredningen överfördes till utskottsbetänkandet, och där har vi den alltså nu. Det har fört med sig att betänkandet har 26 reservationer och 2 särskilda yttranden. Vi moderater svarar för huvuddelen – om det skall uppfattas som beröm av utbildningsministern och hans medhjälpare kan man ifrågasätta.

Enligt vår uppfattning talar mycket för att ytterligare utrednings- och remissarbete hade varit av nöden för att skapa bättre förutsättningar än vad som nu föreligger för statsmakterna att fatta beslut om en så omfattande högskolereform som denna. En proposition om en omdaning av vårt lands universitets- och högskoleväsende borde kanske strängt taget ha fått anstå t. v. Några svårare direkta vådor för den högre utbildningen skulle det väl knappast ha medfört. Men å andra sidan må inte förnekas att den högre utbildningen kan behöva reformeras i åtskilliga avseenden utan någon längre tidsutdräkt. Det har blivit avgörande för moderata samlingspartiets inställning till propositionen. Vi är alltså med på att beslut fattas nu, dock under förbehållet att ytterligare överväganden görs på väsentliga punkter, vilket också kommer att ske och medföra ytterligare riksdagsbehandling – det framgår av utskottsbetänkandet.

Vi beklagar sålunda att de grundläggande frågorna om den framtida högskoleutbildningens innehåll och kvalitet – med betoning på den senare – har givits en mycket summarisk behandling. Utredningsarbetet har i alltför hög grad varit inriktat på administrativa och organisatoriska aspekter, och därför har U 68 i mångt och mycket – kanske t. o. m. mer än det förtjänar – blivit en symbol för utbildningens ökande byråkratisering. Men kvalitetsmässigt återstår mycket att göra i fråga om högskoleutbildningen i fortsättningen.

Full enighet råder om att högskolorna mer än tidigare måste samspela

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

med samhället i övrigt, att de skall öppnas för nya grupper av studerande, att den sociala snedrekryteringen så långt möjligt måste hävas och att grundutbildningen måste göras mera målinriktad och yrkesanpassad, också i fråga om sådana utbildningar där så inte tidigare varit fallet. Vi godtar alltså ett vidgat högskolebegrepp. Detta är saker och ting som utbildningsministern talade om i sitt anförande och om vilka vi alltså är helt ense. Den nya högskolan kommer att omfatta betydligt fler utbildningsvägar och kurser än nuvarande universitet och högskolor. Det är vi med på. Ett exempel på nya utbildningar på högskolenivå är den yrkestekniska högskoleutbildningen, på vilken vi anser oss kunna ställa mycket stora förhoppningar.

En förutsättning för en kvalitativt god grundutbildning är ett starkt samband med forskningen. Utbildningsministern var inne på det. Vi hälsar med tillfredsställelse propositionens och utskottsbetänkandets uttalande att en vidgning av samspelet mellan grundläggande högskoleutbildning och forskarutbildning bör komma till stånd, också i fråga om de delar av högskolan som f. n. saknar sådant direkt samband mellan de båda verksamhetsgrenarna. Man jag tycker, herr utbildningsminister, att det brister i konkretiseringen av hur detta vidgade samband skall åvägbringas, så att det blir uppenbart för de studerande. Det viktiga här är ju hur det upplevs av de studerande, vilka intryck de tar av det, hur de inlemmas i det och om det blir på ett bra sätt. I annat fall blir ju de förnämliga orden – som jag instämmer i – bara ord.

Svårförståeligt är det för oss att utskottet inte velat stryka under exempelvis angelägenheten av att det finns ett personsamband mellan lärarrepresentanterna i fakultetsnämnderna och i linjenämnderna, så att en intim kontakt på det sättet obönhörligen skall kunna upprätthållas mellan forskningsplanering och grundutbildning.

Forskningen inom universitetssektorn berörs i hög grad – och det sade utbildningsministern också – av den organisation av universitets- och högskoleutbildningen som kommer att gälla sedan vi tagit ställning till propositionen. Forskarutbildningsutredningen har dock inte fått i uppgift att behandla universitetsforskningens arbetsförhållanden och dimensionering. Vi har konstaterat att allt talar för att de med universitetsforskningen sammanhängande problemen är av den storleksordningen att de, såsom riksdagens revisorer föreslagit, bör tas upp i en speciell utredning. Vi har därför reservationsledes yrkat på tillsättandet av en parlamentarisk universitetsforskningsutredning.

Nu hör jag att också utbildningsministern har tankar på någonting i den riktningen. Han säger att en del kan ske genom forskarrådsutredningen, och han hänvisar till hur man kan se på forskningens framtida inlemmande i utbildningen genom att studera verksamheten i Linköping. Men så fortsätter utbildningsministern – om jag uppfattade honom riktigt; det går ju så snabbt när vi talar här – att forskarutbildningsutredningen också skall ta hand om universitetsforskningen och dess problem och att det skall komma tilläggsdirektiv. Detta hälsar vi med tillfredsställelse

– jag har bara en känsla av att det skulle bli "i sinom tid" som det där skulle komma, och det ger då vidgade perspektiv.

Jag vill tillägga att om forskarutbildningsutredningen nu skall få detta uppdrag, måste utredningen också utvidgas personellt – det är nu icke en fullständig parlamentarisk utredning; moderata samlingspartiet är t. ex. icke representerat i utredningen f. n. I avvaktan på vad som kan hända vidhåller vi dock vårt krav på en universitetsforskningsutredning, men kan den ordnas på annat sätt, säger vi all right. Vi har emellertid inte fått några bindande löften än. Detta är om än inte en bagatell så dock en mindre sak.

För anknytningen mellan grundutbildning och forskning torde, såsom redan i stor utsträckning är fallet, den tjänstetyp som representeras av universitetslektorerna i första hand svara. Många remissinstanser har därför förordat att vetenskaplig och pedagogisk skicklighet skall tillmätas lika stor vikt såsom befodringsgrund för universitetslektorer, innebärande garanti för högre vetenskaplig kompetens.

I propositionen och utskottsbetänkandet förordas däremot att den pedagogiska skickligheten skall vara den tyngst vägande faktorn. Vi ställer oss på de nämnda remissinstansernas sida av omtanke om forskningens roll. För innehavare av ett universitetslektorat har det tidigare i princip inte funnits något tjänsteutrymme för egen forskning. Vi anser att det från undervisningens synpunkt är viktigt att en lärare, särskilt en lärare som spelar en så stor roll för grundutbildningen som en universitetslektor ju gör, själv skall ha fortlöpande kontakt med aktiv forskning. Propositionen medger att universitetslektorerna nu – jag citerar exakt – "inom ramen för tillgängliga resurser skall kunna få tillfälle att delta i forskning/forskarutbildning". Vi uppfattar inte detta som tillfyllest; det sägs ju i propositionen bara att de "skall kunna få tillfälle", men *vem* ger dem det tillfället och *när* kommer det? Vi menar att viss forsknings-skyldighet egentligen bör ingå i universitetslektorernas tjänsteåligganden, men om det inte kan realiseras skall de under alla förhållanden ha rättighet – inte bara få tillfälle – att tjänstgöra i forskning och forskarutbildning.

Hur många skall få studera och på vilket sätt skall de få tillträde till högskoleutbildning? Det är alltså frågan om högskoleutbildningens dimensionering, och det är en av de väsentliga punkter på vilka oenighet funnits i utrednings- och beredningsarbetet alltifrån U 68:s tillkomst fram till dagens utskottsbetänkande. Propositionens dimensionering av den grundläggande högskoleutbildningen känner vi ju till, och den får väl betecknas som en verklig totaldimensionering. För att åstadkomma en sådan sägs i propositionen att en generell antagningsbegränsning skall användas över hela linjen. Motiveringen för denna kvalificerade planhushållning inom den högre utbildningen är enligt utbildningsministern att man skall säkra, såsom det heter, en balanserad utveckling. Samtidigt reglerar sig emellertid studerandeantalet av sig självt, men det tycks utbildningsministern inte låtsas om.

Förslaget om generell antagningsbegränsning – för det är vad det är

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

fråga om i propositionen – avvisades i motioner från centerpartiet, moderata samlingspartiet och folkpartiet samt i en motion om allmänt avståndstagande från propositionen av vänsterpartiet kommunisterna. Saken borde alltså ha varit klar. Under utskottsbehandlingen anordnades emellertid – herr Larsson i Staffanstorp har givit sin skildring av saken och sin syn på det hela – av regeringspartiet och centerpartiet av okänd anledning ett, som jag ser det, ganska lysande illusionsnummer, gående ut på att godta i stort den generella antagningsbegränsningen men ge den ett annat namn och i utskottstexten införa några satsur centerpartimotionen. Vem som försökte förvända synen på vem undandrar sig mitt bedömande – den där gestalten målad på väggen, som herr Larsson i Staffanstorp talade om, måste nog ha bedrivit ett lurigt spel. De tre andra partierna lät sig emellertid inte bländas av föreställningen, vars resultat alltså nu kan utläsas i betänkandet.

Försvunnit har det otäcka ordet "totalspärrar" – det hade redan U 68 allergi mot. Men också det något mildare uttrycket "generell antagningsbegränsning" har t. v. satts inom lås och bom. I stället har införts begreppen "resursramar" och "totala planeringsramar" – de är ganska lätta att omräkna i personer – alternativt uppmjukat till uttryck som "fördelning av utbildningsplatser mellan olika linjer, grupper av linjer och slag av kurser" eller "fördelning av tillgängliga resurser inom givna totalramar". Men även här kan man från pengar lätt räkna om till personer.

Som vi ser det är detta ingenting annat än en ganska total antagningsbegränsning i nya kapprockar, möjligen med något större frihet för de enskilda läroanstalterna att vara medbestämmande än vad U 68, propositionen och utbildningsministern förutsatte. Men en total och generell antagningsbegränsning är det, djupast sett, fortfarande. Typiskt tycker jag nog är ett uttalande av utskottet, att kommer en studerande inte in på en högskola får han eller hon se sig om efter en annan med eventuellt någon plats kvar. Finns det ingen sådan är utspärrningen ett faktum.

När det gäller att fastställa ramarna för den fortsatta utvecklingen – och nu skall jag vara litet mer positiv – av den högre utbildningen avvisar vi moderater tanken att det skall ske uteslutande utifrån föreställningar om arbetsmarknadens behov och efterfrågan. Vi är alltså inte alltid så imponerade av de synpunkter som framförs av personalorganisationer, vilkas resonemang jag sannerligen väl känner till.

Visserligen måste hänsyn tas till de studerandes framtida arbetssituation när man avsätter resurser till högskoleutbildning, men det är realistiskt att tro att en allmän antagningsbegränsning skall utgöra en garanti emot svårigheter på arbetsmarknaden. Korrekta behovs- och arbetsmarknadsprognoser är omöjliga att göra – det har man aldrig lyckats med. Även om man något så när lyckas fastställa det framtida behovet av olika yrkesgrupper och fördela dessa på olika utbildningar, återstår att ta ställning till den årliga intagningskapaciteten till olika utbildningar och inte minst – vi har sett det behovet när det gäller lärarutbildningen

– att fastställa yrkesbenägenheten hos olika utbildningsgrupper. Därför vill vi hävda att den faktiska dimensioneringen i stället måste ta stor hänsyn till de enskilda individernas egna utbildningsbehov och utbildningsönskemål. På det sättet garanteras valfriheten för den enskilde vid utbildningsvalet.

Det föreligger i dag och för överblickbar framtid en tillströmnings-situation – så vill jag formulera vår inställning – som icke ger anledning till och skapar behov av ett uttalande om eller utarbetande av ett system med total antagningsbegränsning med fördelning på utbildningsregioner, högskoleområden, linjer och enskilda kurser. Endast då det gäller utbildningslinjer som är särskilt kostnadskrävande eller när det gäller klart avgränsade arbetsområden kan vi anse att en antagningsbegränsning är motiverad. Eventuella svängningar i tillströmning – jag talar nu om svängningar och inte om katastrofer – och examination bör kunna bemästras genom ökade resurser till yrkes- och studierådgivningen.

Jag vill alltså slå fast – och anknyter därvid till det utbildningsministern sade – att vi skall ha en högskola för alla och en högskola som är öppen och tillgänglig för så många som möjligt. Är den inte det riskerar man onekligen en social snedrekrytering – det har erfarenheten lärt oss. I sammanhanget vill jag konstatera att vi med tillfredsställelse ser att utskottet har talat om för utbildningsministern att de styrmedel som antydes i propositionen för att eventuellt ytterligare nedbringa antalet platser på de tre- och fyraåriga linjerna på gymnasiet inte skall användas; man skall snarare inrikta sig på fler studerande på dessa linjer. Det har utskottet sagt, och jag hoppas att utbildningsministern nu också fått den uppfattningen.

De mycket intrikata frågorna om behörighet för högskolestudier, om urvalet av behöriga sökande och därmed sammanhängande problem kommer fru Sundberg senare i dagens debatt att ta upp till behandling. I min allmänna genomgång av propositionen och utskottsbetänkandet vill jag endast framhålla att vi moderater inte på något sätt är nöjda med något av de urvalssystem som förts fram, även om vi temporärt förordar ett, nämligen kompetenskommitténs, i avvaktan på att man så snart som möjligt får fram helt nya former för ett urvalssystem där alla sökande kan bedömas på samma sätt och under lika villkor vad de än har för utbildning – utbildningsministern antydde det i sitt anförande men drog inte konsekvenserna av det när det gäller intagning. Men detta är vår inställning. Var den oundgängliga prövningen skall ske, får man ta upp till diskussion. Vi anser alltså att inga typer av kvoterings- hur invecklade man än gör dem, och en del av dem har blivit ganska invecklade – är av godo, utan de är snarare av ondo. Därför har vi i en reservation krävt att man skall ta itu med att försöka få fram ett nytt antagnings-system.

Beträffande frågan om högskolornas inriktning och organisation föreslås att huvuddelen av högskoleutbildningen blir organiserad i allmänna, lokala och individuella utbildningslinjer. Ett sådant system finner

vi godtagbart. Det kan vara rimligt att ha en grunduppsättning utbildningar i form av allmänna linjer, som är avsedda att finnas på flera orter. Det kan vidare vara fördelaktigt att det finns utrymme för lokala alternativ för att tillgodose utbildningsbehov för en viss ort eller en viss region. Det är dessutom viktigt – det vill vi moderater trycka särskilt på – att de enskilda individernas önskemål om egna studievägar kan tillgodoses genom *individuella* linjer. Inte minst med tanke på arbetslivets växlande behov är det angeläget att friare kombinationsmöjligheter erbjuds.

Vi moderater anser att studerande med speciella utbildningsönskemål efter samråd med studierådgivaren och anmälan ovillkorligen skall ha rätt till individuell linje – givetvis inom ramen för det utbildningsutbud som ges på ifrågavarande högskoleort. Jag vill på förekommen anledning understryka detta. Det har också varit uppe i utbildningsutskottet.

Vad beträffar högskoleutbildningens lokala och regionala organisation har meningarna hårt brutits mot varandra. Att ha endast en högskoleförvaltning på varje högskoleort utan hänsyn till antalet, storleken och arten av ingående högskoleenheter är inte ändamålsenligt och innebär otvivelaktigt en ny form av centralisering. Begreppet centralisering är litet differentierat.

Den institutionella organisationen måste i stället anpassas till de förhållanden som råder inom olika utbildningar vid skilda universitet och högskolor. De lokala högskoleenheterna med egna styrelser måste ges stor frihet att arbeta självständigt.

Propositionen förordar – här är vi inne på en stridsfråga – en regional organisation med regionstyrelse och därtill knutna regionala utbildningsnämnder inom varje högskoleregion. Styrelsen skulle vara utrustad med betydande administrativa, styrande och resursfördelande befogenheter, alltså ett regionorgan som blir en beslutande instans mellan centralorganet UHÄ och de enskilda högskoleenheterna.

Vi moderater föreslår i stället regionala samråds- och planeringsorgan med i första hand rådgivande och utvecklingsstimulerande funktioner. De regionala samrådsorganen bör ha ett minimum av styrande och administrativa uppgifter. En kvalitativt god utbildning och forskning förutsätter ett flexibelt system, som snabbt kan möta uppkommande förändringar. En enhetlig och administrativt likformig organisation motverkar detta.

Det regionala organet bör enligt vår mening inte till två tredjedelar bestå av företrädare för allmänna intressen och till en tredjedel av ledamöter hämtade inom högskolan. Inga avgörande skäl talar för att allmänintressena skall ha majoritet i de regionala samrådsorganen. I dem bör i stället, eftersom de är samrådsorgan även om de kallas för styrelser, ingå företrädare för samtliga enheter i vederbörande högskoleregion.

Propositionen förordar att högskoleutbildningar på var och en av högskoleorterna organiseras inom ramen för *en* högskoleenhet. Endast för Stockholms – och nu kommer jag till en rätt avgörande sak – och Gö-

teborgs del utgår propositionen från att det skall finnas mer än en enhet. Det avgörande beslutet om antalet enheter per högskolecort skall fattas av de lokala organisationskommittéerna och regeringen. Så har jag läst utbildningsministerns uttalande.

Den föreslagna reduceringen av antalet högskoleenheter väcker utomordentliga betänkligheter, om det är avsikten att det skall bli på det här sättet. Den institutionella organisationen måste ju, som jag nyss sade, anpassas till de skiftande förhållanden som råder inom olika utbildningar och vid olika universitet och högskolor. En sammanläggning av nuvarande enheter – det är ett uttalande som vi vill göra här – bör därför endast komma till stånd när den är motiverad av strängt sakliga skäl, och då blir det väl närmast i undantagsfall.

Jag måste säga att jag ser med skepsis på utbildningsministerns sammanläggningsiver och undrar vad det är som kan dölja sig bakom den. Utskottet har beslutat att skjuta frågan framför sig på så sätt att varje förslag till sammanläggning skall underställas riksdagen, som då i fall efter fall fattar sitt beslut. Därmed tas alltså avgörandet från regeringen och utbildningsministern. Det är nog klokt, ty är det allvar att man skall sträva efter att det endast i Stockholm och Göteborg skall finnas flera självständiga enheter, då är utbildningsministern ändå inne på litet tokiga funderingar. Tänka sig en enhet för all högskoleutbildning exempelvis i Stockholm resp. Lund och Malmö – vilken gigantomani och vilken elephantiasis! Det är möjligt att jag ser någonting på väggen – dock inte detsamma som herr Larsson i Staffanstorps – men jag kan inte underlåta att redovisa mina betänkligheter. Jag tycker att utbildningsministern borde förklara sig på den här punkten.

Sammansättningen av enhetsstyrelserna har i propositionen angivits på ett minst sagt svävande sätt. I U 68-beredningen enades vi efter mycket resonering om att i enhetsstyrelserna majoriteten borde bestå av lärare, övriga anställda och studerande vid resp. enhet. Företrädare för allmänna intressen borde endast utgöra en tredjedel. För detta har utbildningsministern tydligen haft svårt att böja sig. Vissserligen säger han i propositionen att den av beredningen skisserade sammansättningen bör vara en utgångspunkt för närmare överväganden beträffande varje enhet. "Det bör emellertid", fortsätter utbildningsministern, "vara möjligt att göra också andra avvägningar mellan olika intressen, t. ex. att ha" – och därmed desavouerar han direkt beredningen – "en majoritet av företrädare för allmänna intressen" – alltså diametralt motsatt beredningens uttalande. Vi för vår del anser att det bör slås fast att enhetsstyrelserna skall bestå till två tredjedelar – det är naturligtvis approximativt men någonting i den riktningen – av representanter för lärare, övriga anställda och studerande och till en tredjedel av företrädare för allmänintresset.

Även på den här punkten vägrar utskottet ge regeringen och utbildningsministern fria händer. Utskottet uttalar att om särskilda skäl eventuellt skulle motivera en annan sammansättning av enhetsstyrelserna

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

än den av U 68-beredningen skisserade modellen med två tredjedelar internrekryterade och en tredjedel företrädare för allmänna intressen, så skall frågan härom såsom varande principiellt viktig gå till riksdagen för beslut. Riksdagen tar också här, som jag hoppas, över kommandot.

Så till den sista stora frågan, nämligen lokalisering av ny högskoleutbildning till nya orter. I den frågan är det, som vi i moderata samlingspartiet ser det, av avgörande principiell betydelse att ingen nyetablering aktualiseras som kan äventyra resurser och verksamhet som redan finns eller åstadkomma splittring av nu föreliggande utbildningsutbud och begränsade utbildningstillgångar. Enligt utbildningsministern är det angeläget att principbeslut nu fattas om på vilka orter – orterna kallas i propositionen utbyggnadsorter – den permanenta högskoleutbildningen skall byggas ut under den period som vi kan överblicka.

Riksdagen föreslås fatta beslut om att 14 orter eller par av orter skall vara s. k. utbyggnadsorter, nämligen – förutom högskolan i Linköping, tekniska högskolan i Luleå, de tre universitetsfilialerna Karlstad, Växjö, Örebro – också Borås, Eskilstuna/Västerås, Falun/Borlänge, Halmstad, Jönköping, Kalmar, Kristianstad, Sundsvall/Härnösand och Östersund. Som närmast aktuella för utbyggnad utpekas Sundsvall/Härnösand, Falun/Borlänge, Jönköping och Kalmar. De nuvarande universitetsstäderna Uppsala, Lund, Malmö, Stockholm, Göteborg och Umeå förutsätts bibehålla ungefär sin nuvarande del av den samlade högskoleutbildningen.

Utskottets majoritet går ännu längre i fråga om utlokalisering och förordar att jämväl Skövde och Gävle/Sandviken skall vara utbyggnadsorter, dock icke med prioritet. Därutöver utökar utskottet de åtta orter, som föreslagits få försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning från höstterminen 1975, med ytterligare fyra orter, nämligen Skellefteå, Karlskrona, Sandviken och Skövde. Dock skall försöksverksamheten börja först höstterminen 1976 resp. 1977. Vidare får Skellefteå löfte om att förslaget om en tvåårig träteknisk utbildning snarast skall prövas. Detta är alltså, kort uttryckt, kontentan av förslaget.

Vi moderater kan under kvarhållande och betonande av den principiellt restriktiva hållning till förslag om utlokalisering av högskoleutbildning till ett större antal orter, som jag nyss kortfattat redovisat, godta att de orter som i varierande omfattning redan har permanenta resurser för eftergymnasial utbildning får ställning av högskoleort. Den minskade studerandetillströmningen medger emellertid, som vi ser det nu, inte i nuläget, som föreslås i propositionen, en omfattande utbyggnad på dessa orter. Någon argumentering för den ena eller andra ortens speciella förutsättningar framför de övrigas avstår vi ifrån. Inte heller vill vi utdöma någon eller några orters möjligheter av dem som nu är aktuella. Vi nöjer oss med att konstatera att sedan de allmänna förutsättningarna för utlokalisering av högskoleutbildning till flera tiotal orter blivit helt anorlunda än U 68 kunnat räkna med, så föreligger det i dagsläget, med undantag för försöksverksamhet med yrkestekniska högskolor, knappast någon förutsättning för en nämnvärd utbyggnad i permanent form utanför

de nuvarande högskole- och filialorterna, dvs. de sex universitetsstäderna samt Linköping och Luleå och filialorterna.

Men samtidigt – och det kan förtjäna understrykas – vill vi att den permanenta högskoleutbildning som f. n. finns på andra orter än de nu nämnda tio inte får läggas ned utan att i så fall om möjligt ersättas med annan högskoleutbildning av jämförbar art. Och därvidlag är det aktuellt med lärarhögskolorna, som ju håller på att dras ned. Skulle det bli så att en lärarhögskola – vilket jag verkligen hoppas inte sker – läggs ned på någon ort, rasar ju förutsättningarna samman för den orten att i fortsättningen vara någon högskoleort av betydelse. Då måste man göra någon form av utbyggnad där.

Vi menar att bättre möjligheter för en intensivare spridning av högskoleutbildning och en förbättrad bas för önskad rekrytering av högskolestuderande kanske kan nås genom en starkare satsning på olika former av s. k. decentraliserad högskoleutbildning, t. ex. i form av distansundervisning. Det var utbildningsministern inne på; han hade en litet negativ syn på eteruniversitet och sådant. Det är möjligt att det kan ligga något i den kritiken. Nu kommer det efter hand att läggas fram förslag om sådan här distansundervisning, efter vad jag kunde uppfatta av utbildningsministerns anförande, och jag vill understryka att det är någonting som jag tror att vi skall satsa på. England var litet, sades det, för en särskild enhet. Mig veterligen har man en enhet för dylik undervisning i Queensland i Australien, som lär fungera alldeles utmärkt. Jag vet ingenting närmare om den, men jag hoppas få komma dit någon gång och bli bekant med den. Jag ställer mig alltså en aning skeptisk till att England skulle vara för litet, men det finns kanske för stort utbud i övrigt i England.

Till slut. När man ser att ett tämligen omfattande utrednings- och planeringsarbete för de närmaste åren läggs dels på en central organisationskommitté, dels på sex regionala organisationskommittéer måste man säga att propositionen om reformering av högskoleutbildningen är ett ganska ofullgånget verk. Frågetecknen kring de här kommittéerna har hopat sig. Den tilltänkta sammansättningen av kommittéerna framgår inte av propositionen, och det klarläggs inte heller inom vilka ramar organisationskommittéerna skall arbeta. Misstanken ligger nära till hands att regeringen, då den skall vara huvudman för kommittéerna, hade tänkt sig att kanske – det är bara ett kanske – över huvudet på riksdagen själv bestämma över den slutliga utformningen av högskoleutbildningen. Utskottet ger här, så långt jag kan se, klart besked till utbildningsministern och departementet. I kommittéerna skall ingå företrädare för såväl läroanstalten inom vederbörande region som för de studerande och personalorganisationerna. Det är utmärkt. Alla principiellt viktiga delar av organisationskommittéernas förslag skall gå till riksdagen för slutligt ställningstagande. Det är också utmärkt, vilket jag vill ha utsagt. Genom det nåsögat – det hoppas jag att riksdagen är – bör inte kunna slinka alltför uppenbara tokigheter om organisationskommittéerna, trots sin nu

Nr 85

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

preciserade sammansättning, till äventyrs skulle göra sig skyldiga till sådana.

Med dessa pläderingar och kritiska kommentarer har jag nått slutet av min del av moderata samlingspartiets granskning av propositionen nr 9 år 1975. Propositionen och utskottsbetänkandet speglar – det tror jag nog är riktigt – i stora stycken det aktuella politiska läget. Mycket har karaktären av kompromisser mellan de olika partiernas och intressenternas sinsemellan ganska svårförenliga ståndpunkter. På åtskilliga punkter, därav flera avgörande, har motsättningarna inte kunnat överbryggas. Där står uppfattning mot uppfattning, bedömning mot bedömning. Riksdagen har i dag att säga sin mening. Vilket riksdagsbeslutet än blir är det dock bara en etapp på vägen. Det återstår att omsätta propositionens riktlinjer i praktisk användning, så att den verkligen blir gagnarrik för de studerande. Även det fordrar skärpt politisk bevakning.

Fritiof Nilsson Piraten – en man som sannerligen inte var oinsatt i sydsvenska universitetsliv i gången tid – har sagt, att av alla sammanstörtande byggnader är luftslotten de värsta, ty de kräver de flesta offren. – Må den nya högskolan undgå att bli ett sådant luftslott. Den förhoppningen kan väl utbildningsministern instämma i.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till de reservationer fogade till utskottsbetänkandet – jag räknar inte upp dem – som avgivits av fru Sundberg och mig, antingen ensamma eller tillsammans med en eller flera andra reseranter. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets betänkande.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! När U 68 nu efter sju års förberedelsearbete ligger på riksdagens bord så kan det kanske tyckas vara ett rätt snyggt inslaget paket. Jag skall gärna medge att omslaget till paketet både i regeringens och i utbildningsutskottets tappning innebär en viss yttlig försköning jämfört med U 68:s betänkande. Dess värre tror jag emellertid samtidigt att innehållet i paketet är lika torftigt som tidigare. Med det menar jag, att det förslag till en ny högskola som i dag föreläggs riksdagen ytligt sett kan förefalla tilltalande. Man talar vackert om en öppen, en demokratiserad och en decentraliserad högskola. Verkligheten är emellertid en annan. De konkreta förslag som läggs fram stämmer ingalunda överens med dessa vackert formulerade mål. Och jag kommer, herr talman, att ta fram de konkreta punkter där förslaget avviker från den vackra bild som utbildningsministern i propositionen och i sitt inledningsanförande i dag sökt teckna.

Jag vill emellertid dessförinnan säga några ord om det behov av verklig reformering av högskoleutbildningen som enligt min mening föreligger. Jag tror exempelvis att det är alldeles riktigt att yrkesanknytningen i högskoleutbildningen måste förstärkas. Här finns det uppenbara brister

i nuläget, inte minst vid de filosofiska fakulteterna. Det är därför viktigt att man fastlägger studiemål för olika yrkesutbildningar och att man med dessa studiemål som grund söker utforma utbildningsvägarna, när det gäller både utbildningens innehåll och utbildningstidens längd.

Det är också viktigt att en bättre anknytning mellan utbildning och arbetsliv kommer till stånd. Man måste därför i det fortsatta reformarbetet på allvar söka förverkliga det man har kallat återkommande utbildning. För att åstadkomma båda dessa mål – en effektivare yrkesanknytning av universitetsutbildningen och en reell återkommande utbildning – krävs ett fortsatt beredningsarbete utöver det som organisationskommittéerna avses få i uppdrag att göra. Jag tror att det vore lämpligt om fristående studiegrupper med företrädare för yrkeslivet, för lärare och forskare och för de studerande själva fick möjligheter att delta i ett sådant arbete. Det finns över huvud taget i propositionen och i utbildningsutskottets betänkande ganska litet av konkreta riktlinjer för hur arbetet på att skapa återkommande utbildning skall gå till. Jag har i ett särskilt yttrande pekat på vad jag tror att man behöver göra.

Det gäller först och främst utformningen av det studiesociala systemet i framtiden. Där gav gårdagens debatt rätt klara besked om att man från regeringens sida inte är beredd att ta konsekvenserna av målsättningen att få fler vuxenstuderande även till högskolan. Här måste uppenbarligen förändringar ske om den återkommande utbildningen skall bli verklighet också på högskolenivå.

Det gäller vidare, som jag påpekat i mitt särskilda yttrande, frågan om hur man skall kunna föra in yrkesförberedande moment i befintlig längre teoretisk högskoleutbildning, t. ex. civilingenjörsutbildningen.

Det gäller slutligen också frågan om förhållandet mellan den internutbildning som i dag bedrivs både på den offentliga och den privata marknaden å ena sidan och på högskolorna å den andra. Jag tror att det skulle vara av stort intresse om utbildningsmyndigheterna tittade litet mera på den verksamhet som bedrivs av statens personalutbildningsnämnd.

De här är alltså viktiga delar av en högskolereform som vi i dag inte i någon nämnvärd utsträckning tar ställning till, men som det finns anledning att återkomma till. Rent allmänt vill jag säga att den förändring av högskolan som det nu gäller ändå är i allt väsentligt en organisatorisk och administrativ fråga och därmed en fråga som bara i liten utsträckning direkt sysslar med utbildningens innehåll och utbildningens mål. Jag tycker fortfarande att hela det här reformarbetet har bedrivits på ett bakvänt sätt. Man borde ha börjat med utbildningens mål och innehåll och därefter bestämt sig för en ändamålsenlig organisation. Då hade förmodligen stora delar av den diskussion om byråkratisering som har förts blivit onödig.

Talet om en öppnare högskola, en vidgad högskola, har i ett avseende täckning i propositionen, och det är när man vill låta också andra grupper än de som har fullständig gymnasieutbildning få studera vid högskolan.

Det är en som jag tror riktig och fruktbar förändring, och den har folkpartiets fulla stöd. Men samtidigt som man på detta sätt söker öppna högskolan, så försöker man stänga den genom att införa en inträdesspärri också för de delar av högskolan där tillträdet i dag är fritt. Och denna spärr – eller "generella antagningsbegränsning", som termen lyder i propositionen – motiveras i dag inte i första hand av resursskäl eller arbetsmarknadsskäl. Det är inte en stor tillströmning av studerande eller hotet om en hastig ökning av antalet nyinskrivna i en nära framtid som har motiverat förslaget om en totalspärri. Syftet är i stället och har under hela U 68-arbetet varit att få fram en modell med vars hjälp man centralt skall kunna styra de studerande till olika utbildningar och till olika orter. Denna typ av styrning är främmande för oss liberaler. I en liberal utbildningssyn är det alltid den enskilde studerandes studieönskemål som skall tillmätas störst betydelse. Det innebär att man ger den enskilde en så stor valfrihet som möjligt i sitt utbildningsval. Det betyder att man vill söka begränsa omfånget på den spärrade utbildningen till endast sådana sektorer där det av t. ex. lokal- eller laboratorieresursskäl är nödvändigt.

Med den tillströmning vi har i dag – ca 10 000 färre nyinskrivna per år än under slutet av 1960-talet – finns det inte heller av resursskäl någon anledning att införa en allmän antagningsbegränsning. Detta synsätt påverkade också den parlamentariska U 68-beredningen, som arbetade förra sommaren. Beredningen hävdade nämligen att en totaldimensioneringsmodell bara borde kompletteras med en spärr vid behov. Propositionen har emellertid i detta avseende gått längre och föreslagit en generell antagningsbegränsning.

När utbildningsminister Zachrisson tidigare i dag talade om en högskola för alla, borde han ha sagt att det gällde en högskola för alla dem som kommer in. Men den begränsningen fick vi inte höra.

När man studerade de motioner som väcktes för ett par månader sedan med anledning av propositionen, så kunde man till sin glädje finna att alla motioner från folkpartiet, moderaterna och centern yrkade avslag på tanken på generell antagningsbegränsning. Det finns, tycker jag, särskild anledning att peka på centermotionen 1876, som i yrkande nr 2 hävdar att förslaget om generell antagningsbegränsning inom högskolan bör avvisas. Under utskottsbehandlingen yrkade också vänsterpartiet kommunisternas representant att den form av totalspärri som föreslogs i propositionen skulle avvisas.

I det här läget fanns således inom utbildningsutskottet en majoritet för att säga nej till regeringens förslag om en generell antagningsbegränsning. Man skulle då i stället ha hänvisat till att varje ny riksdag är suverän att besluta om spärrar och att fördelningen mellan den spärrade och den ospärrade sektorn alltså måste prövas år från år. Nu har emellertid centerpartiet övergivit den linjen. I stället för att säga nej till den totala antagningsbegränsningen har centern förenat sig med socialdemokraterna om en s. k. skrivning på denna punkt.

Olika tolkningar har gjort sig gällande om vad utbildningsutskottet föreslår på denna punkt. Låt mig då först säga att jag tycker att det är djupt otillfredsställande, att man i riksdagen genom otydliga formuleringar försöker undvika att ge ett klart svar på frågan om högskolan skall spärras eller inte. Herr Alemyr, utbildningsutskottets ordförande, gjorde i en tidningskommentar i förra veckan det uttalandet att utbildningsutskottets betänkande var ett förtydligande av propositionen och att man dessutom nu inte talar vare sig om spärr eller generell antagningsbegränsning utan i stället om *resursramar*. Jag avstår från att kommentera det eventuella behov av förtydligande som utbildningsministerns propositioner kan ha. Jag tycker att detta herr Alemyrs uttalande är ett rätt klart besked: man har förtydligat och bytt ord, men i sak har ingen förändring inträffat.

De resursramar som utskottet föreslår att man i fortsättningen skall arbeta med på högskoleområdet kommer ju i realiteten att ange hur många studerande som kan antas inom olika utbildningar och på olika orter. Det är föga tröst för en studerande, som finner att resursramen på en ort inte medger att han antas, att få reda på att resursramen på andra orter inte heller medger att han antas. Avgörande för huruvida en spärr finns eller inte är ju om de som vill ha en viss utbildning antas till denna utbildning eller ej. Herr Larsson i Staffanstorp hade här tidigare ett argument om att alla sökande kunde förväntas komma in med den modell som utbildningsutskottet har föreslagit. Det är fullt möjligt även vid en spärrad utbildning. Det beror ju på hur många behöriga sökande som anmäler sig och har alltså ingenting att göra med huruvida det är en spärr eller inte. Och jag vill gärna ställa frågan till utskottsmajoritetens företrädare: Om nu ett större antal studerande anmäler sig till studier på en viss ort än vad resursramen medger, får de då studera eller avvisas de? Om det t. ex. kommer fler personer som vill läsa juridik i Lund än vad resursramen medger, vad händer då? Det måste man väl kunna ge ett rätt enkelt svar på – ett svar som inte kräver ytterligare förtydligande.

Det är ju inte heller så, att det förslag till utbyggnad av högskoleutbildning på nya orter som ingår i betänkandet har något samband med den här spärrfrågan, eftersom man ju förutsätter att traditionell universitetsutbildning av det slag där tillträdet nu är fritt och som bedrivs på fem, sex, sju orter inte skall lokaliseras på annat håll. Dessa nya orter avses ju få nya typer av kortare yrkesinriktad utbildning, och sådana utbildningar tänker man inte förlägga till de gamla universitetsorterna. Det kan alltså aldrig bli tal om att en studerande, som anmäler sig till juristutbildning i Lund, får ett besked om att han i stället kan antas vid någon annan utbildningsort – i Halmstad, Kristianstad, Kalmar eller vad det är för orter som närmast skulle ligga till hands.

Herr talman! Min slutsats på denna punkt är alltså att utbildningsutskottets förslag i allt väsentligt är ett stöd åt propositionens förslag om total antagningsbegränsning. Centerpartiets företrädare i utskottet

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

har övergivit den linje som de intog i mars och som återfinns i yrkandet 2 i motionen 1876 av herr Larsson i Staffanstorp och ytterligare tolv centerpartister. däribland partiets samtliga företrädare i utbildningsutskottet. Detta centerpartiets agerande har, för att citera Sveriges förenade studentkårer, föranlett "besvikelse och förbittring". Mina frågor till centerpartiets företrädare här i debatten är: Varför motionerar ni i viktiga, principiella frågor om ni sedan inte vill följa upp era motioner? Varför går ni ifrån era yrkanden just i det ögonblick då det är klart att de kommer att bifallas?

Det är vidare karakteristiskt att utskottsmajoriteten anser att "det i propositionen förordade anslagssystemet är helt förenligt med den av utskottet förordade ordningen". Ja, en central anslagsreglering för både utbildningslinjer och utbildningsorter är givetvis nödvändig i ett spärrsystem, men den är oacceptabel i vårt system med fritt tillträde. Denna utskottsskrivning och det faktum att majoriteten har avvisat vårt förslag om ett nytt anslagssystem är således ytterligare bevis på att utskottsmajoritetens förslag innebär en totalspärr.

Herr talman! Man har i allmänna ordalag talat om att syftet med denna reform också är att demokratisera och decentralisera högskolan. Det skulle ske genom att nya ledningsorgan med förändrad sammansättning tillförs högskolan. Det principiellt viktigaste av dessa nya organ är regionstyrelserna. De är enligt min mening ett bra exempel på byråkratisering. Universitetsväsendet är i och för sig redan i dag byråkratiserat, vilket bl. a. illustrativt har beskrivits av fristående debattörer som Assar Lindbeck och Bengt Christer Ysander. Mellan institutionerna på fältet och riksdagen och regeringen som beslutar om verksamheten finns det i dag åtminstone sex olika förvaltningsnivåer. Inrättandet av regionstyrelserna och av de regionala utbildningsnämnderna innebär att ytterligare en beslutsnivå, en sjunde, förs in mellan dem som arbetar på fältet och dem som har beslutanderätten över högskoleväsendet. Byråkratisering i negativ mening innebär just att det blir allt fler beslutsnivåer mellan dem som beslutar och dem som berörs av besluten. Då riskerar man att informationen både uppåt och neråt blir förvanskad samtidigt som de direkt berörda önskar förkortad beslutskedja.

De nya regionstyrelsernas uppgifter hämtas i huvudsak från lokala högskoleorgan. Det är de nuvarande konsistorierna, utbildningsnämnderna och fakulteterna som får avstå uppgifter till regionstyrelserna och de regionala utbildningsnämnderna. I denna mening innebär således propositionens förslag en centralisering. Däremot har jag inte kunnat finna att någon viktig funktion som i dag innehas av det centrala ämbetsverket, universitetskanslersämbetet, föreslås överförd till regionstyrelserna. Det ankommer väl närmast på det parti som oftast talar i allmänna ordalag om decentralisering – centern – att ge något exempel på hur införandet av regionstyrelserna skulle kunna medföra en decentralisering.

Vi föreslår att det behov av samordning av högskoleutbildningen inom en region, som utan tvivel föreligger inte minst i fråga om den decen-

traliserade utbildningen och den distansundervisning som vi pläderar för i reservationen 26, skall tillgodoses genom inrättande av regionala samrådsnämnder. I dessa nämnder skall varje i regionen ingående enhet välja en företrädare, och kravet på att samtliga enheter i högskoleregionen skall få vara med i det regionala samarbetsorganet tillgodoses sålunda i vår modell. Dessa samrådsnämnder skall diskutera samordningen av utbildningsresurserna inom regionen och lägga förslag beträffande fördelningen av resurserna. De skall dock inte få överta beslutanderätten när det gäller användningen av de resurser som ställs till enheternas förfogande, och det är naturligtvis inte minst viktigt om man tänker sig att antagningsbegränsningen nu skall få den formen att högskoleenheterna får i förväg fixerade resursramar till sitt förfogande.

Får jag i detta sammanhang säga att jag har anslutit mig till reservationen 17, som gäller formerna för val av ledamöter i en regionstyrelse, men att det givetvis bara gäller under förutsättning att kammaren beslutar inrätta sådana regionstyrelser. Om det sker tycker jag det är rimligt att de ansvariga politiska organen i regionen får välja ledamöterna i dessa regionstyrelser. Den hänvisning som i propositionen görs till länsberedningens förslag är i detta avseende särskilt oroväckande, eftersom ju länsberedningen har konstruerat ett ovanligt tydligt korporativistiskt system för val av de nya länsstyrelserna, där bl. a. Kommunförbundets länsavdelningar kommer att fungera som valkorporation. Jag har även på detta område svårt att förstå varför socialdemokraterna är så rädda för att låta människorna i regionen själva direkt utse lekmanstyrelser. Jag tycker att det är viktigare att de människor som bor i regionen via sitt folkvalda organ, i allmänhet landstinget, får utse ledamöter i styrelserna, och jag är litet förvånad över att vpk har accepterat propositionen på denna punkt. Från vpk:s sida talar man om att ansvariga politiker borde ingå i de här styrelserna, och man är rädd för att representanter för organisationer och näringsliv skall komma med därför att de inte kan ställas till politiskt ansvar. Men i realiteten ger man alltså trots formuleringen i reservationen 1 på denna punkt sitt stöd åt regeringens förslag, som innebär att organisationer på arbetsmarknaden och inom näringslivet kommer att bli företrädare i högskolans styrelse.

Styrelsernas sammansättning är ju en viktig fråga, eftersom styrelserna kommer att få stort inflytande på hur andra organ inom högskolan sedan sammansätts, t. ex. utbildningsnämnder och linjenämnder. Jag vill i detta sammanhang allmänt i fråga om den institutionella organisationen säga, att jag tycker det är viktigt att man här inte binder sig för mycket. Det måste finnas utrymme för en varierande, flexibel och mångsidig organisation, där organisationsformen görs beroende av vad det är för utbildning som meddelas och vilka utbildningsmål man har. Jag kan inte se några fördelar med att stöpa hela högskoleorganisationen i samma byråkratiska form. Jag tror snarast att det är en nackdel om man tvingar in så varierande utbildningskategorier som sjuksköterskor, arkitekter, journalister och skulptörer i samma organisatoriska mall.

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

Herr talman! Jag skall nu gå över till frågan om det vidgade tillträdet till högskolan, och jag vill då omedelbart säga att jag där har en mera positiv syn på det framlagda förslaget. Jag tror det är värdefullt att man när det gäller social bakgrund, kön och ålder får en mångsidigare sammansättning av studerandekategorin än vi har f. n. Från folkpartiets sida accepterar vi därför att man skall kunna ha en annan bakgrund än det treåriga gymnasiet. Vi menar också att arbetslivserfarenhet är en så värdefull bakgrund för högskolestudier att den bör räknas in som merit vid antagning. Vi har således på dessa punkter inga betydelsefulla reservationer, och jag har i ett särskilt yttrande endast strukit under att alla urvalsmodeller har nackdelar men att den i propositionen framlagda modellen för kvotering när det gäller antagningen är den bästa tillgängliga.

Utskottet har på den här punkten också tillmötesgått ett önskemål från folkpartiets sida om att en något större procentandel skall sättas av för antagning av personer som kommer direkt från gymnasieskolan. Utskottet har stannat för 20 %. Från folkpartiets sida föreslogs 25 %, men ingetdera av dessa tal har ju något egenvärde.

Jag vill emellertid starkt stryka under att vilka urvalsregler man än konstruerar för antagning till spärrad utbildning så riskerar man att dessa urvalsregler leder till en skev fördelning av de studerande som antas. Varje form av spärr riskerar alltså att snarast förvärra den ur social synpunkt sneda rekrytering som vi nu har till högre utbildning. Jag tror också att varje form av antagningsspärr riskerar att försvåra för kvinnor att vinna inträde vid högskolorna med tanke på de könsroller som vi nu dess värre har i samhället och som ju endast långsamt förändras. Jag vill också på den punkten påminna om den negativa ståndpunkt som riksdagsmajoriteten i går intog till ett förslag som skulle underlätta för kvinnor att studera, nämligen kravet att avskaffa makeprövningen i det studiesociala systemet. Detta är för vår del ett ytterligare skäl att försöka hålla den spärrade delen av högskolan så liten som möjligt.

Det är värdefullt att utbildningsutskottet nu klart markerar att de urvalsregler för antagning till spärrad utbildning, som man stannat för, bör omprövas när man fått erfarenhet av hur de slår i olika avseenden. Det gäller både effekten på den sociala och könsmässiga fördelningen av antagna studerande i framtiden och urvalsreglernas effekt på ungdomens val av gymnasielinjer. Den rätt kraftiga nedgången av antalet studerande på de treåriga teoretiska linjerna – framför allt de naturvetenskapliga – under senare tid är oroande. På den här punkten har emellertid ett enigt utskott mot propositionen gett uttryck för uppfattningen att det nu närmast är angeläget att vidta åtgärder för att öka antagningen till de teoretiska linjerna, i stället för tvärtom.

Det är naturligtvis väsentligt att man inte konstruerar urvalsreglerna på ett sådant sätt att man stimulerar de studerande att välja gymnasievägar som försvårar för dem att sedan följa den högskoleutbildning som de eftersträvar. Därför måste det dels finnas en ordentlig information

om utbildningsinnehåll och reella förkunskapskrav vid olika utbildningar, dels uppställas särskilda behörighetsvillkor.

Då det gäller de särskilda behörighetsvillkoren vill jag påminna om vad utskottet på s. 37 har att säga om kravet på tre årskurser svenska för samhällsvetenskapliga studier. Utskottet har inte kunnat finna att det är någon skillnad i de krav som exempelvis juridisk och samhällsvetenskaplig utbildning ställer i detta avseende. För båda dessa yrkessektorer är föredragningspromemorior och remissyttranden väsentliga yrkesinslag och där är naturligtvis goda svenskkunskaper nödvändiga. Utskottet vill inte på den här punkten fatta beslut eftersom det inte ankommer på riksdagen, men utskottet uttalar att någon skillnad i förkunskapskrav inte bör gälla mellan samhällsvetenskapliga och juridiska studier. Det ankommer på den centrala organisationskommittén och utbildningsmyndigheterna att dra den rätta slutsatsen härav.

Ett annat värdefullt påpekande gör utskottet på s. 46 och i punkten 35 i hemställan, där man kräver övergångsbestämmelser i fråga om urvals- och meritvärderingsreglerna.

Det vidgade tillträdet till högskoleutbildning ställer emellertid inte bara krav på ökad information om utbildningens innehåll och på preciserade särskilda behörighetsvillkor. Det är också nödvändigt att utbildningen anpassas till den nya kategori av äldre studerande, som man genom den nya behörigheten här vill attrahera till högskolan. Det gäller att se till att undervisningsformerna är väl anpassade till människor som har en mindre studietradition och ett längre studieuppehåll bakom sig än flertalet nuvarande studerande. Det måste då bli aktuellt att t. ex. arbeta i mindre undervisningsgrupper samt med halvfarts- och kvällskurser och liknande saker.

Jag tror att det också på det här området, liksom jag tidigare anförde i fråga om den återkommande utbildningen, är nödvändigt att se över undervisningsformerna, så att man anpassar dem till det vidgade tillträdet. Annars löper man kanske en risk för att den nya kategori av äldre studerande, som man på det här sättet vill stimulera till studier, visserligen kommer att antas till högskolan men i realiteten sedan inte kommer att kunna följa undervisningen och klara av högskolestudierna. Jag säger detta bl. a. för att peka på hur viktigt det är att en förnyelse av utbildningslinjerna kommer till stånd. Därmed menar jag inte att man i utbildningslinjerna måste bygga in praktikmoment och andra rent yrkesförberedande inslag. I själva verket kan naturligtvis en god yrkesutbildning främst kräva omfattande ämnesteoritiska studier. Detta varierar från yrkessektor till yrkessektor.

Mot bakgrund av de erfarenheter vi hittills har av de fasta studiegångarna – sex år – måste man väl ytterligare stryka under hur väsentligt det är att arbetet med att skapa och förändra utbildningslinjerna görs omsorgsfullt. Även i propositionen finns ju ett erkännande av den nye utbildningsministern, att det så omdiskuterade PUKAS-systemet "inte motsvarat förväntningarna". Detta uttalande kan jämföras med de lovord

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

som herr Zachrissons företrädare statsrådet Moberg i många och långa riksdagsdebatter öste över PUKAS-systemet. Eftersom jag har tagit del i många av dessa debatter kan jag inte låta bli att ta fram åtminstone ett citat. Statsrådet Moberg sade i riksdagen år 1971: PUKAS har lett till en förbättring "efter årtionden, för att inte säga århundraden av svårigheter med studieresultaten vid de filosofiska fakulteterna". Det påståendet lär väl i varje fall inte upprepas från regeringsbänken i dag.

Herr talman! Herr Wirtén kommer senare att redovisa folkpartiets uppfattning om lokalisering av högskoleutbildningen enligt reservationerna 23–26. Jag vill i detta sammanhang bara erinra om en punkt som utbildningsministern tog upp i sitt inledningsanförande, nämligen den decentraliserade utbildningen och distansundervisningen. Den svarar redan i dag för ett betydande utbildningsutbud på orter utan högskoleutbildning. Jag kan, för att ta ett exempel, nämna att man i Västsverige har sådan decentraliserad utbildning i Halmstad, Uddevalla, Trollhättan och Skövde. Denna decentraliserade utbildning är, som jag ser det, ofta den bästa metoden att täcka ett otillfredsställt utbildningsbehov i alla glesbygdsområden. Jag tycker att utbildningsutskottet går förbi den här frågan alltför kortfattat, och jag ifrågasätter om man riktigt har insett vilka möjligheter som finns med en sådan decentraliserad utbildning: radiokurser, korrespondenskurser, sommaruniversitet och vad det nu allt kan vara fråga om. Jag kan även påminna om det engelska Open University såsom en modell som måhända inte helt och hållet kan översättas till svenska förhållanden. Med en sådan här decentraliserad utbildning kan man ju också anpassa utbildningen till en varierande efterfrågan genom att man cirkulerar mellan olika orter alltefter de olika utbildningsbehov som uppkommer. – Jag hoppas att denna inte minst ur folkbildningssynpunkt viktiga del av högskoleutbildningen inte skall glömmas bort i fortsättningen. Jag tolkar utbildningsministern så, att han är beredd att stödja den.

Herr talman! Universiteten och högskolorna får mycket av sin särart och sin styrka genom att man där bedriver både undervisning och forskning. Undervisningen och forskningen är varandra ömsesidigt befruktande. Det är därför värdefullt att man i propositionen har strukit under behovet av forskningsanknytning för all högskoleutbildning. Dess värre motsvaras inte heller på den här punkten propositionens allmänna uttalanden av några konkreta förslag – också här är regeringens linje vackra fraser utan täckning i verkligheten. Ur den synpunkten var U 68-beredningens förslag bättre. Där fanns sju stycken konkreta punkter med angivande av hur forskningsanknytningen skulle kunna lösas också för de orter dit utbildning nu föreslås bli lokaliserad och där forskning inte finns. Dessa förslag avsåg bl. a. den institutionella organisationen och den rätt som en huvudkategori av lärare vid högskolorna – universitetslektorerna – skulle få att fullgöra en viss del av sin tjänstgöring i forskning.

Tyvärr har U 68-beredningens konkreta förslag på denna punkt i pro-

positionen inskränkts till att bara gälla lektorer på orter utan permanent forskning, dvs. främst filialorterna. Det är enligt min uppfattning väsentligt att alla universitetslektorer får möjlighet att tjänstgöra i forskning och att delta i forskarhandledning och i projektledning av forskning. Jag tror över huvud taget att det är farligt om man i alltför hög grad skiljer ut tjänster för undervisning å ena sidan och tjänster för forskning och forskarhandledning å andra sidan. Det är därför angeläget att man försöker se över tjänsteorganisationen så att de vattentäta skott som i dag finns mellan olika typer av befattningshavare vid universitet och högskolor försvinner.

En nödvändig förutsättning för att det här forskningssambandet skall kunna förverkligas är emellertid att basforskningen vid dagens universitet och högskolor byggs ut, framför allt genom inrättandet av fler fasta tjänster. Man bör då undvika att inrätta nya tjänster som främst eller uteslutande är avsedda bara för utbildning resp. bara för forskning. Utskottet begär nu en översyn av det här forskningssambandet med utgångspunkt i att man inom all grundläggande högskoleutbildning vill ha en forskningsanknytning och att man i det sammanhanget också vill se över tjänsteorganisationen. Denna utskottets begäran fick stöd av utbildningsministern. Jag vill då bara instämma i herr Nordstrandhs önskemål om att den utredning som skall syssla med detta får en mera komplett parlamentarisk sammansättning. Jag tycker emellertid att de uttalanden som har gjorts av utskottet är värdefulla; även om jag i sak har samma mening som reservanterna i reservationen 2 har jag inte haft något behov av att här markera någon särmening.

En specialfråga i det här sammanhanget gäller befordringsgrunderna för universitetslektorskategorin. Där föreslås nu en sådan ändring att pedagogisk skicklighet som meriteringsgrund skall tillmätas större vikt än vetenskaplig skicklighet. Mot bakgrund av vad jag här har anfört om att man bör försöka komma ifrån uppdelningen i särskilda undervisnings- resp. forskningstjänster tror jag det är olyckligt om man nu markerar skillnaderna mellan olika befattningshavare genom att tillämpa olika befordringsgrunder. I enlighet med vad flertalet remissinstanser och vederbörande facklig organisation har sagt på det här området bör alltså de båda befordringsgrunderna tillmätas lika värde. Däremot har jag inga invändningar mot att man för professorskategorin ger en ökad tyngd åt de pedagogiska meriterna.

Forskningsfunktionen vid universitet och högskolor har bidragit till att ge dessa institutioner en nyskapande, kulturförmedlande och tankestimulerande funktion. Denna universitetens funktion tror jag är oerhört betydelsefull. Den bidrar till att träna de studerandes intellektuella förmåga, den bidrar till att lägga grunden för konstruktiv samhällskritik och den bidrar till att universiteten i bästa fall blir härdar för nytänkande. Vad jag här har sagt om universitetens opinions- och kulturförmedlande funktion och om forskningens roll bidrar till att förklara varför den högre utbildningen och forskningen, i huvudsak bedrivna vid universitet och

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

högskolor, är en del av de välståndsbildande krafterna i ett modernt postindustriellt samhälle. Många undersökningar har kunnat visa att det finns ett tydligt samband mellan levnadsnivån å ena sidan och den högre utbildningens omfattning och kvalitet å andra sidan. Det är då en fara om man genom organisatoriska reformer river sönder forskningssambanden och försvårar för universiteten att fylla sin kulturförmedlande funktion. Det är också en risk om man konstruerar utbildningsorganisationen så att man försvårar rekryteringen av studerande till forskarutbildning, och det tror jag att studieorganisationen enligt U 68 i viss mån gör.

Med de här utgångspunkterna är det följdriktigt om man uttrycker oro för reformer på universitets- och högskoleområdet som bara sysslar med ytliga organisatoriska ting därför att dessa organisatoriska förändringar kan på ett rätt allvarligt sätt påverka väsentligare funktioner hos universiteten. Använd inte dessa byråkratiska mallar för att skapa enhetlighet och likriktning! Låt universitet och högskolor bevara sin särart och sina traditioner! Inskränk inte den fria forskningen och den fria debatten!

Dessa förhoppningar bör vara vägledande för det mycket viktiga arbete som nu skall göras i organisationskommittéerna och där delar av "reformen" kommer att få sin konkreta utformning. Vi menar att detta arbete omfattar så viktiga saker att organisationskommittéerna inte bör få sista ordet. Det bör i stället krävas att riksdagen får möjlighet att ta ställning till de principiellt viktiga frågor som organisationskommittéerna behandlar, och det är glädjande att utskottet på denna punkt gått med på ett folkpartiyrkande om att sådana frågor skall redovisas för riksdagen. Ett par av dessa frågor är av den storleksordningen att utskottet på förslag från bl. a. folkpartiet nu uttalar att definitiva beslut skall fattas av riksdagen. Det gäller indelningen i enheter på nuvarande högskoleorter, vilket betyder att alla eventuella sammanläggningar kommer att prövas av riksdagen. Det bör kunna lugna de oroliga röster som hörts för att olika fackhögskolor skulle komma att förlora sin särart, även om jag givetvis inte vill uttala mig för att alla i dag fristående fackhögskolor skall få förbli fristående – det vore inte sakligt försvarbart.

Den andra punkt där utskottet nu med ändring av propositionen kräver att den slutliga beslutanderätten skall ligga hos riksdagen gäller styrelsernas sammansättning. Riksdagen kommer senare i dag att avgöra huvudprinciperna för styrelsernas sammansättning, och då bör givetvis en från huvudprincipen avvikande sammansättning i visst fall också beslutas av riksdagen och inte av regeringen och organisationskommittéerna. Jag uppfattar det som en klar framgång för oss att utskottet på s. 77 har anslutit sig till dessa principer utan reservationer. På en punkt har vi inte fått utskottet med oss, och det gäller rätten för riksdagen att besluta om inrättande av utbildningslinjer. Vi menar att detta är en så viktig sak när det gäller att förverkliga principerna om yrkesanknytning och om återkommande utbildning att riksdagen även här bör ha det slutliga

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

avgörandet i sin hand, vilket vi motiverar i reservationen 13. Låt mig till sist om organisationskommittéernas verksamhet uttrycka den förhoppningen att det arbetet kommer att kännetecknas av stor öppenhet och att en livlig debatt kommer att föras kring organisationskommittéernas arbete. I så fall kan också den debatten belysa i vilken utsträckning det vackra talet om öppenhet, demokrati, decentralisering och forskningsanknytning i framtiden kommer att omsättas i praktisk handling.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till samtliga reservationer i utbildningsutskottets betänkande nr 17 som jag har undertecknat.

I detta anförande instämde herrar Ahlmark, Petersson i Röstånga och Karl Bengtsson i Varberg, fröken Hörlén samt herr Lindahl i Hamburgsund (samtliga fp).

Herr LARSSON i Staffanstorp (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle gärna i detta sammanhang vilja säga ett par ord till mina båda vänner herrar Nordstrandh och Molin. Låt mig först säga till herr Nordstrandh att jag fann det litet egendomligt att han kallar den överenskommelse som vi i utskottet träffat angående antagningsbegränsningarna för ett illusionsnummer. Han frågade efter anledningen, som var okänd. Ja, skälet var en önskan att få antagningen fri. Det är närmast genant att herr Nordstrandh inte har upptäckt detta. Jag förstår er reservation bättre nu, när jag fått veta att ni inte har upptäckt det.

I herr Nordstrandhs anförande låg ändå ett erkännande, när han sade att propositionen innehåller en antagningsbegränsning. Jag gjorde då reflexionen: men så är inte fallet i utskottsmajoritetens skrivning.

Jag skall se efter litet hur ni har skrivit i reservationen. På s. 90 står: "Stora svängningar i tillströmning och examination bör undvikas så långt som möjligt. De försvårar undervisningsplaneringen, medför problem för de anställda, skapar sysselsättningssvårigheter för de nytexaminerade m. m."

Javisst! Utskottsmajoriteten säger exakt detsamma på s. 27 i betänkandet.

Er reservation fortsätter: "Men dessa problem bör kunna bemästras utan att man inför en generell antagningsbegränsning. Flera skäl talar tvärtom mot att man nu väljer en så drastisk lösning."

I det stycket reserverar ni er inte mot utskottets skrivning om antagningen, för den är som vi kan konstatera snarlik er reservation. Ni lever kvar i motståndstänkandet mot gamla U 68, mot vad som står i propositionen. Detta avspeglas i er reservation.

Herr Molin frågade om det är möjligt att göra nya linjer inom regionen. Givetvis är det så. Vi har sagt att man bör få större resurser än nu för att kunna öka de möjligheterna för den enskilda högskoleenheten.

Herr Molin frågade vidare varför vi inom centern har motionerat. Eftersom vår motion har uppnått tillkännagivanden på sex punkter av tio, finns det väl anledning konstatera att den har varit ganska framgångsrik.

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Larsson i Staffanstorp gav i och för sig inte något klart svar på frågan om utbildningsutskottets betänkande innebär totalspärr eller inte. Det kommer kanske senare att belysas av utskottets ordförande.

Jag ställde den enkla frågan: Får alla som anmäler sig för att studera juridik i Lund göra detta? Ja eller nej? Om man läser betänkandet, herr Larsson, finner man att svaret givetvis är nej. Sveriges förenade studentkårer har gjort den tolkningen för att nu ta några som är utomstående från denna debatt.

Mot bakgrund av vad som står i utskottsbetänkandet, vad som sagts i debatten och det ställningstagande som utskottet gör till anslagssystemet måste ändå slutsatsen vara given: Ett bifall till utbildningsutskottets betänkande nr 17 innebär införande av en totalspärr vid de svenska universiteten. Den kompromiss som socialdemokraterna och centerpartiet i utbildningsutskottet ingick på valborgsmässoafton i år innebär slutet för de fria fakulteterna, slutet för institutioner som i 650 år har varit centra för nyskapande och fritt tänkande. Om detta beslut fattats omedvetet av den ena parten – så mycket värre!

Herr LARSSON i Staffanstorp (c) kort genmäle:

Herr talman! Som det har sagts tidigare, herr Molin, skapas med den större resursgivningen möjlighet exempelvis att inrätta nya linjer. Det är inte tu tal om den saken. Jag är rätt övertygad om att det är något annat än att slå vakt om de fria linjerna som herr Molin egentligen är ute efter. Jag måste fråga vad folkpartiet menade när man tillsammans med oss i en Hjelén-Fälldin-motion 1974 skrev så här: "Ett annat skäl för en reform av den högre utbildningen är följderna av det helt fria tillträdet till vissa delar av den högre utbildningen. Det har medfört okontrollerbara variationer i utbildningsvolym och examination, vilket försvårar fördelningen av resurser mellan olika utbildningar och utbildningsprov samt ett effektivt utnyttjande av dem."

Jag skulle vilja svara herr Molin så här på hans fråga: Jag tror inte att jag kommer att möta en enda student 1980 som kan säga till mig att han inte kommit in på de fria facken på grund av den skrivning utskottet nu har gjort.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att vi har strukit under de vanskligheter som är förenade med stora svängningar i studerandeantalet, och det gör vi också i reservationen 4. Samtidigt säger vi emellertid: "Men dessa problem bör kunna bemästras utan att man inför en generell antagningsbegränsning." Vi är alltså emot en generell antagningsbegränsning. Herr Larsson i Staffanstorp frågar: Vad är ni ute efter? Jo, att säga nej till en totalspärr – det är vi ute efter. Att försöka hålla den del av högskolan där tillträdet är fritt så stor som möjligt, det är svaret på herr Larssons

fråga om vad vi är ute efter.

Däremot har jag svårare att förstå vad centern är ute efter. Ni motionerade i mars om avslag på förslaget om generell antagningsbegränsning. När det var klart att riksdagen hade en möjlighet att avslå det förslaget, när det fanns en chans att centerns motion skulle gå igenom, då övergav ni er egen linje och förenade er med socialdemokraterna om en något annan version av totalspärr. Om ni inte är medvetna om det, då måste jag tyvärr säga att centern har inte bara blivit avlurad skjortan, utan man har också tagit byxorna från er!

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Larsson i Staffanstorp anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Innan jag går in på mitt sakanförande vill jag litet grand anmärka mot mittenpartiernas tvåmansteater här. Det är visserligen inget formellt fel, men det brukar höra till den tysta överenskommelsen att man inte tar replik förrän utskottsrundan är över. Det kan ju finnas företrädare för andra partier som i det här fallet inte har replikrätt men som haft anledning att lägga sig i diskussionen, exempelvis en talesman för regeringspartiet.

Låt mig, herr talman, på vpk:s vägnar börja med en kort röstförklaring. Vänsterpartiet kommunisterna förkastar regeringens förslag till högskole-reform men vi är likaledes motståndare till den allmänna borgerliga synen på högskolefrågorna. Vi har själva ställt ett helt nytt förslag. I den mån detta förslag röstas ner, kommer vi i de olika delarna av frågekomplexet att rösta för de yrkanden som från vår synpunkt framstår som så att säga de minst dåliga.

Jag skall här inte förlora mig i högskolefrågans många tekniska detaljer. De betyder faktiskt inte så mycket för människorna utanför riksdag och universitetsbyråkrati. Vad som är väsentligt är de politiska och ideologiska grundlinjer som finns på djupet.

Högskolans roll i samhällets utveckling är av dubbel natur. Dels är den en produkt av ekonomins krav – den producerar den arbetskraft som den rådande ekonomiska ordningen kräver för att fungera –, dels har den en självständig roll. Forskning och samlande av kunskap kan aldrig till hundra procent kontrolleras av de maktägande. Kunskapen ger alltid upphov till kritiska strömningar som kan vända sig mot de bestående maktförhållandena. Dessa två sidor – den samhällsbevarande och den kritiskt-progressiva – kämpar inom högskolan mot varandra.

Den gamla svenska högskolan har varit ett överklassuniversitet, en skola för mandariner. Den förvarar alltjämt en mängd drag härav. Den representerar ett gammaldags borgerligt bildningsideal. Den utexamine-rade solitt konservativa jurister, auktoritära teologer och antisocialistiska ekonomer. Men den fasthöll samtidigt vid en viss bredd i det veten-

Nr 85

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

skapliga perspektivet. Den tillät också en betingad frihet inom vissa ramar. Det är inte någon tillfällighet att det redan i arbetarrörelsens barndom fanns grupper av framstegsvänliga vetenskapsmän som Wicksell, Lidforss och andra som satte sin forskning i tjänst hos arbetarklassen. Denna progressiva strömning kunde finna ett utrymme tack vare en viss liberalism i de gamla universitetens arbetssätt.

Men det borgerliga samhället utvecklades. Konkurrenskapitalism ersattes av en högt koncentrerad monopolkapitalism. Teknokratisering, byråkratisering präglar i dag produktionslivet. Och storfinsans, som behärskar produktionslivet, vill inte nöja sig med det gamla universitetet. Det är för ineffektivt – men det är också för öppet och för liberalt i sin bildningsidé.

Vad är det i stället storfinsans behöver i sitt produktionsliv? Vad behövs för att garantera den välanpassade och utnyttjningsbara arbetskraften? Vad krävs för att säkra människornas lydnad i ett system präglat av *hårdnande social disciplin riktad mot människorna*?

Det krävs ett annat högskolesystem. Det krävs en högskola, som sätter den medborgerliga allmänbildningen tillbaka och i stället trycker på sådan utbildning som är användbar för kapitalet. Det krävs vad som så vackert kallas en *arbetskraftsanpassning*. Ett hårt och auktoritärt produktionsliv som skall pressa ut det mesta möjliga av de arbetande behöver därför lärare och administratörer som kan träna människorna till anpassning, lärare och administratörer som inte i alltför hög grad besväras av vanan att tänka själva. Det krävs en högskola, där man kan köpa forskning för pengar och tvinga eller köpa till tystnad i kritiska delar. En koncentrerad och toppstyrd kapitalism behöver inga kritiska allmänbildade människor. Den behöver vad arbetardiktaren Bertolt Brecht med en tillspetsad formulering i skådespelet Galilei kallat "ett släkte av uppfinningsrika dvärgar som låter hyra ut sig till vad som helst".

Det behöver inte sägas, att storkapitalets utbildningsfilosofi står helt främmande för arbetarklassens och arbetarrörelsens kulturtradition. Arbetarrörelsens bildningsidé grundade sig inte på någon snäv yrkesinriktning eller någon trång och dvärgartad tolkning av utbildningsbegreppet. Arbetarrörelsens bildningsidé hade som kärna strävan att vara ett kulturpolitiskt alternativ till den borgerliga kulturen. För att kunna kämpa sig fram till makt behöver de arbetande en bred medborgerlig allmänbildning, en självständigt utarbetad förståelse för sociala sammanhang. En trång yrkesinriktning är användbar bara för människor som accepterar att bli undertryckta och utnyttjade. Arbetarrörelsen behöver inte heller den reaktionära antiintellektualism som i dag gör sig bred bland alla som fruktar vänstertraditionen. Antiintellektualism är alltid reaktionens verktyg. Den försöker skenbart spela ut arbetarna mot de radikala akademikerna. Dess verkliga syfte är att söka andligen förslava arbetarklassen under det primitiva snusförnuftets, den småborgerliga trånghetens och det bristande samhällsengagemangets ok. Arbetarrörelsen behöver i stället frigörelsen och uppbyggnaden av en självständig kulturuppfattning.

Men man skall finna att U 68-reformen i alla sina huvudstycken är riktad mot arbetarrörelsetraditionen och i huvudsak syftar till att skapa de människor kapitalet anser sig behöva.

Låt oss först se på yrkesinriktningen. Filosofin bakom denna är, att kurser och utbildningsvägar skall specialiseras efter ett stort antal linjer, var och en ledande till en bestämd yrkesspecialitet. Vad blir följderna av detta? Följden blir att de studerande nästan aldrig kommer att studera ett helt, sammanhängande ämne. De får de kursavsnitt som anses lämpliga för ett bestämt yrke. Men ämnets egna krav på insikt och sammanhang – som man brukar säga: på makroperspektiv – går förlorade. Man läser inte socialpolitik. Man läser de bitar som är lämpliga för antingen socialadministratörer eller socialkuratorer. Man läser för att kunna passas in i en funktion. Man läser inte för att förstå ett samhällligt problem eller ett ämnesområdes sammanhang och utveckling. Varje djupare förståelse, varje strävan efter perspektiv och självständighet skärs sönder.

Till råga på allt motiverar man detta med att det skulle bli lättare för de studerande att skaffa sig ett yrke. Det är precis tvärtom. Bredden i utbildning ger vägar till fler yrken än den begränsade inriktningen på en enda specialfunktion. Specialiseringen försvårar yrkesbyten och skapar större beroende för den studerande i arbetslivet.

Betecknande är också att yrkesspecialiseringen modell U 68 ensidigt utgår från arbetslivets krav på de arbetande. Den utgår inte från de arbetandes krav på arbetslivet. Om förståelsen av ett visst ämnesområde kräver en bredd i studierna, offras denna. Något krav på att det ekonomiska livet skulle tvingas forma sin yrkesspecialisering efter de arbetandes intressen ställs inte, ty det skulle genast hota maktförhållandena i näringslivet.

Linjeuppdelningen fogar in människorna i små fack. Vad blir följderna i skolor, i socialförvaltningar, på planeringskontor, i massmedia? Följden blir att inom varje yrkesområde minskar graden av variation i de arbetandes utbildning. Människor med olika utbildningsbakgrund och olika ämneskombinationer möts inte och stimulerar inte varandra på en gemensam arbetsplats eller i en gemensam arbetsuppgift eller, för den delen, politisk eller samhälllig uppgift. Detta är en nedtoning av det skapande innehållet i de arbetandes verksamhet. Det är en betoning av underkastelsen under näringslivets krav.

Regeringen förklarar sig vilja ha en bättre planering i högskolan. Tanken är givetvis riktig, och planering behövs. Men med den föreslagna linjeuppdelningen försvåras i verkligheten planeringen. I ett näringsliv, där ingen har kontroll på de privata investeringarna, där storföretagen fritt får föra kapital över landets gränser – där kan man aldrig förutse arbetslivets behov av utbildade. Och mot denna bakgrund gör man anspråk på att dessutom för varje yrkesområde, varje utbildningslinje kunna fastställa vilket antal studerande som skall släppas in och vilket antal som behöver examineras ut. Det är ju alldeles tvärtom: om man har

en bredare och mer växlande utbildning inom varje yrkesområde ökar möjligheterna att utjämna överskott och underskott liksom också möjligheterna att med samma utbildning söka sig till flera yrken. Ju fler uppdelningar i småområden man gör, desto större måste risken bli för felplaneringar. Och en effektiv planering förutsätter återigen makt över näringslivets investeringar – dvs. en makt som varken regeringen eller de borgerliga har, och som de f. ö. inte heller vill skaffa sig.

Nästa stora brytning med arbetarrörelsetraditionen sker när det gäller organisation och beslut inom den nya högskolan. Här framträder lika praktfulla som lätt deprimerande exempel på det politiska fikonspråket. Den officiella målsättningen är "demokratisering" av högskolan. Vad är det? Demokrati har bl. a. två principer. Den ena är att de som berörs av besluten skall välja dem som beslutar, och de skall välja med allmän och lika rösträtt. En viktig del av demokratin är också, att de organ som beslutar är utsedda av en samlad valmanskår och att de är politiskt ansvariga inför politiska organ.

Men så är det inte alls med det system som föreslås av U 68. Där är rösterna för det första olika värda. Är man professor väger ens röst tyngre än om man är studerande eller vaktmästare. Det är inte och kan aldrig vara demokrati. För det andra äger i U 68-systemet de röstande bara förslagsrätt. Varje organs medlemmar – det är ju huvudprincipen – handplockas i verkligheten av närmast överordnade organ. Det är inte och kan inte vara demokrati. Länder som i sina system tillämpar sådan handplockning uppifrån brukar man normalt beteckna som diktaturer – och med rätta. Men i U 68 har man accepterat maktens nyspråk: diktatur är demokrati, underkastelse är frihet, näringslivets behov är folkets.

Ett tredje kännetecken på demokrati är att det finns en samlad politisk-parlamentarisk ansvarighet. En sådan kan inte finnas om man har olika sätt att utse ledamöter i ett och samma organ. Då uppstår aldrig någon enhetlig valkorporation, någon enhetlig valmanskår, inför vilken man är ansvarig. Den politiska ansvarigheten upplöses och ersätts med byråkratiskt självstyre eller korridorpolitiska påtryckningar. Det är detta system som man ibland brukar kalla ett korporativt system. Dvs. inte regeringen och de borgerliga, de tycks tro att korporativismen är demokrati. Vpk däremot kräver en fullständig demokratisering av högskolornas beslutssystem. Vi kräver allmän och lika rösträtt. Vi kräver en samlad valmanskår utan uppdelning i professorsskrå och studentskrå. Vi kräver att de högsta organen vid högskolorna, regionstyrelserna, inte handplockas från skilda håll, utan utses av riksdagen efter politiska principer och med klar parlamentarisk ansvarighet inför riksdagen. Detta och endast detta förtjänar namnet demokrati.

Den sociala snedrekryteringen har varit ett annat stort problem. Det kvotsystem för intagning av studerande som föreslagits söker ändra rekryteringen. Det bygger på en riktig tanke och man har för övrigt på denna punkt tillmötesgått vpk:s krav i inte oväsentlig utsträckning. Men

man missar uppföljningen av detta på andra plan av högskoleväsendet.

Den ena missen utgörs av utformningen av YTH, dvs. de yrkestekniska högskolorna. Genom YTH skapar man en avskild form av yrkeshögskola för industriarbetare. Det är en högskola som finansieras av staten men som är direkt anknuten till storföretagen. Det är storföretagen på varje högskoleort som styr den utbildningen. Yrkesinriktningen bestäms också av vilket branschområde företaget arbetar inom och vill ha arbetskraft till.

Det har sagts tidigare i debatten att YTH skulle vara en ny och stimulerande tanke, någonting inom vars ram man skulle kunna få fram en social och politisk kritik från de arbetandes sida gentemot missförhållandena på arbetsplatsen och i arbetslivet. Det skulle man kanske kunnat få om inte dessa YTH hade gjorts till organ – blindtarmar – för storföretagens agerande. Som det uppenbarligen kommer att bli kan det inte gärna inom YTH finnas utrymme för någon kritik från de arbetandes sida eller någon kritisk undervisning av det slag som antytts.

Låt mig läsa upp några avsnitt ur Stora Kopparbergs yttrande till frågan om YTH i Borlänge. I detta yttrande har man räknat upp de områden där Stora Kopparberg står färdigt att ställa lärarkrafter till förfogande när YTH kommer till Borlänge. Man har gjort en noggrann tabell på 142 olika specialister från filosofie doktorer till jurister, läkare m. fl. Dessa bolagsanställda funktionärer föreslås alltså sköta undervisningen i den yrkestekniska högskolan.

Vidare säger Stora Kopparberg följande:

”Därutöver kan vi tänka oss att inrätta forskningstjänster av kombinerad karaktär dvs. vederbörande anställs med uppgift att dels meddela undervisning, dels deltaga i företagets forskningsarbete.”

Undervisningen och forskningen och sambandet dem emellan skall alltså skötas av folk som till hundra procent är beroende av det stora bolaget. Blir det kritisk undervisning och forskning? Kan det bli utrymme för en forskning som strider mot bolagets intressen med en sådan här ordning?

I yttrandet från Stora Kopparberg sägs det vidare:

”En sådan utbildning med inriktning mot driftsteknik och för utbildning av driftsingenjörer och arbetsledare bedömes vara en linje att allvarligt överväga. Här skulle förutom teknisk utbildning ingå utbildning i arbetsledning (arbetspsykologi, personaladministration m. m.) och ekonomi.”

Stora Kopparberg behöver arbetspsykologer och personaladministratörer, och företaget tänker sig få det behovet tillgodosett inom ramen för YTH. Vad det skall bli för slags arbetspsykologer och personaladministratörer kan man tänka sig. I varje fall blir det inte sådana som kommer att föra fram de arbetandes kritik mot missförhållandena i arbetslivet. Därom kan man nog vara övertygad.

Stora Kopparberg säger sedan så här:

”Utöver ovannämnda grundutbildning skulle det för företaget vara

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

utomordentligt värdefullt med lättillgängliga möjligheter för vidareutbildning av personal.”

Alldeles utmärkt! Där ser vi vilken intresseinriktning YTH i det här fallet kommer att få. YTH skall tillgodose storföretagens utbildningsbehov.

YTH kunde ha blivit en radikal progressiv tankes förverkligande. I vpk är vi fullt medvetna om det. Men man får inte tro att en sådan bolagsstyrd yrkeshögskola, som jag här har redovisat och som storföretagen förväntar sig att det skall bli, skulle öka kritiken mot arbetslivets förhållanden. Att tro någonting sådant är faktiskt lika befängt som att tro att ett internationellt marxistiskt forskningsinstitut skulle kunna finansieras med pengar från schahen av Persien.

Den andra missen består däri att YTH hotar att bli ett slags andra klassens universitet genom denna separation och denna underkastelse under storföretagen. Det blir sämre anknytning till en oberoende forskning. Det blir ett öppnare och direktare storfinsansinflytande. Arbetarna som behandlas som andra klassens medborgare på sina arbetsplatser löper nu risken att också bli andra klassens studenter. Det vore bedrövt om klasskillnaderna skulle konserveras inom högskoleväsendets ram.

Vad som också med fullständig tystnad förbigås av regering och utskott är de mycket svåra problem som möter människor från arbetslivet som söker sig till högskolorna. De kommer till en borgerlig miljö, med ett för dem främmande borgerligt språk, med borgerliga människo- och meritvärderingar. Det är inte märkligt att studiemisslyckandena för många av dem blir så skrämmande vanliga. För om man löskopplar den sociala rekryteringsfrågan från maktfrågan och ideologifrågan, då löper man risk att aldrig få ett universitet med en rättvis social rekrytering.

Herr talman! De senaste åren har inneburit att storfinsans skaffat sig ett alltmer direkt inflytande över utbildning och forskning. U 68-idén ger sanktion åt detta. U 68 ger det privata näringslivet direkt representation i högskolornas beslutsorgan. U 68 formar utbildningslinjerna efter näringslivets yrkesuppdelning. U 68 rör inte vid professorsväldet inom forskningen. U 68 säger ingenting om att storfinsans via direkta bidrag eller fonder köper upp forskning. U 68 tar inte upp rättsproblemet som består däri att statligt anställda forskare samtidigt engageras av privata storföretag.

Regering och utskott tiger om problemet att stora koncerner redan har kunnat köpa upp hela institutioner vid universiteten, såsom läkemedelsföretaget Astra från Wallenberggruppen exempelvis har köpt upp kemacentrum vid Lunds universitet. Man tiger om att justitiekanslern i flera utredningar uttalat skarpa omdömen om statligt anställda professorers kommersiella företagsverksamhet inom högskolans ram. Man tar inte upp vad det innebär att så många kritiska och radikala forskare de senaste åren har måst emigrera till utlandet, företrädesvis Danmark.

Den enda del av högskolornas struktur som U 68 lämnat orörd är just det gamla mandarinväsendet inom forskningen. Det gäller också för de

borgerliga, som på ett så romantiskt sätt talar om detta mandarinväsende som en borg för forskningens frihet.

Vad vi uppfattar som en grundläggande falsk ton i den borgerligt-socialdemokratiska synen på den högre utbildningen är kanske främst att man tror att utbildning är något neutralt, att det saknar anknytning till klasser och ideologier, att det är något tekniskt, att all utbildning alltid är bra. Därför tar man heller inte ställning till frågan: Utbildning i vems tjänst, för vems syften, enligt vems ideologi?

Och just häri ser vi det stora sveket mot arbetarrörelsens kulturtradition. Man underordnar utbildningen under den borgerliga ideologin ännu hårdare än hittills. Man ställer inte ens frågan ifall det kanske finns en utbildning på arbetarklassens villkor, enligt dess ideologi. Man ställer inte frågan ifall det förbättrar arbetarklassens samlade situation, om något fler arbetare än förut matas med kurser i borgerlig nationalökonomi, kurser där verk av marxistiska teoretiker är förbjudna. Man frågar inte om en arbetarstudent är mer betjänt av en trång studielinje, som gör honom eller henne till en välmatad borgerlig socialadministratör, än av en socialpolitisk helhetssyn med en förståelse som går utöver de mekaniska linjestudierna och medger tankemässiga perspektiv.

Just dessa frågor ställdes ju av den tidiga arbetarrörelsen. Just genom de frågorna utvecklade arbetarrörelsen kontakt med kritisk samhälls- och naturvetenskap. En mer teknokratisk utbildning och en uppköpt, välkontrollerad forskning kan aldrig ge stöd i kampen för klassamhällets avskaffande och utvecklande av en självständig alternativ arbetarkultur. Teknokratin kan bara underkasta och passivisera, försona folk med klassamhället.

Av dessa skäl bekämpar vpk U 68:s grundideologi. Vi gör det partimässigt, fackligt och i våra universitetsföreningar. Vi gör det med sikte på den utveckling som skall komma, där arbetarklassens självständiga kulturkamp skall bryta igenom den borgerliga ideologin och storfinansens makt, där karriärsystem och styrning uppifrån skall ersättas med verklig solidaritet, lagarbete och demokratisk självstyrelse vid institutionerna, som är universitetens arbetsplatser. Vi gör detta med en viss förtröstan. Trots allt går förhållandena i världen därhän att det är troligt att ett sådant genombrott för arbetarklassen kommer inom en icke särskilt avlägsen framtid.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationen 1 av fru Lantz.

Fru tredje vice talmannen, som under detta anförande övertog ledningen av kammarrens förhandlingar, tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr ALEMYR (s):

Fru talman! Jag kan ansluta mig personligt och å min utskottsgrupps vägnar till de allmänna utbildningspolitiska deklARATIONER som utbildningsministern gjorde i början av debatten. Jag har således ingen an-

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

ledning att nu själv hålla ett principiellt anförande, utan jag kommer att använda mig av tekniken att säga några ord om utskottsarbetet och utskottsbetänkandet samt på vissa punkter bemöta inlägg från oppositionens företrädare – inte på alla punkter därför att tre av mina kamrater i utbildningsutskottet kommer att ta upp huvuddelen av de reservationer som är fogade vid utskottsbetänkandet.

Det har varit mycket arbete i utbildningsutskottet med propositionen om reformering av högskoleutbildningen. Den som läser betänkandet finner att det utmynnar i en hemställan i inte mindre än 98 olika punkter och att reservationerna är 26 stycken. Det har varit möjligt att genomföra detta omfattande arbete endast efter många och långa sammanträden, men självklart med hjälp av ett utomordentligt skickligt utskottskansli vars stora skicklighet betytt mycket för utskottet.

Det har sagts i dag att utskottsbetänkandet innehåller rätt många kompromisser. Det är självklart att när utskottet behandlar en stor och viktig proposition så kan vi inte frigöra oss från den politiska verklighet vi lever i. Jag har många gånger haft anledning att säga att det finns alldeles för få socialdemokrater i den svenska riksdagen och att vi naturligtvis är medvetna om att vi hamnar i minoritet när kommunisterna förenar sig med de borgerliga partierna. Då är det inte så konstigt att vi i utskottet försöker få en bred uppslutning kring väsentliga punkter i de förslag vi har att behandla.

Jag kan till min glädje säga att vi har kommit långt i det avscendet. Propositionen om reformering av högskoleutbildningen har på de flesta punkterna och i allt väsentligt tillstyrkts av utbildningsutskottet. Utskottet har byggt upp en kompromiss kring den besvärliga problematik som det var intern debatt om bland de borgerliga politikerna för en stund sedan – frågan om dimensioneringen av högskolan – och jag vill säga några ord om det.

Det finns anledning att betona att det inte är några hundar begrävda mellan raderna i utskottsbetänkandet, utan den som är tveksam om tolkningen har bara att läsa det. Det är alldeles ofruktbart att säga att den eller den har vunnit mest. Vi har gjort upp mellan centerpartiet och socialdemokraterna; och jag kan försäkra bl. a. herr Molin om att när utskottets vice ordförande herr Larsson i Staffanstorp lämnade överläggningarna med mig sedan vi kommit överens hade han både skjortan och byxorna på sig.

Jag sade att det bara var att läsa betänkandet, men herr Molin har direkt frågat mig hur det med den här utskottsskrivningen skulle gå för den som vill läsa juridik i Lund – får han det? Först och främst är exemplet ovanligt dåligt valt därför att det inte ens i dag finns någon automatik för studerande i juridik. Men om jag hjälper herr Molin på traven i frågan och tar ett annat ämne i stället – statskunskap, historia eller något sådant: får den som vill läsa det göra detta om de studerande är många, eller blir han utspärrad?

Finessen i den här överenskommelsen liksom i propositionen är att

den lokala högskoleledningen själv får avgöra, väga kvalitet mot kvantitet, fördela de resurser den har och bygga upp utbildningarna i stort sett som den själv önskar. Riksdagen kommer varje år att anvisa medel för resursramar både centralt, regionalt och lokalt. Riksdagen kommer också varje år att få reda på hur många utbildningsplatser som finns och hur stort intresset är och har därigenom möjligheter att justera sina beräkningar.

Jag tror det har sagts av alla som har yttrat sig i denna debatt att ingen avser att på alla orter i Sverige bjuda alla sorters utbildning. Det finns ett sådant yrkande i den dåligt skrivna moderata motionen, men under behandlingen i utskottet har herr Nordstrandh förklarat att det är inte så man menar. Motionärerna menar inte att man skall kunna läsa vilket ämne som helst på alla orter – och däri ligger ju en naturlig resursspärr. Nej, målet är att inom ramen för de resurser som riksdagen varje år anvisar ge så många studerande som vi orkar med chansen att studera. Men med hjälp av yrkesrådgivning och diskussioner skall vi försöka få in de studerande på utbildningar som ger dem rimliga möjligheter att få ett jobb efter sin utbildning.

Jag har under många år varit ordförande i utbildningsutskottet och dess företrädare, statsutskottets andra avdelning, och under den långa tiden har jag mött och hört många studenter som kallat mig till möten, skrivit till mig eller sökt upp mig och uttalat sin besvikelse över att de har utbildat sig i ämnen som inte ger dem en rimlig chans att få det arbete de hade tänkt sig. En grupp studerande sökte en gång upp mig och frågade: Är det rimligt att vi som har examen i sociologi, statskunskap och litteraturhistoria skall behöva gå på verkstadsgolvet och skola om oss till bilmekaniker? Jag svarade att i och för sig har varje människa nytta av att jobba en tid på verkstadsgolvet, och vårt utbildningsväsende skulle vinna på om alla fick den chansen, oavsett vad man sedan skall bli. Men i och för sig förstår jag att de tyckte att något var gale. Och därför måste det vara en gemensam strävan hos oss alla att så anpassa utbildningen till arbetslivet och till människornas behov att vi slipper dessa köer av människor som vandrar i en hopplös öken utan chans att få rimlig användning för den utbildning som de med kostnader och tidsspillan har skaffat sig.

Detta är skälet till att utbildningsutskottets majoritet ansett att det bör anges resursramar för planeringen, centralt, regionalt och lokalt. Jag upprepar att i detta ligger en i och för sig utomordentligt intressant överflyttning av makt och befogenhet till dem som regionalt och lokalt skall styra utvecklingen av högskolan. På det sättet för vi både ansvaret för utbildningen och utbildningen själv närmare de människor som är intresserade av den och behöver den. Det är ett av de väsentliga inslagen i denna högskolereform.

Jag förstår att den överenskommelse som träffats mellan centerpartiet och socialdemokraterna om skrivningarna rörande planeringsramar osv. har skapat minst sagt besvikelse i andra partier. Ja, herr Nordstrandh

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

blev ett slag riktigt rolig. Mellan oss och centerpartisterna hade träffats en överenskommelse som stimulerade herr Nordstrandh till för hans del utomordentligt avancerade lustigheter i denna talarstol. Men liksom så många andra lustigkurrar döljer naturligtvis herr Nordstrandh bakom lustigheterna en besvikelse över att det inte gick att komma överens med centerpartiet om ett försök att bryta sönder hela denna högskolereform.

Herr Molin är givetvis lika besviken, och han lockades till de mest fantastiska överdrifter. Det skall bli slutet för institutioner som i 600 år har varit centra för det fria tänkandet, sade herr Molin. Ett yttrande av det slaget behöver egentligen inte bemötas. Det räcker med att citera det, så att alla intresserade kan försöka tolka och bedöma det.

Fru talman! Jag skulle också med några ord vilja vända mig till vpk. Vpk går ju emot hela reformen. Med motiv som framförts i en motion, som återgivits i en reservation och som vpk:s talesman redovisat här i kammaren, har vpk velat avslå hela propositionen. När detta inte vann utskottets gehör har man valt tekniken att följa med och ställa sig på den sida som passar bäst från fall till fall.

Herr Jörn Svensson i Malmö talade om Domnarvets Jernverk och Stora Kopparberg. Utbildningsutskottet har mött företrädare för järnbrukets arbetare i Borlänge. Vi har mött företrädare för järnbrukets arbetare i Sandviken, företrädare för arbetarna vid verkstäderna i Karlskrona och företrädare för arbetarna på många andra ställen i landet. Alla har varit överens om att det för dem är en stor tillgång om ökade utbildningsmöjligheter kommer att finnas på deras hemorter. Det är det vpk går emot.

Vpk har svikit de stora löntagargrupperna och låtit en liten men högljudd grupp vid universiteten styra partiet. Herr Jörn Svensson talade i sitt inlägg om det politiska fikonspråket. Låt mig då fråga reservanten i utbildningsutskottet fru Lantz, hur följande rad i vpk:s reservation skall tolkas, när ni skall berätta om er inställning för arbetarna vid järnbruket i Borlänge: "Linjesystemets accentuering av mikroperspektivet försvårar anknytningen till ett samlat ämnesgrepp och till tvärvetenskaplig syn." Jag vet inte vem det är som använder sig av fikonspråk när man talar till allmänheten. Läs, mina damer och herrar, hela reservationen, så skall ni se hur vpk genom något slags högfärd valt formuleringar som en utomordentligt liten del av vårt lands befolkning över huvud taget har möjligheter att följa med i.

Herr Nordstrandh gjorde ett inlägg som verkligen var tänkvärt. Vi har i propositionen och i betänkandet hänvisat till vad de stora löntagarorganisationerna säger. Det har vi gjort vid flera tillfällen – det är viktigt att notera att detta är ett område där TCO och LO praktiskt taget genomgående är överens och där också SACO är med på de flesta punkter. Men herr Nordstrandh säger att man inte skall bry sig om yttranden från organisationer, för han vet hur det går till när sådana yttranden kommer till. Det var, fru talman, ett intressant uttalande. Betyder det

att utbildningsutskottet som uppvaktas av eller får in yttranden från den lärarorganisation i vars styrelse herr Nordstrandh ingår skall anlägga de synpunkter på dessa meningsyttringar som herr Nordstrandh nonchalant kastar ur sig när det gäller LO:s, TCO:s och SACO:s yttranden?

Nej, fru talman, det är utomordentligt viktigt att vi samverkar med de stora löntagarorganisationerna. Skall den här reformen med framgång föras ut i samhället är vi beroende av samverkan med dem. Av det skälet är det också ytterligt betydelsefullt att de regionala styrelserna får den sammansättning som regeringen föreslår och som alla organisationerna har begärt.

Fru talman! Det är en stor och viktig reform som riksdagen i eftermiddag eller i kväll kommer att fatta beslut om. Vi skall föra utbildningen närmare människorna, närmare dem som av skilda anledningar inte kan söka sig till de traditionella utbildningsorterna. Det är bl. a. ett väsentligt inslag i kampen för kvinnans frigörelse. Genom att utbildningen blir mer inriktad på yrkeslivet upplevs den som mera meningsfull av dem som får utbildningen. Vi hoppas att slippa att möta skaror av människor som blivit besvikna därför att utbildningen inte passade. Det blir ett avgörande inflytande – för samhället, för de anställda och för de studerande – på utbildningens organisation och utformning. Det kommer nu att bli mycket arbete i centrala, regionala och lokala planerande institutioner. Men, fru talman och mina damer och herrar, när den här reformen om ett par år omsätts i den reformerade högskolans verklighet har det svenska samhället tagit ett nytt stort steg i riktning mot jämlikhet och demokrati.

Jag ber att få yrka bifall till utbildningsutskottets yrkanden på samtliga punkter.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag ställde i mitt huvudansförande en fråga till utbildningsutskottets ordförande och vice ordförande som hade att göra med tolkningen av dimensioneringsavsnittet. Jag ställde frågan, om alla som anmäler sig till att studera juridik i Lund får studera där, även om de är fler än resursramen medger.

Nu säger utskottets ordförande att det var ett dåligt exempel och att det var en felaktig fråga. Detta är, anser jag, bara ett sätt att undvika att svara på frågan! Jag tog juristutbildningen som exempel, eftersom detta är ett av de få områden där U 68 har utarbetat en sammanhängande plan för hela utbildningslinjen och där man alltså kan förutse ungefär hur utbildningslinjen ser ut.

Jag får väl emellertid formulera om min fråga, så att herr Alemyr blir tillfredsställd: Kommer alla som vill studera på utbildningslinjer som innehåller ämnen där tillträdet i dag är fritt att få fullgöra dessa studier? På den frågan tycker jag ändå att man måste kunna svara ja eller nej. Man kan ju inte säga att det får den lokala högskolan avgöra. För de lokala högskolorna är givetvis resursramarna styrande, och man blir då

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

beroende av hur resursramarna utformas.

Herr Alemyr tog som motivering upp att han hade mött en mängd akademiker som inte hade fått någon adekvat sysselsättning. Meningen med det inlägget skulle väl vara att spärrar garanterar adekvat sysselsättning. Jag tycker förstås det räcker med att se på låt oss säga lärarutbildningen eller civilingenjörsutbildningen för att konstatera motsatsen. Jag har träffat många människor som har genomgått sådan spärrad utbildning, och de har upplevt samma personliga tragedi – att inte ha fått någon adekvat sysselsättning. Det finns civilingenjörer som i flera år efter avslutandet av sin utbildning har fått tjänstgöra som tidningsbud. Det är väl i och för sig inget fel i att vara tidningsbud, men deras personliga tragedi är nog lika stor som de människors som herr Alemyr har träffat. Det är inte så, att spärrar garanterar människors sysselsättning. I så fall skulle man ju åberopa arbetsmarknadsskäl för den här totalspärren, men det gör man inte, utan man åberopar att spärrarna – eller resursramarna, som de heter nu – skall vara ett styrinstrument. Det är syftet med dem, och det är det som gör att man kan argumentera för dem i det här läget.

Låt mig sedan bara, med anledning av att herr Alemyr talade om besvikelse, påminna om att Sveriges förenade studentkårer i ett brev, som jag tror har gått ut till samtliga riksdagsledamöter, har använt just ordet besvikelse över hur utbildningsutskottet, och särskilt centerledamöterna i utskottet, har handlat.

Herr NORDSTRANDII (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag kommer inte ihåg den ordagranna formuleringen av vad jag sade om personal- och arbetsmarknadsorganisationernas bedömning av problemet antagningsbegränsningar eller spärrar – jag har det inte antecknat i mitt manuskript.

Vad jag äsyftade var att personal- och arbetsmarknadsorganisationerna lägger så gott som uteslutande arbetsmarknadssynpunkter på den här frågan. De vill att de av deras medlemmar som genomgår utbildning omedelbart skall få jobb och att de skall få de jobb som de vill ha. Det är naturligt för dem att ha de synpunkterna, det vill jag inte alls bestrida, men vi måste lägga även andra synpunkter på problematiken. Jag vill erinra herr Alemyr om att då lärarorganisationerna när det gällde indragning av en del lärarutbildning ville leda i bevis att vi skulle översvämmas av lärare under den närmaste framtiden om utbildningen fortsatte som den var, fäste sig herr Alemyr icke mycket vid den saken.

Herr Alemyr vill med sitt pläderande för antagningsbegränsningar säga att vi står inför arbetslöshet och liknande. Exemplet med de studerande i sociologi som har uppvaktat honom tycker jag mig känna igen – det är ett sådant där vandringsexempel.

Jag skall be att få ta ett par siffror ur SCB:s senaste rapport om arbetsmarknadssituationen för dem som tog examen tre år tidigare. Av dem har 85 % nu arbete. Av resterande 15 % forskarstuderar en stor del.

andra är graviditetslediga eller lediga av andra skäl. Man kan alltså säga att allesamman är i jobb. Av de 85 % som är direkt ute i arbete säger 80 % att de har fått kvalificerat arbete. Dessa siffror bör herr Alemyr hålla i minnet när han nu ihärdigt pläderar för antagningsbegränsningar och liknande.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Jag är, herr Alemyr, uppvuxen i en arbetarfamilj, och jag har undervisat i sex år som kursledare på ABF, så jag vet ungefär hur språket går. Men jag vet också att man även som socialist ibland kan vara tvungen att tillgripa fackspråk och propositionsspråk, och det gör ju herr Alemyr själv i vissa sammanhang. Men jag rycker inte loss en enda mening och ställer till en stor universitetsdebatt om den, annars skulle jag kunna göra det – det finns många mer eller mindre obegripliga meningar i det herr Alemyr själv skriver. För att undvika att diskutera det kontroversiella i sammanhanget rycker herr Alemyr alltså loss en enda mening och startar en stor debatt om den.

Jag tycker det skulle ha varit mycket intressantare om herr Alemyr hade utvecklat litet mera diskussionen om YTH i Borlänge – det YTH som han kommer att vara med om att förverkliga. Han har talat med arbetarna, sade han. Då skulle jag vilja veta: Talade han med dem om demokratin vid universiteten? Talade han med dem om vad de tyckte om det här handplockningssystemet uppifrån? Frågade han dem om de tyckte att det borde finnas allmän och lika rösträtt vid valen till universitetsorganen i stället för det här handplockningssystemet som herr Alemyr har ställt sig bakom? Förde han det på tal? Stödde de den odemokratiska uppbyggnad som herr Alemyr har föreslagit eller ville de ha allmän och lika rösträtt?

Varför skall den arbetarstuderandes röst i detta system väga mindre än en professors röst? Kan herr Alemyr förklara varför det skall vara så? Det är ju herr Alemyr som står för det förslaget, därför tycker jag att han skall förklara varför han har byggt upp ett sådant system, varför det inte kan vara allmän och lika rösträtt, varför det inte kan vara demokratiskt självstyre. När nu arbetarstudenterna skall in vid universiteten, varför har de då inte förtroendet att få rådpläga och bestämma i sina egna angelägenheter? Varför skall man ha denna odemokratiska struktur och samtidigt tala om demokratisering? Det är väl fikonspråk, när man säger ett och gör ett annat.

Vi har inget emot bastanken som ligger långt ner på botten av principen om YTH, men vi vill inte ha herr Alemyrs YTH. Och vi vill inte ha herr Alemyrs och Stora Kopparbergs YTH. I stället för att hålla meningslösa stilistiska utläggningar om struntsaker för att komma ifrån en seriös debatt borde herr Alemyr svara på frågan vilken sorts förväntningar han tror att Stora Kopparberg ställer. Skall de förväntningarna infrias? Han hörde det jag läste upp om hur Stora Kopparberg anser att YTH skall vara organiserad. Är det den typen av YTH som herr Alemyr till-

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

sammans med Stora Kopparberg vill förverkliga? Och var det den formen av YTH han presenterade öppet och ärligt när han talade med arbetarna?

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag ställde – men det kanske inte observerades – en fråga till vpk-representanten i utbildningsutskottet som har reserverat sig. Jag ville ha den reservationen tolkad av denne reservant för vpk. Jag har inte fått det, och det beklagar jag. Jag avvaktar med vidare diskussion med vpk tills jag har fått det svaret av dess representant i utbildningsutskottet.

De minuter jag nu har till mitt förfogande skall jag använda för att säga några ord till herrar Molin och Nordstrandh.

Herr Nordstrandh kom inte ihåg vad han sade om personalorganisationerna – det fanns inte i manuskriptet. Jag antecknade det och har det här alldeles ordagrant. Det är inte så dumt om herr Nordstrandh för in det i manuskriptet – det kan vara bra att ha i andra sammanhang. Herr Nordstrandh sade: "Jag är inte imponerad av det resonemang som förs av personalorganisationerna. Jag känner till hur sådana där kommer till." Det var det, fru talman, jag vände mig emot, när det uttalades av en representant för en betydande personalorganisation som i andra sammanhang gör anspråk på att riksdagen skall bry sig om vad den säger. Då blir detta betydelsefullt. Det är dessutom viktigt att de stora löntagarorganisationerna har klart för sig var de har moderata samlingspartiet när de i fortsättningen diskuterar med moderaterna.

Herr Molins fråga om spärrarna är naturligtvis viktigare än det gräl jag nu har med herr Nordstrandh. Det blir – jag upprepar det – inga personliga spärrar, utan inom ramen för de resurser som riksdagen varje år anvisar och fördelar på landets olika delar kommer den lokala ledningen att få göra bedömningen. Om den lokala ledningen tycker att det är för många som läser ett visst ämne har den rätt att hänvisa dessa personer till andra orter där motsvarande utbildning finns. Det är ett stort och betydande ansvar som läggs på de lokala myndigheterna, och därför är det viktigt att samhället, de anställda och studenterna blir representerade i dessa.

Nu är herr Molin intresserad av och känslig för vad Sveriges förenade studentkårer säger i detta sammanhang. Men varför är inte herr Molin lika intresserad av vad de säger när det gäller sammansättningen av de regionala styrelserna? Då går ni emot studentkårerna, eftersom deras uppfattning inte passar era egna syften. Herr Molin, liksom givetvis även andra, väger dessa synpunkter på det sätt som de finner bäst. I detta sammanhang tror jag – jag vill gärna säga det till de SFS-are som kan lyssna till den här debatten – att studentopinionen missförstått mycket av detta. Sitt er ner och fundera igenom problematiken, så skall ni finna att det riksdagen nu kommer att besluta i betydande utsträckning skall gagna de studerande, både dem som nu är inne i systemet och dem som i framtiden kommer in i det.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Herr Alemyr ställde en fråga till vpk. Han skall vara på det klara med att han ställer frågorna till oss som partigrupp och inte till privatpersoner som han väljer själv. Jag är officiell talesman för vpk-gruppen. Inga Lantz har haft ett stort arbete med andra utbildningsfrågor de senaste dagarna, och hon har behövt avlastas. Vi gör ofta så, och herr Alemyr får vara snäll och ställa frågorna till mig. Han skall då också få svar. Herr Alemyr skall f. ö. inte lägga sig i vpk:s interna arbetsindelning – den sköter vi själva. Herr Alemyr står inte inför sin klass och behöver inte vara så magistral. Här är han bland fria människor.

Svara i stället på min fråga om arbetarna och demokratin vid universiteten. Varför talade inte herr Alemyr med dem om demokratise- ringen av beslutsstrukturen vid universiteten? Var det händelsevis därför att det inte passade Stora Kopparbergs och professormandinernas in- tressen? Eller varför för han inte det på tal? Jag kan inte tänka mig att arbetarna vid Stora Kopparberg skulle stödja en odemokratisk struktur av den här typen, där de inte med allmän och lika rösträtt får vara med och välja sina förtroendemän när de rycker in vid universiteten som stu- derande.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag tycker att herr Alemyr skall sluta att diskutera for- muleringar och liknande ting utan hålla sig till vad det verkligen rör sig om.

Jag upprepar att jag vet hur en personalorganisations bedömningar av spärrar eller inte spärrar kommer till. Man utgår så gott som ute- slutande från arbetsmarknadssituationen. Det är naturligt, och det skall man givetvis göra. Men när man bedömer ett uttalande, skall man veta varifrån det kommer och vilken bakgrund det har.

Personalorganisationernas ställningstagande till nerdragning av lärar- utbildning, något som man ansåg nödvändigt därför att det annars skulle bli svårt för medlemmarna att få arbete i fortsättningen, brydde sig herr Alemyr inte ett dugg om vid sina bedömningar. Han utgick i stället från andra bedömningar när han fattade ståndpunkt. Jag tycker inte herr Alemyr skall vara så feg att han inte vågar erkänna det. Om herr Alemyr till punkt och pricka hade följt lärarorganisationernas förslag skulle ut- bildningsutskottet ha gjort ett annat ställningstagande beträffande di- mensionerna av lärarutbildningen.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag återopade inte Sveriges förenade studentkårers åsikter utan deras tolkning av utbildningsutskottets kompromiss. Jag tyckte det var rimligt att låta SFS, som är något av experter på detta, göra en tolkning. SFS har uttalat: "Besvikelsen och förbittringen blev desto större när efter 'korridorförhandlingar' majoriteten i riksdagens utbildningsutskott, efter en helomvändning av centerpartiets representanter, utan saklig moti-

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

vering beslutade förorda en totalspärрад högskola och ett socialt oacceptabelt urvalssystem.”

Det fanns ingenting i herr Alemyrs senaste inlägg som motsäger att detta dimensioneringssystem med resursramar innebär en total resurs-spärr på varje ort. Jag tycker vi kan fastslå att det är så. Sedan kan vi ha delade meningar om det är bra eller inte, och där har vi ju från början olika meningar. För vår del är det väsentligt att stryka under att vi i första hand vill fästa avseende vid de studerandes rätt till valfrihet så långt det går. Därför vill vi hålla den spärrade sektorn så liten som möjligt. Därför vill vi inte ge en hand åt en totalspärr.

Det andra argumentet är det jag åberopade i min förra replik, nämligen att prognosinstrumenten är så otillräckliga att man med en totalspärr aldrig kan försäkra sig om att inte människor med en viss specifik fack-utbildning blir utan arbete.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Nordstrandh säger att vi inte skall fästa oss vid formuleringar. Det betyder att vi i framtiden inte skall bry oss om herr Nordstrandhs formuleringar i hans anföranden här i riksdagen.

Till herr Svensson i Malmö vill jag säga att vi har utgått ifrån att den som är vpk-representant i ett utskott och där har reserverat sig också själv medverkat vid tillkomsten av reservationen och följaktligen har möjlighet att offentligen diskutera reservationens innehåll med de övriga utskottsledamöterna.

Som svar på herr Svenssons fråga om jag har talat med järnbrukets arbetare om konstruktionen av YTH, vill jag svara att vi har frågat dem om de vill ha den yrkestekniska högskola som presenteras i utrednings-förslaget. Överallt har man svarat ja. Överallt i de olika orter utskottet besökt har man också sagt ja till nya utbildningsmöjligheter. Moderata samlingspartiet och folkpartiet vill, som framgår av deras reservationer till utskottsbetänkandet, inte vara med om att ge orterna dessa utbildningar, trots att man lokalt bett om att få dem. Folkpartiet och moderaterna har gått som katten kring het gröt för att inte stöta sig med de lokala partiopinionerna. Nu är det dags för dessa lokala partiopinioner att läsa vad det står i reservationerna från dessa båda borgerliga partier.

Så bara en sista replik till herr Molin, eftersom detta är mitt sista genmäle i denna omgång. Varje år, herr Molin, skall riksdagen fastställa planerings- och resursramar. Herr Molin vet själv att vi i utskottet t. o. m. har gått så långt i fråga om flexibilitet att vi sagt, att de ramar inom vilka vi kan röra oss när det gäller det totala studerandeantalet kan vara större än vad som regeringen föreslagit. Så stor flexibilitet finns det, att det är ett mål för oss att så långt som det över huvud taget är möjligt undvika att den enskilda individen spärras ut från den utbildning som han eller hon önskar.

För detta kommer naturligtvis att krävas stora insatser i form av yrkesvägledning och studierådgivning. Men det kan naturligtvis ändå in-

träffa situationer, där det inte är möjligt att ge varje individ den utbildning han eller hon önskar, och då kan det från fall till fall bli tal om spärrar, om man inte lokalt har möjlighet och vilja att ordna önskad utbildning.

Fru tredje vice talmannen anmälde att herrar Nordstrandh och Svensson i Malmö anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Herr ELMSTEDT (c):

Fru talman! Låt mig i anslutning till den diskussion som senast förts göra en stillsam reflexion. Jag måste beklaga att herr Svensson i Malmö inte har möjlighet att delta i utbildningsutskottets arbete. Det hade säkerligen varit värdefullt för honom att delta i utskottets resor, att närvara vid uppvaktingar i utskottet samt att studera alla skrivelser som har kommit till utskottet angående den yrkestekniska högskoleutbildning som nu föreslås i propositionen. Om det i någon fråga i detta sammanhang rått total enighet är det just om denna. Jag vill erinra om att denna inställning inte enbart omfattats av näringslivets företrädare, utan det har i minst lika stor utsträckning från fackliga företrädare redovisats synpunkter till förmån för förslaget. Inte minst på kommunalt ansvarigt håll har man varit ytterst angelägen om att få denna utbildning till sin ort. Man kan diskutera inriktningen och omfattningen av utbildningen, men att det har funnits ett intresse över hela linjen för dessa frågor råder det inget som helst tvivel om.

Som flera talare tidigare påpekat i dagens debatt innebär förslagen i propositionen 9 och i det nu aktuella utskottsbelänkandet bl. a. att den eftergymnasiala utbildningen kommer att bli mera lättillgänglig för flera nya studerandegrupper.

Inom centerpartiet ser vi detta som ytterst värdefullt. Vi noterar också i vår motion 1876 i anledning av högskolepropositionen att det är naturligt, att det reformarbete som genomförts på lägre nivåer inom utbildningssystemet nu följs upp med en reformering av utbildningen också på högskolenivå. Vår grundläggande syn på utbildningspolitiken har alltid präglats av en strävan att ge alla, oavsett ekonomiska förhållanden och geografiska avstånd, en reell möjlighet till utbildning. Våra ställningstaganden nu är således en uppföljning av en linje som alltid präglat centerns utbildningspolitik. Inte minst lokaliseringsaspekten spelar i detta sammanhang en betydande roll.

Reformen innebär en breddning och en differentiering av det samlade utbildningsutbudet, inte minst med hänsyn till anknytningen till arbetsmarknaden. Den innebär en anpassning av verksamhetsformer till en mera allsidig rekrytering av studerande, och den bör underlätta för den enskilde att varva studier med verksamhet i yrkeslivet. Inte minst torde detta bli aktuellt vid den yrkestekniska högskoleutbildningen, som propositionen också föreslår skall komma till stånd som försöksverksamhet på ett antal orter omfattande utbildningslinjer med inriktning mot olika

Nr 85

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

industribranscher.

Även om det på varje ort rör sig om ett högst begränsat antal studerande står det klart att förslaget rönt ett stort intresse ute i landet. Det beror på att konturerna kring denna utbildning är relativt klara och att tidpunkten för ikraftträdandet enligt förslaget ligger nära.

Antalet motioner med önskemål om ytterligare försöksverksamhet utöver vad propositionen föreslår vittnar om detta intresse. Utskottet har också tagit hänsyn härtill genom att föreslå ytterligare ett mindre antal orter. Det är naturligt att dessa önskemål främst har framförts från orter med ytterst begränsad eftergymnasial utbildning eller ingen alls. Jag har i den här debatten i dag funnit en viss skiljelinje mellan deltagarna som representerar regioner och orter med god tillgång till eftergymnasial utbildning och dem som representerar orter med ringa tillgång eller ingen alls. Man finner skillnader i värderingen och bedömningen mot den bakgrunden.

Den föreslagna högskolereformen bör bli ett viktigt inslag inte minst med tanke på den närhet till studier som ett större antal människor får. Detta är så mycket viktigare med tanke på att rekryteringen till denna typ av utbildning, kanske framför allt till YTH, i stor utsträckning kommer att ske från grupper som varit ute i arbetslivet ett antal år och också bildat familj med det ansvar och den förankring i hemorten som detta innebär – en bundenhet, med andra ord.

Det är rimligt att utbildningsmöjligheter ställs till dessa gruppers förfogande. Flera skäl talar för detta – mer krävande uppgifter inom arbetslivet, möjligheter till avancemang på arbetsplatsen med det ökade ansvar som detta medför, vilket också gör arbetet mer meningsfullt. En anledning kan vara att ökade kunskaper oftast stärker självkänslan. Det handlar här i många fall om människor med en efter nutida mått svag ungdomsutbildning. Erfarenheterna visar vidare att bristande utbildningsmöjligheter genom alltför långa avstånd ger genomsnittligt sett lägre utbildningsnivå. Men erfarenheterna visar också att ökad närhet till studier medför att nya grupper tillkommer. Detta är viktigt att notera i detta sammanhang med tanke på det resonemang om vikande elevtillströmning som här framskyntar hos många och som det i och för sig kan vara motiverat att man ventilerar.

Riksdagen har vid olika tillfällen gjort uttalanden om nödvändigheten av en regional balans i landet. I samband med besluten om utlokalisering av statliga verk har sådana uttalanden använts som motivering, och det är väl riktigt. Jag menar nog också att det är minst lika viktigt att ge olika regioner ökade möjligheter att utveckla den inneboende kraft som finns på många håll och som behöver stimuleras för att komma till sin rätt. I det sammanhanget spelar tillgången på utbildning en betydande roll. Visst kan man säga att några tiotal platser vid en yrkesteknisk högskola inte löser alla problem. Men tillsammans med en väl utbyggd intern utbildning, som finns i många företag, kommer de att fylla en utomordentlig funktion. Det är en uppfattning som delas av

dem som är berörda – företrädare för företagen och inte minst företrädare för de fackliga intressena.

Bland de motioner som väckts fanns åtskilliga som tog upp frågan om lokaliseringen av högskoleutbildningen och den yrkestekniska högskoleutbildningen. Propositionen följde i stort sett vad U 68 och U 68-beredningen hade föreslagit, och någon erinran från utskottets sida på den punkten fanns det ingen anledning att göra.

Det är naturligtvis angeläget att tillse att spridningen av den högre utbildningen inte sker till så många orter att utbildningen äventyras vid de redan etablerade lärosätena, främst då filialerna. Det kan ingen ha något intresse av. Detta har också redan omvitnats av många här i dag. Men nu är det en gång för alla så att förr eller senare måste man bestämma sig, och menar man allvar när man säger sig vilja nå flera nya studerandegrupper, så måste nog en del nya orter tillkomma så småningom, vilket också föreslås i utskottsbetänkandet.

I såväl moderatreservationen som folkpartireservationen i detta avseende kan utläsas att man visserligen vill ge nya grupper möjligheter, men man tvekar inför att ta det steg som i så fall måste tas, nämligen ett beslut om en viss ökning av antalet utbildningsorter. I den moderata reservationen knorrar man i största allmänhet. Med en massa "om" och "under förutsättning av" kan man acceptera att detta kommer till stånd. Folkpartireservationen går längre och säger rent ut att det för dagen inte finns någon anledning att uttala att några bestämda orter skall bli utbyggnadsorter. Man går alltså emot det som utskottsmajoriteten har enats om att föreslå, nämligen att låta även Skövde och Gävle/Sandviken förbli utbyggnadsorter utöver dem som propositionen föreslår.

Man måste emellertid bestämma sig och välja sida. Man kan inte få allt utan att peka på hur man skall gå till väga.

Enligt vår mening krävs i samband härmed nya utbildningslinjer anpassade till arbetslivets förutsättningar och behov. Eftersom det finns ett uppdämt behov av utbildning på många håll, torde antalet studerande öka i en omfattning, som gör att underlaget vid t. ex. filialerna inte behöver naggas i kanten. Mot denna bakgrund föreslår utskottsmajoriteten utöver i propositionen föreslagna orter att Gävle/Sandviken och Skövde skall vara utbyggnadsorter.

När det gäller yrkesteknisk högskoleutbildning föreslås i propositionen att försöksverksamhet skall anordnas på ett antal platser. Man föreslår åtta stycken. Även om en försöksverksamhet bör ske i begränsad omfattning, är det naturligtvis viktigt att den sker på orter och i regioner med skiftande förutsättningar. Vid utskottsbehandlingen enades utskottet därför om att utöver de i propositionen föreslagna orterna, vilka startar verksamhet redan 1975, även Karlskrona, Skövde och Sandviken fr. o. m. höstterminen 1977 bör få anordna försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning. Motioner med krav om detta har tillstyrkts av utskottet. Detsamma gäller Skellefteå, där propositionens precisering var mer oklar men där utskottet har uttalat sig för att en försöksverksamhet

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

skall starta 1976.

Som jag tidigare har erinrat om finns det från alla synpunkter anledning att ge de olika regionerna en allmän service, som gör det möjligt för dessa att utveckla de förutsättningar som finns. Att tillgången på utbildning är en av de främsta förutsättningarna i detta sammanhang är helt klart. Den som aldrig så litet har sysslat med företagslokalisering, bl. a. från kommunal synpunkt, vet att bland det allra första man då frågar efter är just läget på utbildningssidan. Med det förslag som utskottet nu framlägger när det gäller både högskoledelen och YTH täcks landet in ganska väl. Varje län får någon form av högskoleutbildning, och det måste i dagens läge anses som ett rimligt krav inte minst mot bakgrund av alla riksdagsuttalanden i regionalpolitiska sammanhang.

Med den förbättring av propositionen som utskottsbetänkandet utgör genom en rad positiva ställningstaganden som utskottet har gjort med anledning av motioner från bl. a. centern har vi kunnat begränsa oss till ett fåtal reservationer. Jag ber, fru talman, att få yrka bifall till utskottets förslag utom på de punkter där mitt namn förekommer på reservationer där jag yrkar bifall till dessa.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Herr Elmstedt var uppe och talade om hur duktig man blir när man sitter i utbildningsutskottet. Det är möjligt att man blir, men jag är nog glad att när jag talar med folk från arbetsplatserna kommer jag inte så ofta som hög herre från Stockholm, officiellt och på ämbetets vägnar. Jag har andra kanaler – 70 % av vårt partis medlemmar utgörs av industriarbetare, och vi har en Domnarvsarbetare i vår riksdagsgrupp. Det går rätt bra att umgås med folk på den nivån också. Man behöver inte upp på herr Elmstedts nivå för att tala med de arbetande.

Men den intressanta frågan är ju inte denna, utan den intressanta frågan är: Vad är det arbetarna vill ha? Den frågan kan bara besvaras i fall man ställer en andra fråga, nämligen: Hur har ni ställt frågan till dem?

Det är klart att arbetarna vill ha utbildning. Om det kan det inte råda någonting annat än en rörande enighet i alla kretsar. Men frågan gäller ju om arbetaren vill ha en utbildning som gör att han blir fri att förbättra sin sociala och politiska ställning i samhället eller om han vill ha ett utbildningsväsen styrt av dem som behärskar honom på hans arbetsplats, storkapitalets företrädare, så att han utbildas till en funktionär i bolaget, en funktionär som kanske sedan löper risk att svika sina arbetskamrater genom de lojaliteter han utvecklar till bolaget som bolagets funktionär. Har ni talat om för arbetarna på Domnarvet vad det är för sorts YTH ni hujder dem?

Att YTH-tanken i grunden är en bra tanke förnekar vi inte och har aldrig förnekat, utan frågan gäller: Är det Stora Kopparbergs modell av YTH ni vill ha, den som jag skisserat i mitt inledningsanförande, eftersom vi misstänker att det är de intressena som kommer att göra sig gällande i YTH:s praktiska utformning? Kan inte herr Elmstedt svara mig på

det, om det är Stora Kopparbergs modell som ni har tänkt på i utbildningsutskottet också eller om ni har någon annan modell som inte är Stora Kopparbergs. Och har ni i så fall talat om det för Stora Kopparberg?

Är det Stora Kopparbergs modell som ni vill ha, och går ni verkligen till arbetarna utan att tala om hur odemokratisk beslutsstrukturen i den nya högskolan skall vara uppbyggd med handplockning uppifrån, då tycker jag faktiskt att man skall skämmas litet grand över att man inte kan vara mera uppriktig när man talar med folk.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag uppfattade herr Elmstedt på det sättet att han tyckte att vi var litet oklara i vårt ställningstagande till etablerande av nya högskoleorter och nyetablering av högskoleutbildning på sådana. Jag är ledsen att herr Elmstedt uppfattar det så. Jag tycker nog att vi icke är det.

Det är riktigt så långt att vi iakttar en viss restriktivitet i vår inställning till sådan nyetablering, men det är knappast en oklarhet. Vi gör det därför att vi menar att etablerande av nya högskolor och ny högskoleutbildning permanent runt om i vårt land inte är den enda vägen att vinna nya människor till högskoleutbildning – för det vill vi också gärna – utan man går lika bra den andra vägen som vi har talat om tidigare, nämligen att bygga ut distansundervisningen.

Orsaken till vår restriktivitet är också den att vi har omtanke om forskningssambandet, som onekligen är mycket svårt att etablera på nya högskoleorter när man lägger ut ny utbildning där. Det anses kanske att det skall gå att få till stånd ett forskningssamband på sikt, men jag är rädd för att om man inte får i gång ett sådant samband tämligen omedelbart efter det att utbildningen påbörjats så blir det aldrig av. Jag tror att vi har rätt att vara litet skeptiska i det avseendet, men jag vill slå fast och upprepar det gärna att de orter som diskussionen nu har gällt godtar vi från moderata samlingspartiet som högskoleorter med den permanenta högskoleundervisning som finns där. Det vi säger är att vi inte tror att det i dagsläget är möjligt att göra någon nämnvärd utbyggnad, men medger omständigheterna det, skall sådan utbyggnad givetvis göras. Jag deklarerade klart här från talarstolen i mitt inledningsanförande att om någon nu permanent högskoleutbildning i någon av dessa orter kommer att försvinna – det finns ju risk för det – skall allt göras för att skapa annan undervisning där. Man skall under alla förhållanden inte minska volymen på högskoleorterna.

Herr ELMSTEDT (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag noterar herr Nordstrandhs förklaring på denna punkt och finner ingen anledning att närmare polemisera mot honom.

Beträffande herr Svensson i Malmö har jag inga förhoppningar om att få sista ordet i en debatt med honom. Det är väl ändå ingen här i kammaren som lyckats med den bravaden. Jag skall inte göra några försök jag heller. Men jag kan till herr Svensson säga att vad jag avsåg

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

när jag nämnde herr Svenssons möjligheter att vara med i utbildningsutskottet var att jag tror det hade varit nyttigt om herr Svensson hade ställts öga mot öga med de fackliga företrädarna, vilka vi har träffat många av i utskottet, och låtit dem pröva den uppfattning som herr Svensson tydligen har i dessa frågor.

Sedan vill jag säga att jag har säkert kontakter, utöver dem man får i utskottet, med folk som sysslar med vardagsarbete. I det avseendet kanske jag t. o. m. kan konkurrera med herr Svensson. Det är inte otänkbart.

Jag vill också gärna säga att jag litar på de företrädare för anställda i olika industrier som har uppträtt inför utskottet och som vi har mött på utskottets resor – vilka till antalet var ganska många under 1974. Jag utgår ifrån att de har fått erforderliga informationer från sina uppdragsgivare och att de förmedlar dem till utskottets ledamöter. Man kan i detta sammanhang knappast bygga en uppfattning på andra grunder. Om herr Svensson från sin ideologiska utgångspunkt gör något annat, är det inte mycket att göra åt det.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Det handlar ju inte om vem som har vilka kontakter och inte heller om vad som har sagts här eller där, utan vad det handlar om är: Vilken är den egentliga avsikten? Vad är det för sorts YTH man skall ha?

Jag har nu ställt den frågan till herr Alemyr, och han har gått ut ur kammaren. Jag har ställt frågan till herr Elmstedt, men han har inte använt sin replik till att besvara den. Nu har herr Elmstedt en replik kvar. Då kan han få sista ordet i en debatt med mig, och då kan han vänligast förklara vad det är för slags YTH man skall ha. Ligger det något i Kopparbergs och andra storbolags förväntningar på YTH, vilka jag har berört med citat ur ett av deras uttalanden? Är det den typen av YTH man skall ha?

Det är ett mycket inträngande maktpolitiskt, ideologiskt och undervisningspolitiskt problem. Kan det inte vara värt att ägna det problemet en treminutersreplik, herr Elmstedt, i stället för att ständigt undvika huvudfrågan genom att tala om andra saker?

Fru SUNDBERG (m):

Fru talman! Utbildningen vid dagens universitet och högskolor skiljer sig i många avseenden från de utbildningsförhållanden som rådde vid tillsättandet av 1968 års utbildningsutredning. Under de gångna åren har en stark tillströmning vänt till vikande nyinskrivning av studerande. Medelåldern på de nyinskrivna har stigit och utgjort ett bevis för att universiteten och högskolorna fyller ett behov för nya grupper av studerande. Samtidigt har en allt mindre andel av dem som studerar för avsikt att skaffa sig en avslutad utbildning. Allt färre gör det också. Det i sin tur innebär att en studerande tillbringar kortare tid vid uni-

versitetet eller högskolan och därmed medverkar till att totalantalet in-skrivna ytterligare sjunker. För att möta den vikande beläggningen, sär-skillt märkbar vid universitetsföreläsningarna, har nya utbildningskurser kommit till stånd; yrkesinriktade kurser och kurser med allmäninformation som huvudsyfte varvas i kurskatalogerna med traditionella, linjetillhörande kurser, vilkas samband med PUKAS-systemets införande många gånger kan te sig diffust.

Fru talman! Jag har med det velat visa den inneboende dynamik som finns hos den högre utbildningen, den självverkande kraft som i högre grad än riksdagen har medverkat till att den sista stora högskolereformen före dagens, PUKAS-systemet, överlevt sig själv. Man blir därför kanske litet orolig när man hör utbildningsministern med sådan kraft hävda kravet på en ny utbildningsstrategi, orolig därför att risk finns att en sådan utifrån kommande strategi kan ta död på den dynamik som nöd-vändigtvis måste finnas hos våra universitet och högskolor. Den åter-kommande utbildningen är något utomordentligt värdefullt, och det har visat sig genom att den upptar en allt större del av platserna vid våra universitet och högskolor. Det är universitetens uppgift att öppna sina dörrar för nya kategorier studerande, men det är inte universitetens upp-gift att styra inriktningen av den fortsatta färden och inte heller att stänga dörren för andra kategorier.

Under de år som gått sedan U 68 påbörjade sitt arbete har viss kritik framförts – det sade också utbildningsministern i sitt inledningsanförande – mot att reformeringen av den högre utbildningen i alltför hög grad kommit att beröra organisatoriska frågor, medan innehållet i utbildningen inte tillräckligt har diskuterats. Genom den konstruktion som den nya högskolan nu får är det tydligt att frågan om olika linjers innehåll och utformning i allt högre grad kommer att bli en lokal angelägenhet. Jag tycker att det är en utomordentligt värdefull utveckling. Den lokala ut-formningen när det gäller kursernas uppläggning och deras innehåll skall emellertid kombineras med central antagning. Genom nya antagnings-bestämmelser och nya behörighetsnormer kommer helt andra regler än nu att gälla inte bara för högskolan i stort utan också för studier av specifikt slag.

Från moderata samlingspartiets sida har vi länge verkat för att kravet på kvalitet i den högre utbildningen liksom i all annan utbildning inte får åsidosättas. Vissa förändringar gör sig dock gällande nu när universitet och högskolor inte längre, som de gjorde förr i tiden, bara utbildar per-soner för de högsta befattningarna i samhället utan också syftar till att utbilda folk med en lång rad mer vanliga arbetsuppgifter. Då är det gi-vetvis självklart att de krav som tidigare ställts på de högskoleutbildade kan och bör modifieras. I den meningen kan hävdas att en kvantitativ expansion kan vara kvalitetshöjande även om den genomsnittliga stan-darden hos de utbildade sjunker. Å andra sidan kan det vara farligt att driva detta resonemang alltför långt. I förlitan på denna allmänna kva-litetshöjning finns det i många fall en tendens att bortse från att många

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

yrken faktiskt kräver oförändrad och förbättrad utbildningsstandard av varje yrkesutövare i takt med att teknik och vetenskap utvecklas. Den högre utbildningen har alltid haft flera olika mål. Den har varit direkt yrkesförberedande; utbildning av präster, jurister, läkare och liknande har en gammal tradition. Men universiteten har också av tradition en annan uppgift, nämligen att ge en allmän utbildning, låt oss kalla det bildning. Man studerade för att utveckla sin personlighet, för att vidga sin horisont. Och den typen av utbildning är för den nya högskolan i många fall fördold. Ändå vill jag understryka att det fortfarande finns studerande, kanske vagt yrkesinriktade men med stor vetgirighet, på vilka denna form av studier fortfarande är applicerbar och vilka den nya högskolan inte får utestänga från studier.

Universitetens andra uppgift är att utgöra grund för vårt vetande om tillvaron, alltså inte bara träningsläger för vissa yrkesuppgifter. Där kommer också kravet in på den fria forskningens absoluta rättighet att hävda sitt oberoende vid universitet och högskolor och att även få ett nära samband med den grundläggande utbildningen. Det är ett samband som jag tycker fint kommer till uttryck i den proposition vi i dag diskuterar.

Vilka skall nu ha rätt att studera vid denna vår nya högskola? Svaret är i princip att alla är kallade men färre blir utvalda. Ätminstone gäller det såväl dem som i framtiden önskar en högt eftertraktad utbildning med många möjligheter till kontakt med utveckling och forskning som dem som önskar studera vid speciella läroanstalter där de nya reglerna för totaldimensionering kan utgöra ett hinder.

Men låt oss betrakta förkunskaperna hos dem som skall studera vid våra nya högskolor och universitet. De spelar naturligtvis en betydelsefull roll vad det gäller de studerandes möjlighet att tillgodogöra sig den utbildning som erbjuds vid universitet och högskolor. Jag skulle gärna vilja säga att en förklaring till den svenska skolans, i förhållande till de stora satsningarna, medelmåttiga resultat är säkert vårt utbildnings-systems organisation. Hela vårt utbildningssystem, från grundskola till universitet och högskola, bygger på att man kontrollerar undervisningsutbudet i stället för inlärningseffekten. Det gäller också en stor del av vår pedagogiska forskning.

Detta skulle kanske fungera mer rationellt om de studerande vore, som någon sagt, en homogen massa som formas till olika för arbetsmarknaden lämpade profiler genom att pressas fram genom linjesystemets likformiga kanaler. Men de kommer ut olika även om de pressas igenom i samma takt och i samma system, eftersom vad de lärt sig beror på förkunskaper, erfarenheter och kynne. Risken finns emellertid att vår högskoleorganisation går samma utveckling till mötes som grundskola och gymnasium. Den studerande förutsättes få den kunskap som högskolan ger honom. I stället måste vi få en utveckling som syftar till att de studerande själva söker och aktivt hämtar sin kunskap, ett förhållande som naturligtvis också ställer krav på högskolan som säte för och vaktare av den fria forskningen.

Det har från utbildningsministrarnas och de socialdemokratiska utskottsrepresentanternas sida hävdats att man genom att förändra behörighetsreglerna kommer att ernå mycket stora vinster vad det gäller att öppna högskolan för nya grupper av studerande. Här talades förut om risken att bygga luftslott och nackdelen när de rasar. Jag tror att det är farligt att alltför mycket förlita sig på att enbart en förändring av antagningsbestämmelser eller behörighetsregler skulle medverka till att öppna högskolan för nya grupper. Därigenom underlåter man nämligen de utomordentligt mycket viktigare åtgärder som måste sättas in på förskole-, grundskole- och gymnasiestadiet för de blivande högskolestuderandena. Vi måste sträva efter en utjämning och en vidare inriktning på högre studier hos barn från olika sociala miljöer på ett mycket tidigt åldersstadium. Det går inte att bara tro att när de är 25 år kan man få in dem på högskoleutbildning. Det gäller att skapa attityder långt tidigare än vad som kommer fram i propositionen.

Det är bl. a. den uppfattningen som legat till grund för moderata samlingspartiets representanters ställningstagande när det gäller utformningen av behörighetsregler och även synpunkter på urvalsbestämmelserna för den nya högskolan.

Mot bakgrund av de erfarenheter som gjorts med redan nu gällande behörighetsregler måste det, som vi ser det, betecknas som ett allvarligt misstag att den allmänna behörigheten uteslutande skall bygga på genomgång av tvååriga linjer, vilka undantagslöst skall föra fram till en förkunskapsstandard som trots allt ligger avsevärt lägre än den som krävs i dag. Härigenom kommer högskolans möjligheter att upprätthålla en tillfredsställande kvalitet i utbildningen att försvåras. Om inte studietiderna inom högskolans utbildningslinjer skall förlängas, måste följderna ofrånkomligen bli sämre utbildningsresultat, i synnerhet för dem som börjar högskolestudierna med den lägsta formen av behörighet.

Dessutom kommer antagligen detta nya behörighetssystem att lämna fältet fritt för taktiska linjeval i gymnasieskolan. Den som vill vara säker på att erhålla ett högt slutbetyg, som sedan ligger till grund för all antagning till högskoleutbildning, kan välja den enklaste formen av tvåårig linje, där kraven på studieprestationer är mycket måttliga och möjligheterna att få ett högt betyg därmed mycket större. Därefter kan man behörighetskomplettera erforderliga ämnen. De riktlinjer för antagningsystemet som utformas i propositionen måste därmed sannolikt medföra att de treåriga linjerna i hög grad minskar i attraktivitet, och det är kanske en del av bakgrunden till att ett enigt utbildningsutskott har gått emot propositionen i syfte att främja en ökad antagning på dessa treåriga gymnasielinjer. Den fördel som ligger i att de treåriga linjernas kurser ofta ger fullständig behörighet till en rad utbildningar utan komplettering motvägs av att det är betydligt svårare – det är det redan i dag – att där uppnå höga betyg.

Vi tycker därför att det är angeläget att de särskilda behörighetskraven ges en sådan utformning att de treåriga linjerna även i fortsättningen

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

blir det naturligaste och fördelaktigaste alternativet för den som avser att gå vidare till högre utbildning. Därmed kräver vi inte ovillkorligen och önskar inte heller att man skall gå direkt till den högre utbildningen efter den treåriga gymnasieskolan. När det gäller dem som gått den tvååriga gymnasieskolan är det vidare erforderligt att de behörighetskompletterande ämnena får räknas in i den sökandes poängsumma och således meritvärderas på samma sätt som övriga betyg.

Herr Nordstrandh och jag har i olika reservationer framfört uppfattningar som skiljer sig från utskottsmajoritetens i vad gäller behörighet för tillträde till högskoleutbildning. I reservationen 7 tar vi upp frågan om allmän behörighet till utbildningslinje och för bl. a. fram synpunkten att för sådan behörighet bör krävas dokumenterade kunskaper i svenska och engelska. I reservationen 8 begär vi också att treårig kurs i svenska och engelska skall ligga till grund för särskild behörighet till utbildning vid vad som i dag traditionellt benämns högskolor och universitet i de fall den studerande inte har avgångsbetyg från treårig kurs i gymnasiet.

Över huvud taget är det nödvändigt att betona vikten av att de studerande har goda kunskaper i svenska och engelska. Det behövs kunskaper i svenska därför att all högre utbildning innefattar moment som kräver att den studerande redogör för olika företeelser, och sådana redogörelser måste vanligtvis göras muntligen eller skriftligen. Saknar man förmåga att klart uttrycka sig i tal och skrift, försvåras själva studiearbetet, och den studerande kan lätt känna sig lurad genom att ha förespeglats möjligheter att genomföra studierna med otillräckliga förkunskaper.

Vi vill också här peka på kravet på en tillräckligt god kunskap i engelska. Naturligtvis kan någon invända att eftersom en stor del av den traditionella högskoleutbildningen i framtiden kommer att bedrivas i form av enstaka kurser är det ett alltför hårt krav att de som genomgår sådana kurser skall ha en treårig gymnasieutbildning i engelska bakom sig. Men om man nu för sådana vuxenstuderande som endast avser att genomgå enstaka studiekurser inte kräver förkunskaper i engelska, medan sådana krävs för dem som följer samma studiekurs som en del i en utbildningslinje, innebär det inte bara en sämre utbildning för den förstnämnda kategorin, utan det problemet uppstår också att för en och samma studiekurs behövs två olika litteraturlistor: en med inslag av kurslitteratur på engelska och en med uteslutande svensk kurslitteratur. Det kommer i praktiken att bli omöjligt att upprätthålla kravet på engelsk kurslitteratur.

Denna konsekvens står i strid med vad chefen för utbildningsdepartementet i propositionen 84 år 1972 anförde som motiv för krav på engelska som allmänt behörighetsvillkor. Utbildningsministern sade där:

”En genomgång av utbildningvägarna inom högskoleväsendet visar, att det är ytterst få linjer, där det inte ställs krav på förmågan att läsa engelskspråkig text. I ett land, som utgör ett litet språkområde, är det också ofrånkomligt, att man inom den högre utbildningen i det stora flertalet fall måste använda litteratur på främmande språk. Det är vidare

önskvärt att de studerande kan följa aktuell internationell debatt i t. ex. tidskrifter inom det egna området. Även för den yrkesutövning, för vilken studierna är en förberedelse, är det i en tid av ökande internationella kontakter av stor vikt att ha goda kunskaper i engelska.”

Ett införande av litteraturlistor med uteslutande svensk kurslitteratur är inte förenligt med det citerade departementschefsuttalandet.

Genom att på olika sätt diskutera behörighetskrav framgår tydligt de svårigheter som är förknippade med fastställande av vissa definierade kurser, eftersom dessa aldrig motsvaras av klart definierbara kunskaper. Herr Nordstrandh och jag har i utskottsarbetet velat hävda att vi måste få ett helt nytt behörighetssystem, en reform för systemet för urval till högskolan som är helt och hållet oberoende av på vilket sätt den studerande har tillägnat sig sina förkunskaper. Då slipper man vad man i dag har och vad man också har genom det system som föreslås i propositionen, t. ex. regler för allmän och särskild behörighet, regler för motsvarandebedömningar, regler för meritvärdering av olika betyg, regler för betygsomräkning, regler för användning av olika meritvärderingsgrunder, regler för kvotgruppernas inbördes storlek, regler för rangordning osv.

Enligt vårt förslag skulle den studerande kunna dokumentera sin lämplighet för högskolestudier i allmänhet och vad gäller särskild behörighet genom någon form av test. Det systemet skulle innebära att betyg i så fall ersattes med test. I stället för att knyta kompetensbeviset till genomgången undervisning knyts det till det krav på kunskaper som den kommande kursen ställer. Testet kan ges när som helst och till vem som helst vare sig han genomgått någon gymnasial skola eller inte. Dessutom skulle ett sådant urvalsförfarande ha en utomordentligt god effekt på skolarbetet, något som helt ligger i linje med vad herr Zachrisson sade i sitt inledningsanförande. Lärarna slipper sin kontrollfunktion, och motivationen till skolarbetet blir inte att få bra betyg utan att skaffa sig kunskaper, två inte alltid helt kongruenta önskemål.

Vi har, fru talman, tagit upp dessa frågor i reservationen 12.

Så också några ord om reservationen 11, där herr Nordstrandh och jag ställer oss mycket skeptiska till könskvotering vid urval till högskolan. Alla tänkbara åtgärder kan jag personligen i och för sig anse vara lämpliga för att fördela olika utbildningslinjer jämnt över könen, allt utom våld. Och könskvotering är våld i den betydelsen att man gör intrång i den enskildes egen kompetens genom att man ger företräde resp. motsatsen enligt andra bedömningsgrunder än de rent meritmässiga.

Jag vill här gärna erinra om att vi i dag har en viss kvotering när det gäller antagning till förskollärarytbildning. Vi har det inte när det gäller antagning till sjukvårdar- eller sjuksköterutbildning, och vad gäller dessa utbildningsområden har antalet män – det har jag klart för mig – ökat i lika hög grad som när det gäller förskollärarytbildningen, en utveckling som i och för sig är utomordentligt glädjande.

Ett genomgående drag i den nya högskoleorganisationen är de vidgade

möjligheterna till högskolestudier som jag förut berört. Den försöksverksamhet som hittills har bedrivits med de s. k. 25:5-orna har givit klart positiva resultat, bl. a. beroende på den höga studiemotivation som man finner hos dem som har en flerårig arbetslivserfarenhet och påbörjar högre studier. Men i och med att högskolan totaldimensioneras – man må sedan kalla det totaldimensionering, resursplanering eller något annat – kommer tillträdet inte att vara fritt. Herr Nordstrandh har tidigare redovisat våra synpunkter på denna fråga, och jag skall i stället beröra de antagningsbestämmelser som kommer att gälla för den nya högskolan.

Bakgrunden utgörs av ett omfattande utredningsarbete av först kompetensutredningen och sedan kompetenskommittén. Resultaten av detta utredningsarbete har noggrant remissbehandlats, och det är därför minst sagt förvånande att utbildningsministern i sin proposition frångår kompetenskommitténs förslag och i stället lägger fram ett förslag som enligt vår uppfattning innebär en klar försämring.

Vi anser att den normala gången är att högskolestudierna följer i någotsånär direkt anslutning till gymnasieutbildningen. Erfarenhet från förvärvsarbete kan utgöra en positiv tillgång för genomförandet av universitets- och högskolestudier, och allting pekar också på att majoriteten av de studerande har haft någon form av förvärvsarbete. Steget är däremot långt till ett system som så prioriterar erfarenhet från förvärvsarbete att man i vissa fall omöjliggör för den studerande att fortsätta sina högre studier direkt efter gymnasieskolan.

Kompetenskommittén hade ju föreslagit att de studerande skulle indelas i en huvudgrupp och en undergrupp inom de olika kvotgrupperna. Undergruppens storlek skulle bestämmas med utgångspunkt i antalet sökande med arbetslivserfarenhet. Om en sökande inte kom in på sina betygspoäng skulle han få lägga till sina arbetslivserfarenhetspoäng och därmed ges en andra chans till inträde.

Detta urvalsyrkande framfördes också av centerpartiet i dess partimotion. Men när det gäller reservationen 12 står vi moderater ensamma som reserveranter. Den enda förändring som har skett med propositionens förslag är att man har höjt siffran från 15 till 20 när det gäller angivandet av det procenttal studerande som skall gå till högskolan direkt på sina betygspoäng. Jag kan inte fatta varför den lilla höjningen skulle innebära att centerpartiet i denna fråga frånföll sin partimotion.

Vi moderater anser inte att det är riktigt att enbart en femtedel av alla studerande skall tas in på sina betyg utan vi vill i stället ansluta oss, i avvaktan på det allmänna system som jag tidigare redogjort för, till kompetenskommitténs förslag. Däremot har vi på intet sätt motsatt oss den kvotindelning som föreslås i propositionen, och jag tror att det är riktigt att man gör på det här sättet.

Till sist, fru talman, vill jag beröra följderna av de antagningsbestämmelser som herr Zachrisson har föreslagit i sin proposition.

Många elever i dagens gymnasium är klart deciderade och yrkesinriktade, många är det inte. De som är det kan redan i gymnasiet göra

en uppskattning av sina möjligheter i dag att komma in på önskad utbildning. För dem som inte har 5 i snitt eller i övrigt ligger inom 20-procentsgränsen kommer emellertid i framtiden en stor osäkerhet att göra sig gällande. Hur länge skall de behöva förvärvsarbete innan de kommer in? Kommer det att gå att få jobb? Vilka kommer poängkraven att vara efter viss tids arbetslivserfarenhet? Kommer många andra att resonera på samma sätt som jag och höja sina inträdespoäng genom förvärvsarbete? Lönar det sig att vänta med utbildningen fyra fem år? Är det inte bättre att i stället läsa något annat, där man kan komma in på en gång? Och, herr utbildningsminister, tvivlet kommer att vara störst hos dem som kommer från de mindre studievana miljöerna. Det föreslagna systemet kommer att innebära att av de 80 % som tas in på hårt spärrade och därmed eftertraktade utbildningslinjer kommer en mycket liten del från studievana miljöer.

En annan effekt blir att andelen flickor på sådana utbildningslinjer drastiskt kommer att minska. Om vi bortser från de 20 % som kommer in direkt efter gymnasieutbildningen, så är det faktiskt på det sättet att väldigt många flickor efter fem års förvärvsarbete har barn och familj och därmed betydligt svårare att genomföra hårda studier, som det ju i allmänhet är på dessa spärrade utbildningslinjer. Chansen att de vid den åldern söker in till en läkar- eller veterinärutbildning är relativt liten, jämförd med chansen att de i stället går till en enklare, treårig utbildning vid filosofisk fakultet.

Dessutom kommer det redan i 19-årsåldern till stor del att avgöras vilka som kommer att gå vidare till forskarutbildning inom dessa områden. Det är de som tillhör de 20 % som får påbörja sina högskolestudier redan vid 19 eller 20 års ålder och som alltså kan påbörja forskarutbildningen vid 24 eller 25 års ålder. För de andra kommer det att krävas att de påbörjar en sådan utbildning vid 30 års ålder.

Ytterligare en effekt, som jag tycker också skulle ha beaktats, är att de studerande som vi här talar om är i familjebildningsåldern. Om de då förvärvsarbetar och med dagens relativt hyggliga löneläge kan upprätthålla en godtagbar ekonomisk standard, så är det ganska orimligt att begära att de senare i livet skall ansluta sig till det studiemedelssystem som i dag gäller – det nya vuxenstudiestödet kommer ju inte att stå till förfogande för denna kategori. Därmed skulle de kraftigt försämra sina ekonomiska villkor, samtidigt som de måste genomföra sina studier när de har barn och familj. Alla som har studerat samtidigt som de haft barn i familjen vet ju hur svårt det är.

Nej, jag tror – och det vill jag gärna ha sagt innan jag slutar – att detta system kommer att medföra en snedrekrytering till de hårt spärrade utbildningslinjerna, men även till övrig högre utbildning, och den snedrekryteringen är både social och könsbetonad. Den enda lilla balsam på såren man kan få i det avseendet är att utskottet klart har sagt ifrån att effekterna av de nya antagningsbestämmelserna skall följas upp noggrant. Detta gör att vi med all säkerhet blir tvungna att återkomma till

de här frågorna många gånger, också efter det att organisationskommittéernas förslag är diskuterade här i kammaren.

Fru talman! Jag ber att få instämma i de bifallsyrkanden som herr Nordstrandh har framställt.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Fru talman! Jag ber att på detta stadium i debatten få göra några randanmärkingar.

Utskottets betänkande tycker jag präglas av en grundlig och realistisk bearbetning av ett mycket komplicerat material – som herr Alemyr uttryckte det. Också de flesta av reservanterna skiljer sig föredömligt från dem som har försökt föra debatten i de enkla och naiva slagordens form. Men det finns ett undantag, och det är kommunistreservationerna av fru Lantz, här torgförda av herr Svensson i Malmö. Kommunister anser sig själva vara i besittning av den rena läran. Fru Lantz är emot de härskande och för folkflertalet, och mot kapitalet, teknokratin och de etablerade idéerna, och hon är progressiv. Vi andra är auktoritära, och regeringen går byråkratins och teknokratins ärenden. Fru Lantz företräder demokrati och frihet.

Jag tror inte att jag inför kammarens politiskt mycket erfarna ledamöter behöver ta tid med en närmare polemik mot den sortens kommunistiska självträffsärdighet. I likhet med herr Svensson i Malmö står ju också fru Lantz ohyggligt ensam i sina reservationer. Jag vill bara säga att jag uppfattade Jörn Svenssons utfall mot YTH-utbildningen alldeles nyss som en kanske ännu grövre skymf mot yrkesliv och yrkeserfarenhet än man kan finna i en del av de borgerliga resonemangen om behörighet. Jag skall återkomma till den saken.

LO och TCO har – på centralt plan och på lokalt plan – deltagit i planeringen av YTH-verksamheten. Det är, som herr Alemyr sade, en länge närd önskan från deras medlemmar att få del av den högre utbildningen. Och så dömer kommunisterna i ett slags självträffsärdighet ut hela den demokratiska, yrkeserfarna arbetargrupp som varit med om att forma förslaget och säger att det inte är någonting värt. Man läser upp ett egendomligt brev från Stora Kopparberg, som om det på något sätt skulle ha med saken att göra. Det resonemanget har naturligtvis ingen tyngd och ingen verklighetsanknytning, men det är genant att det framförs i Sveriges riksdag. Jag är övertygad om att YTH-reformen är ett av de allra viktigaste inslagen i den reform vi diskuterar i dag, därför att den så klart visar vad en ny högskola kan innebära. Den visar att yrkeslivets folk bär med sig in i högskolan den kritiska medvetenhet som fackföreningsrörelsen på andra vägar givit dem och jag tror att den på ett utomordentligt sätt kan befrukta högskolans övriga verksamhet.

Herr Nordstrandh är en ambitiös man. Han började långt tillbaka i historien och sade att U 68 kom fel redan från början och gjorde sedan en lång historisk beskrivning av utvecklingen.

Jag tycker att U 68 från många synpunkter är ett av de bästa exempel

vi haft på länge på en utredning som arbetar på ett vettigt sätt. Det var ett öppet utredningsarbete som bedrevs. Man redovisade både dunkla och öppna motiv på ett utomordentligt föredömligt sätt.

Det är möjligt att ovanan att få högskoleproblemen offentligt granskade förklarar mycket av de övertoner som uppstod i debatten. Men debatten har, allteftersom folk läst på och satt sig in i detta mycket komplicerade material, blivit alltmer sansad. Det präglar också debatten här i dag.

Till och med herr Molin var i dag riktigt konstruktiv och samarbetsvillig på flera punkter. Jag tycker att det är synd att det inte kom tidigare. Folkpartiet har alltid medverkat i de stora utbildningsreformerna, och det har jag sett som ett väsentligt värde. I dag går folkpartiet på tvärs – t. o. m. mer på tvärs än moderaterna gör – mot en naturlig uppföljning av våra tidigare utbildningsreformer. Det tycker jag är utomordentligt beklagligt.

Vi skall ha en högskola för alla – det har flera talare varit inne på i dag. Men det är klart att om högskolan skall vara öppen måste man också medvetet gå in för en rekryteringsverksamhet som förändrar den snedhet i rekryteringen som vi har i dag. Jag tycker att det hade varit klädsamt om herr Nordstrandh – och f. ö. också herr Molin – erkänt att den sociala snedrekryteringen är värst i den s. k. fria delen. För er är högskolan egendomligt nog fortfarande i hög grad de filosofiska fakulteterna. Jag tror att den nya högskola som vi växer in i är en högskola som kommer att föra in människor naturligt i en vidgad högskoleutbildning på ett helt annat sätt än högskolan gör i dag.

I det sammanhanget skulle jag gärna vilja anknyta till vad fru Sundberg talade om. Behörighetssystemet är naturligtvis komplicerat, och det kan beskrivas fruktansvärt komplicerat. Man kan skildra behörighetssystemet ungefär som om man läser upp telefonkatalogen – dvs. det kommer att låta erhört obegripligt, även om det är klart att de enstaka telefonnumren är utomordentligt väsentliga för de människor som behöver dem. På samma sätt är det med behörighetsreglerna. För de människor som söker till de olika utbildningslinjerna och har att välja någon del av de kurser som finns på högskolan är det inte fullt så komplicerat.

En kommentar ytterligare till fru Sundberg. Jag har all respekt för resonemanget om nödvändigheten av språk- och kommunikationsfärdigheter men det finns ändå mycket i det fru Sundberg säger som liksom etablerar en gammaldags behörighetssyn, där tyngdpunkten alltför ofta läggs vid den formella behörighet som utbildningen ger. Jag är ganska övertygad om att steget inte alls är så långt som fru Sundberg tror till att yrkeserfarenheten snart kommer att spela en helt ny roll. Yrkeslivet ger erfarenheter som, om de får påverka utbildningen och så småningom även får påverka forskningen, kan leda till helt nya värderingar av vad utbildning och forskning skall innehålla. Jag tror att detta synsätt kommer att på ett avgörande sätt ge realitet åt påståendet, att den högskola vi skall växa in i är en högskola för alla.

Till sist vill jag bemöta en punkt – det är i och för sig bara en detalj

– som herr Nordstrandh berörde. Han var inne på frågan om sammanläggningen av enheter. Jag skulle vilja ge honom rådet att inte tänka så mycket på hus och inte heller på byråkrati, utan i stället tänka på utbildningens innehåll. Gör man det, tror jag att man upplever samspelet mellan olika högskoleenheter och olika utbildningslinjer på ett helt annat och naturligare sätt.

* Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Fru talman! Vissa personer har ett bättre sifferminne, andra har ett sämre. På samma sätt blir det för många lätt att med nuvarande och kommande behörighetsregler taktiskt räkna ut hur man på bästa sätt skall kunna bereda sig tillträde till de mest eftertraktade utbildningarna.

Vad vi har velat med vår antydan om ett helt nytt system är egentligen ett tillmötesgående av, eller åtminstone ett möte med, den uppfattning som utbildningsministern här gav uttryck för, nämligen att vi i dag bygger på ett gammaldags behörighetssystem, där den tidigare utbildningen ligger till grund.

Det vore ytterligt önskvärt att vi kunde slippa alla dessa formella kompetenser, som skall vägas mot varandra, rangordnas och definieras, för att i stället skapa ett system som – naturligtvis – bygger på den enskildes förtroende till sina egna möjligheter att klara utbildningen. Detta är också utbildningsministerns uppfattning, sådan den har kommit fram i propositionen. Och samtidigt borde man på utbildningsanstalten i fråga kunna säga: Det här behöver du kunna, i stället för: Det här skall du läsa. Detta är bakgrunden till att herr Nordstrandh och jag fört fram det här i vår reservation. Om vi blickar framåt mot kommande utbildningsreformer när det gäller den högre utbildningen, tror jag att detta kanske trots allt blir nästa stora reform, eftersom vi därigenom skulle få den öppna högskolan, den högskola som är till för alla men som samtidigt som den är till för alla kan bibehålla kravet på kvalitet.

Det är detta vi har velat slå vakt om genom dessa jämfört med utbildningsministerns förslag kanske trots allt inte krångligare regler när det gäller tillträdet som vi har fört fram i våra reservationer.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Fru talman! Utbildningsministern säger att U 68-utredningen var ett gott exempel på en utredningsform. I ett avseende medger jag det gärna, och det är i fråga om den öppenhet med vilken man gick till verket med debattskrifter och liknande. Jag beklagar bara att det inte gav den respons som man kanske hade velat ha. Men min kritik gällde sammansättningen av den styrande delen av utredningen och inte detta med öppenheten.

På tal om öppenhet: En öppen högskola skall vi ha, sade herr Zachrisson, och det har jag verkligen inte bestritt utan instämmer i det. Men så säger herr Zachrisson att den sociala snedrekryteringen är värst i de nu fria fakulteterna. Det vågar jag inte ha någon bestämd mening om

– det är möjligt att det är så. Men blir snedrekryteringen mindre inom det som skall ersätta de fria fakulteterna i den nya högskolan om man använder spärrar eller antagningsbegränsningar av olika slag?

Beträffande sammanläggningen av enheter till större sådana, som jag tyckte att utbildningsministern hade litet för stor kärlek till, vill jag säga honom att jag naturligtvis inte tänker på hus i första hand utan jag tänker på antalet människor, antalet studerande under en och samma ledning och administration – upp till 20 000, 30 000 eller fler samlade "under en hatt". Det är nästan värre än om jag skulle ha tänkt på ett hus som skulle kunna rymma ett så stort antal människor. Jag ser med en rysning framför mig Garnisonen med diverse verk.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Det var litet av examen över utbildningsministerns senaste inlägg – jag hade nästan en känsla av att han tyckte att vi hade förkovrat oss, att han gav oss betyget Icke utan beröm godkänd.

Från folkpartiets sida ställer vi oss bakom alla verkliga utbildningsreformer. Vi har därför anslutit oss till förslaget om vidgat tillträde till högskolan. Jag strök under i mitt huvudinlägg att jag tyckte det var en viktig och fruktbar förändring. Däremot är vi inte så förtjusta i administrativa skenreformer som skapar nya organisationsnivåer. Jag tror i varje fall att regionstyrelserna svårligen kan försvaras från jämlikhets-synpunkt.

Sedan sade utbildningsministern faktiskt – det kan ha varit en ren felsägning – att den sociala snedrekryteringen skulle vara störst inom den fria sektorn. Jag polemiserar nu mot detta, för så är det inte. Om man jämför humanistisk och samhällsvetenskaplig fakultet, där tillträdet i dag är fritt, med läkarutbildningen kan man konstatera att den sociala snedrekryteringen är väsentligt större inom läkarutbildningen. Det gäller såvitt jag vet även en del andra spärrade fackhögskolor. Jag tror alltså att ett bra sätt att undvika en social snedrekrytering av högskolestuderande är att göra den spärrade sektorn av högskolan så liten som möjligt.

Jag vill f. ö. påminna om att folkpartiet har föreslagit flera andra åtgärder som skulle minska den sociala snedrekryteringen, t. ex. en höjning av bidragsdelen i studiemedlen. Det tror jag är en mycket effektivare åtgärd, om vi vill få en jämnare social rekrytering. Men där har vi alltså inte fått något stöd. Folkpartiet har aldrig tvekat att ställa sig bakom åtgärder för att komma till rätta med den sociala snedrekryteringen, och vi har fört fram ett antal sådana förslag som dess värre har avvisats av riksdagsmajoriteten, bl. a. socialdemokraterna.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Fru talman! Det är riktigt, herr Molin, att mina ord i hastigheten föll så att den sociala snedrekryteringen skulle vara störst på de fria fakulteterna. Detta är inte korrekt.

Vad jag avsåg att säga var att det visar sig att de fria fakulteterna

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

icke på något sätt skapat garantier mot den sociala snedrekryteringen. Den s. k. frihet som herr Molin talar för har visat sig inte kunna motverka de tendenser till ökning av snedrekryteringen som ofta blir följden under nedgångsperioder i tillströmningen till högskoleutbildning.

Men det avgörande, herr Molin, är att om man, såsom herr Molin, försöker ställa sig positiv till alla utbildningsreformer som är riktiga – eller hur herr Molin uttryckte sig – så kan man inte på det uppenbara sätt som ni gör försöka förhindra att vi får planeringsramar och en resurstilldelning som ger stadga åt kursutbud och utbildningsmöjligheter över hela landet. Under sken av och tal om frihet minskar och begränsar ni människornas möjligheter att få utbildning. I själva verket talar ni för en koncentration – och därmed också för en begränsning – av människornas möjligheter att delta i den högre utbildningen till de klassiska prestigeorterna när det gäller högre utbildning. Jag tycker att det är ganska märkligt att ni försvarar en modell – om det nu är en modell – som visat sig vara ohanterlig när det gäller att värna om en vidgning, socialt och geografiskt, av den högre utbildningen. Dessutom – och det borde herr Molin inte vara alldeles okunnig om – medför ett uteblivande av sådana här planeringsramar och av en vettig fördelning av resurser på de olika enheterna att man skapar en betydande otrygghet för dem som är anställda vid högskolan.

Sedan är det säkerligen sant som många säger att det finns andra former att välja för att göra den högre utbildningen mera dynamisk. Jag var i mitt inledningsanförande inne på frågan om distansundervisningen och eteruniversitetet. Jag är glad över herr Nordstrandhs kommentar – och jag tror att herr Molin även var inne på samma sak – i sitt huvudanförande. Ni tog båda på sätt och vis avstånd från er litet hurtfriska reservation där ni säger att vi bör lägga oss till med en engelsk eteruniversitetsmodell. Det är bra att ni modifierat er på den punkten. Som jag sade förut är de engelska erfarenheterna av den karaktären att det finns anledning att gå ganska försiktigt fram om man vill försöka kopiera den modellen.

Frågan om lokaliseringen av den högre utbildningen spelar naturligtvis en stor roll. Man kan naturligtvis fundera på betydelsen av att utskottet inte har förmått vara lika stramt vid behandlingen av lokaliseringsfrågorna som vid behandlingen av övriga delar av propositionen. Det finns en frestelse att så att säga tala väl om alla. Jag ser utskottets mycket öppna skrivning på de här punkterna som ett program på lång sikt.

Det är rimligt att säga att vi redan i dag har betydande svårigheter när det gäller att få ett tillräckligt differentierat utbud på de s. k. filialorterna. Riksdagen har varit överens med regeringen om att särskilda stödåtgärder måste sättas in för att förstärka filialernas ställning. Men hur väl jag än kan förstå att riksdagen vill tillgodose alla orter och önskemål, måste det vara ett förstahandsintresse att bredda utbudet på redan etablerade orter. De nya utbildningar som vi lägger ut måste vara grundade på välmotiverade krav.

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

Mitt alldeles bestämda intryck är att vidgningen av högskolan med helt nya högskoleutbildningar och med de nya utbildningsformer som YTH och annat innebär skapar förutsättningar för en ny lokalisering av högskoleutbildning. Men om man förser sig med en högskolesyn så traditionellt förankrad som den som kanske framför allt moderaterna och folkpartiet har givit uttryck för, är naturligtvis lokaliseringss Diskussionen oroväckande. Därför finns det på den punkten en viss konsekvens i herrar Nordstrandhs och Molins resonemang. Men för oss, som ser denna reform såsom ett vitalt sätt att förändra människors möjligheter när det gäller tillgång till högre utbildning och som vill skapa helt nya högre utbildningsformer, kommer naturligtvis lokaliseringss Diskussionen i ett annat läge.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Vi har inte motsatt oss att man använder någon typ av ramar när det gäller det centrala planeringsarbetet och den centrala resursfördelningen. Vad vi har motsatt oss är att dessa ramar omsätts i intagningsbegränsningar.

Jag tycker inte att utbildningsministern är rättvis, när han nu kommer igen och påstår att vi värnar om en socialt exklusiv rekrytering och vill begränsa högskoleutbildningen, eller när han talar om klassiska pres-tigeorter.

Jag har försökt visa att folkpartiet genom en rad åtgärder är berett att vidga tillträdet till högskolorna. Såvitt jag förstår har ingen socialdemokratisk talare kunnat påvisa en enda reell punkt, där vi är emot en utvidgad och mer öppen högskola. Genom att säga nej till totalspärrear, genom en utbyggd studie- och yrkesvägledning och genom effektivare studiesociala åtgärder, som speciellt riktar sig till dem som kommer från studieovana miljöer, är vi verkligen beredda att ta konsekvenserna av vad man kan kalla en vidgad högskola. Det måste ändå vara svårare för dem som är för någon form av spärrear att säga att de står för en vidgad högskola.

Jag sade i mitt inledningsanförande till utbildningsministern att det naturligtvis ligger någonting i att ert förslag innebär en högskola för alla – men bara för dem som råkar komma in på högskolan, och däri ligger skillnaden mellan er och oss.

Herr WIRTÉN (fp):

Fru talman! Att göra utbildningen tillgänglig för fler människor har varit en stark drivfjäder bakom de många utbildningsreformerna under det senaste decenniet. Deras gemensamma syfte har varit att raserastudiehinder av olika slag och skapa faktiska förutsättningar för människor att skaffa sig den utbildning som de själva vill ha.

När vi nu står i begrepp att fullfölja reformarbetet inom ungdomsutbildningen på den högre utbildningens område, måste samma strävanden som tidigare till en demokratisering vara vägledande. Från den

synpunkten kan emellertid, som andra talare varit inne på före mig, starka invändningar riktas mot det förslag som vi nu behandlar. I samma ögonblick som man öppnar högskolan genom att vidga behörigheten, stänger man porten genom en totalspärr, som herr Molin tidigare har redovisat. Det kan vi från folkpartiets sida inte acceptera. En öppen högskola, som ger stort utrymme för den enskilde att utforma sin utbildning, ser vi som ett viktigt mål.

Efter detta, fru talman, vill jag övergå till att beröra frågan om lokaliseringen av den högre utbildningen. Den är central när det gäller att ge nya grupper möjlighet att studera vidare. Det gäller t. ex. för de många människor som genom familj och arbete är starkt bundna till en ort. Deras möjligheter att delta i undervisning på högskolenivå är helt beroende av att den ges på eller i närheten av hemorten. Erfarenheterna från tillkomsten av universitetsfilialerna och från den decentraliserade utbildningen visar också att det på många håll finns ett stort och uppdämt utbildningsintresse som kan realiseras först när utbildningsmöjligheter erbjuds på den egna orten. Men erfarenheten visar också en annan sak som är viktig i sammanhanget, nämligen att det uppdämda utbildningsintresset relativt snabbt betas av och att tillströmningen till utbildningen kraftigt avtar efter ett inledningsskede. Det är en av förklaringarna till de svårigheter som universitetsfilialerna brottas med i dag.

Utifrån vår önskan om en öppen högskola har det varit naturligt för folkpartiet att uttala sig för att högskoleutbildning av olika slag, kortare yrkesinriktad utbildning, fullständig ämnesutbildning, enstaka kurser i grundläggande universitetsämnen etc. kan erbjudas på många håll i landet. Men, fru talman, en jämnare fördelning av utbildningsmöjligheter kan ske på många olika sätt. Det visar intressanta erfarenheter från andra länder. Etablering av permanenta utbildningsresurser utanför nuvarande universitets- och filialorter – som är den kungsväg som propositionen och utskottet anvisar – är därvid bara en väg bland flera. Andra sätt är en kraftigt utbyggd decentraliserad undervisning och ett bättre utnyttjande av etermedia för undervisningsändamål, gärna i kombination med studiecirklararbete och intensivkurser på folkhögskola.

Vilken väg eller snarare kombination av vägar man väljer för att åstadkomma en geografisk spridning av högskoleutbildningen är beroende av en rad avvägningar. När det gäller att etablera permanenta utbildningsresurser eller nya utbildningsvägar på en ort är det nödvändigt att ta hänsyn till bl. a. möjligheterna att upprätthålla sambandet mellan forskning och utbildning, till möjligheterna att uppnå rimlig bredd och differentiering i utbildningsutbudet samt till konsekvenserna för befintliga utbildningar och gjorda investeringar i undervisningslokaler, studentbostäder och annat på andra orter.

Frågan om den framtida lokaliseringen av högskoleutbildningen måste också bedömas utifrån hur det ser ut i dag. Då är det ju så, vilket man kanske ofta glömmer bort, att permanenta resurser för högskoleutbildning

i den vidare mening som vi nu använder begreppet finns på ett 30-tal platser i landet, och på ytterligare ett antal orter erbjuds högskoleutbildning i form av decentraliserad universitetsutbildning eller studiecirklar i regi av studieförbund o. d. Bredden i utbudet och utbildningskapaciteten varierar naturligtvis från ort till ort, men kvar står att det redan i dag förekommer högskoleutbildning i betydande omfattning utanför universitets- och filialorterna.

U 68 presenterade ursprungligen ett mycket vidlyftigt utbyggnadsförslag. Det mötte stark och berättigad kritik, och det är bra att de som därefter haft att hantera förslaget försökt vara något mer realistiska. Det gäller både U 68-beredningen, som föreslog en del modifieringar, och utbildningsministern som gått ännu ett par steg i riktning mot större realism. Det är t. ex. viktigt att man i propositionen genom en rad förtydliganden och preciseringar gör klart att det inte är fråga om att bygga upp nya högskoleenheter på ett antal orter eller att förlägga sådan utbildning som i dag ges vid universiteten och deras filialer till nya orter. Jag vill i det sammanhanget särskilt stryka under utbildningsministerns egna ord, att det "inte är fråga om att bygga ut den traditionella universitetsutbildningen". Detta uttalande måste vara riktningsgivande för arbetet både i de organisationskommittéer som skall tillsättas och för de regionala organ – samrådsnämnder eller styrelser – som skall ta över efter dem. Därför bör det också upprepas av riksdagen.

Fru talman! Det är nu tio år sedan riksdagen beslöt att inrätta universitetsfilialerna. Det skedde till ackompanjemang av stora förhoppningar om att de studerande skulle visa stort intresse för att bedriva sina studier vid dessa orter. Men den bild som vi i dag möter på filialerna är allt annat än positiv. Den minskade tillströmningen till universitet och högskolor har drabbat filialerna hårt. Antalet nyinskrivna har minskat kraftigt under senare år, trots att antalet ämnen och kurser under samma tid ökat betydligt. Resultatet har blivit att man fått svårigheter att få ihop tillräckligt många studerande för att starta och genomföra avsedda kurser, vilket naturligtvis ytterligare minskar filialernas attraktivitet.

Man kan därför, fru talman, säga att filialernas situation är näst intill krisartad, och det måste vi ta hänsyn till i våra beslut här i dag. Filialernas problem kan inte mötas med tillfälliga stödaktioner. Det gäller i stället att ta till vara den resurs som de representerar och se till att de utvecklas till fullvärdiga utbildningsalternativ. Med tanke på det prekära läget och gjorda utfästelser och investeringar måste verksamheten på filialorterna ges en ordentlig bredd, innan utbyggnad av nämnvärd omfattning kan ske på andra håll. Det är därför också tillfredsställande att utbildningsministern så klart uttalat att "befintliga resurser för högskoleutbildning skall utnyttjas effektivt och att investeringar som gjorts för utbildning och forskning inte får äventyras". Den logiska konsekvensen av detta uttalande är att den fortsatta utbyggnaden av högskoleutbildningen skall planeras så att verksamheten vid nuvarande universitetsfilialer samt universiteten i Umeå och Linköping får ett tillfredsställande underlag innan

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

nylokalisering till andra orter blir aktuell.

Med nuvarande studerandetillströmning föreligger tyvärr relativt små förutsättningar för en omfattande utbyggnad på orter utanför universitets- och filialorterna. Men det är min förhoppning, fru talman, att trenden skall vända och fler människor, och då inte minst vuxna med yrkeserfarenhet, skall upptäcka de möjligheter som den högre utbildningen erbjuder. Och då bör det finnas förutsättningar för en utbyggnad av åtminstone kortare yrkesinriktad högskoleutbildning på orter utanför universitets- och filialorterna. Härvidlag bör fyra orter – Jönköping, Kalmar, Sundsvall/Härnösand och Falun/Borlänge – komma i fråga.

Utöver dessa orter vill utbildningsministern och än mer utbildningsutskottet peka ut ytterligare ett antal platser som s. k. utbyggnadsorter. Det rör sig i hög grad om ett principbeslut. T. o. m. utbildningsministern medger ju i propositionen att det för dessa orters del inte kan bli fråga om någonting annat än utbildning i form av enstaka kurser, och det finns ju redan på de här orterna. Det är därför något av ett skenbeslut som man vill att riksdagen skall fatta. En annan olycklig konsekvens av ett principbeslut är att man därigenom avskärmar ett antal andra tänkbara orter från att kunna komma i fråga när det under senare hälften av 1980-talet eventuellt kan bli fråga om att riksdagsbeslutet får en mer konkret innebörd. Enligt folkpartiets mening bör därför riksdagen avstå från att namnge andra utbildningsorter än dem som nämnts här tidigare. Det räcker att riksdagen fastslår att en eventuell utbyggnad av högskoleutbildning bör förläggas endast till sådana orter som redan i dag har permanenta resurser för högskoleutbildning. Därmed utesluter man inga av de orter som utbildningsutskottet nämner men inkluderar jämväl en del andra.

Till slut, fru talman, vill jag säga några ord om den decentraliserade högskoleutbildningen. Det är min övertygelse att man genom den med litet fantasi och genom att utnyttja de erfarenheter som gjorts utomlands kan nå utomordentligt långt när det gäller att bereda människor utbildningsmöjligheter. Det pågår nu en försöksverksamhet i UKÄ:s regi. Den måste vidgas och fördjupas. Universiteten och de större högskolorna bör också få egna medel att på egen hand driva en sådan verksamhet och finna de former som passar dem bäst.

Ett "eteruniversitet" skulle vara ett viktigt komplement till den decentraliserade utbildningen. Modellen för ett sådant kan vi hämta på så nära håll som i Storbritannien, men systemet har med framgång prövats också i andra länder. Det är en enkel och smidig väg att nå ett stort antal människor och effektivt utnyttja utbildningsresurser av olika slag. Jag hörde tidigare i debatten – i utbildningsministerns första inlägg – att hans kontakter med rektor för Open University i England hade lett honom till den slutsatsen att verksamheten inte gav de resultat han möjligen hade hoppats och att det endast rörde sig om ett 80-tal kurser, om jag uppfattade det rätt. Jag har helt nyligen sett i ett meddelande i *tidningen The Observer* att man just för året kommer att ha 50 000

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

studerande vid detta universitet. Det är alltså fem gånger den intagningskapacitet som vi har för alla svenska universitet och högskolor. Jag har svårt att se att det är en kvantitet som man skall negligera eller betrakta som mindre betydelsefull. Jag tycker tvärtom det visar att den utbildningen spelar en mycket stor roll. Låt vara att befolkningsunderlaget är mycket större i England än vad vi kan prestera i Sverige. Det är likväl ett betydande antal studerande i den här utbildningsformen.

I en partimotion från folkpartiet har vi närmare skisserat hur ett svenskt eteruniversitet skulle kunna byggas upp, och jag går därför inte närmare in på det här. Men, fru talman, jag vill uttala min fasta förvisning om att ett sådant system skulle vara ett verksamt medel för att erbjuda en vuxenundervisning som annars av resursskäl inte skulle bli allmänt tillgänglig i vårt land.

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 23, 24, 25 och 26 av herr Molin i utbildningsutskottets betänkande nr 17.

Herr GUSTAFSSON i Barkarby: (s):

Fru talman! Att en del av den proposition som vi nu behandlar rör kompetensfrågorna har framgått av flera tidigare inlägg. Det är närmast den delen jag kommer att ta upp i mitt anförande. Jag får då anledning att kommentera reservationerna 7–12. De har med ett enda undantag moderata samlingspartiets ledamöter som undertecknare. Undantaget är reservationen 10, där också folkpartiet har slutit upp. Annars kan man säga att moderaterna i det här avseendet är ganska isolerade politiskt i sin syn på kompetensfrågorna. Det framgår av förteckningen över reservationerna.

Men låt mig, fru talman, innan jag går in på de speciella delar som reservationerna berör mycket kort åtminstone antyda bakgrunden till kompetensdelen i propositionen.

I november 1965 tillsatte man kompetensutredningen. Den kom med sina förslag 1970. Betänkandena kallades för Vågar till högre utbildning. Där berördes de allmänna behörighetsvillkoren, de särskilda förkunskapskraven samt reglerna för meritvärdering och urval. Utredningens förslag var med avsikt inte detaljerat. Det förutsatte tvärtom fortsatt utredningsarbete, och detta berodde på att utredningen själv tagit initiativ till ett försök vars resultat man ville avvakta. Försöket gällde dels vidgat tillträde till viss universitetsutbildning, vilket började 1969, dels tillgodoräkning av arbetslivserfarenhet som merit vid urval till socialhögskolorna, och det började 1971.

På grundval av kompetensutredningens förslag förelades riksdagen på våren 1972 propositionen 84, som berörts här tidigare. Den innebar i huvudsak principförslag om att allmän behörighet till högskoleutbildning skulle erhållas genom minst tvåårig linje i gymnasieskolan och dessutom vissa kunskapskrav i svenska och engelska motsvarande två årskurser på social linje. Riksdagen biföll propositionen, och den liksom kompetensutredningen förutsatte att utredningsarbetet skulle fortsätta. Det upp-

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

drogs åt kompetenskommittén att ta hand om detta. Den tillsattes på sommaren 1972 och var klar två år senare, sommaren 1974. Man kan säga att kommitténs förslag i mycket stark koncentration innebar följande:

Den allmänna behörigheten skulle vidgas ytterligare genom att en rad specialkurser i gymnasieskolan och en del annan utbildning utanför gymnasieskolan, t. ex. folkhögskolan, skulle föreslås ge allmän behörighet. De s. k. 25:5-ornas behörighet skulle utsträckas till att gälla all högskoleutbildning. Som särskild behörighet föreslog kommittén i regel tre à fyra ämnen för studier vid olika grupper av utbildningen inom högskolan. Som kvalitetskrav föreslog man medelbetyget 3 för dessa förkunskapsämnen. Kommittén ville också vidga sättet på vilket kunskaperna skulle dokumenteras. De behöver inte dokumenteras enbart genom gymnasiebetyg. Kommittén betonar den reella kompetensen, inte den formella, genom att framhäva de s. k. motsvarandebedömningarnas stora betydelse. Kommittén skiljer också på krav för tillträde till fullständiga utbildningslinjer å ena sidan och krav för tillträde till enstaka kurser å den andra. I det sistnämnda fallet föreslås betydligt friare bedömning, där den sökandes bakgrund, behov och lokala bundenhet skulle betyda mest. Som meriter skulle enligt kommittén kunna räknas inte bara betyg utan också arbetslivserfarenhet och resultat av studielämplighetsprov. Därvid föreslog kommittén att all arbetslivserfarenhet skulle vara meriterande, liksom också bl. a. vård av eget barn i hemmet. Handikappade skulle få förtur till viss utbildning på viss ort efter bedömning från fall till fall.

Detta var i kort sammandrag kommitténs förslag.

Jag går sedan över till reservationerna 7-12 och tar upp reservationen 7 först. I den hävdar moderaterna att de som får allmän behörighet genom ålder och yrkeserfarenhet har behov av kunskaper i svenska och engelska motsvarande två årskurser på social linje när studier skall bedrivas på utbildningslinje. Reservanterna formulerar sig, tycker jag, precis som om utskottet hade behandlat svenska och engelska på samma sätt, dvs. inte krävt två årskurser på social linje i gymnasieskolan för någotdera av dessa språk. När det gäller svenska är det riktigt. Utskottet anser precis som kompetenskommittén och propositionen att vuxna personer med erfarenhet från yrkesverksamhet får anses ha kunskaper i svenska som ungefär motsvarar två årskurser på social linje i gymnasieskolan. När det däremot gäller engelska anser utskottet liksom kompetenskommittén och även propositionen att två årskurser i engelska på linje i gymnasieskolan skall vara ett allmänt behörighetskrav. Jag tycker det verkar som om reservanterna missförstått utskottet på den punkten. Problemet behandlas i kompetenskommittén, i propositionen och i utskottet under rubriken allmän behörighet. Redan av det borde ha framgått att det är ett allmänt behörighetskrav det gäller. Utskottet säger också att det ankommer på regeringen att besluta för vilka utbildningar det allmänna behörighetskravet skall gälla samt om erforderliga undantag. Reservan-

ternas önskemål, formulerat som om de föredrar att kravet på engelska skulle uttryckas som ett allmänt behörighetsvillkor angivet av regeringen, är således uppfyllt genom utskottets skrivning på s. 36 i stycket efter det reservanterna ändrat genom sin reservation. Jag förstår egentligen inte varför reservationen omfattar även engelska. Kompetenskommittén, propositionen och utskottets majoritet är eniga i det här avseendet.

I och med reservationen 8 går moderatreservanterna över till de särskilda behörighetskraven. Där menar de att betyget 3 i varje särskilt förkunskapsämne skall vara kravet i motsats till kompetenskommittén, propositionen och utskottet som menar att medelvärdet av betygen i de särskilda förkunskapsämnena skall vara minst 3,0. Utskottet anser för sin del att det är en onödigt detaljerad detaljering att ställa krav för varje enskilt förkunskapsämne. Det väsentliga är var kunskapsnivån i alla förkunskapsämnena tillsammans ligger, och därför har förslaget hos KK utformats som ett medelvärde. Moderaterna säger sig i vanliga fall vara motståndare till detaljregleringar, men det gäller tydligen inte när det är fråga om kompetens. Jag tycker liksom utskottet att man låser behörighetskraven alldeles för mycket i detalj genom att kräva ett visst, exakt angivet lägsta betyg i varje ämne. Man gör det ju därigenom svårare för de studerande att få tillträde utan att vinna något väsentligt beträffande kvaliteten på deras förkunskaper. Ett medelvärde garanterar nivån, och det är det väsentliga. Betygen är inte heller, måste man lägga till, så exakta mätinstrument att det finns anledning att låta dem så där i detalj vara avgörande. Jag behöver inte här utveckla det påståendet ytterligare.

Kompetenskommitténs princip att hålla isär kravet för studier och krav för det yrke som följer på studierna är inte invändningsfri, säger reservanterna. Nej, man kan fråga sig vad som egentligen är invändningsfritt här i världen. Jag vill påminna om att kompetenskommittén säger så här: Under kompetenskommitténs arbete har också många gånger sådana krav aktualiserats som är viktiga särskilt för den framtida yrkesutövningen. I den mån det är möjligt och meningsfullt att skilja mellan å ena sidan vad den högre utbildningen och å andra sidan vad det efterföljande yrkesarbetet fordrar av grundläggande förkunskaper vill kompetenskommittén hävda att yrkeskrav i första hand skall tillgodoses genom högskoleutbildningen.

Vidare säger den: Kompetenskommittén har alltså sökt hålla isär förkunskaper som är nödvändiga för en utbildning från renodlade yrkeskrav och från andra krav och önskemål av mer allmän karaktär.

Försöken – jag säger *försöken* – att hålla isär krav på utbildning och krav för yrkesutövning är desto mer motiverade och önskvärda som man i flera fall inget vet vare sig om det individualyrke eller ens om den bredare yrkesgrupp som följer efter utbildningen. Moderaterna mår ju mycket om att utbildningarna inte skall snävas in för mycket, och i konsekvens med det borde de nu vara glada över kompetenskommitténs bemödanden på den här punkten. Att det sedan inte är en lätt uppgift

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

vet alla vi som har sysslat med kompetensfrågor, men strävan bör ändå vara den som kompetenskommittén har gett uttryck för. Propositionen och utskottsbetänkandet innehåller heller inte någon invändning mot denna strävan.

Det led i ett antagningsförfarande som sedan kommer, efter det att både den allmänna och den särskilda behörigheten har fastslagits, är att göra ett urval bland de sökande. Det är inte nödvändigt att påpeka att urval bara behöver göras när antalet sökande till en utbildning är större än det antal platser som står till förfogande. I urvalsavsnittet finns en räkna moderatreservationer, nr 9–12; en av dem, nr 10, stöds också av folkpartiet. Den första och längsta av moderatreservationerna gäller urvalsgrunden arbetslivserfarenhet. Tanken på arbetslivserfarenhet som merit vid urval till högskolestudier fördes fram av kompetensutredningen, och försök startades på initiativ av den utredningen år 1971 vid socialhögskolorna. Kompetenskommittén och nämnden för socionombildning gjorde sommaren 1973 en gemensam undersökning av dem som hade börjat på våren 1971 resp. hösten 1971 och alltså hade läst fyra resp. tre terminer. Några tolkbara skillnader i studieresultat mellan dem med och dem utan arbetslivserfarenhet kunde inte registreras för dem med fyra terminers studier. Bland dem som hade tre terminers studier kunde man däremot registrera något lägre medelprestation för dem med arbetslivserfarenhet än för dem utan denna erfarenhet.

Vi tittade också på en annan undersökning rörande de 25:5-or som började vid socialhögskolorna 1970 och alltså hade studerat i fem terminer. Den tyder på att de med arbetslivserfarenhet hade större startsvårigheter på grund av studieovana och vissa brister i en del färdighetsämnen men att de kompenserade detta senare under studierna, bl. a. genom ökande studiemotivation. Mot den här bakgrunden och med hänsyn till vad direktiven sade var det ganska självklart för kompetenskommittén att föreslå arbetslivserfarenhet som en merit. De siffermässiga detaljerna i förslaget skall jag inte gå in på här. Jag nöjer mig med att konstatera att förslagen i stort innebär att all arbetslivserfarenhet skulle räknas som merit och att poängen för den skulle adderas till betygs-poängen där sådan fanns. Dessutom skulle de med arbetslivserfarenhet garanteras en viss andel platser, liksom de som söker direkt till högskola från gymnasiet på motsvarande sätt skulle garanteras en viss andel platser. Införandet av arbetslivserfarenhet kommer naturligtvis på sikt att ge studerandegrupperna i högskolan inom olika utbildningar en mer varierad sammansättning. Det anser utskottet vara en vinst för högskolan som helhet. Införandet av arbetslivserfarenheten som merit ökar naturligtvis också möjligheterna för de vuxna yrkesarbetande att komma in på högskolan.

Moderatreservationen 9 förordar KK:s förslag till utbildningsmodell och ställer detta i motsättning till utskottets förslag, som innebär en form av kompromiss mellan propositionen och kompetenskommitténs förslag. Thorsten Larsson redogjorde i sitt första inlägg en del för detta,

och det finns inte mycket mer att tillägga. Olika bedömningar av lättheten att förklara olika modeller, olika bedömningar av modellernas enkelhet, av arbetslivserfarenhetens värde och av värderingen av direkt övergång från gymnasieskolan har lett till förord av olika modell.

Eftersom detta med arbetslivserfarenhet som merit över hela högskolan är en nyhet, är det svårt att bestämt uttala sig om den ena modellens effekter jämfört med den andras. Vi kan ju inte göra ett slutgiltigt test eftersom vi inte kan göra experiment i mera strikt mening. Därför kan vi inte heller dra slutsatser om orsakssamband. Det är alltså egentligen inte det modellval som moderaterna gjort som föranleder kommentarer. Visserligen talade fru Sundberg om drastiska skillnader i fråga om följdverkningarna av å ena sidan utskottets modell och å andra sidan moderatreservationens modell. Jag är van vid fru Sundbergs ordvändningar – de är ofta drastiska – så jag drar av litet på fru Sundbergs drastiska skillnader. Då kanske det inte blir så vådligt.

Det som förvånar är egentligen pläderingen i moderatreservationen. Utskottets urvalmodell sägs få långtgående konsekvenser, och så målar man i breda penseldrag en utveckling som kommer att missgynna studerande från studieovana miljöer samt kvinnor. Från mycket bestämda påståenden om den nuvarande arbetsmarknadssituationen kommer moderaterna fram till att arbetslivserfarenhet som merit på det sätt som utskottet föreslår kommer att innebära att en breddning av rekryteringen motverkas, dvs. genom arbetslivserfarenheten som merit krymper rekryteringen socialt sett. Denna förutsägelse är moderaterna ensamma om att göra. Alla de övriga partierna gör den omvända förutsägelsen, nämligen att rekryteringen kommer att breddas socialt sett. Moderaterna för i en del av reservationen det resonemanget att i den nuvarande arbetsmarknadssituationen skulle sådana grupper i samhället som har lätt att skaffa sig kontakter gynnas genom att de lättare kan skaffa sina barn tillgodoräkningsbar arbetslivserfarenhet.

Till det är att säga för det första, att i ett samhälle av vår typ med en ganska stor social skiktning har naturligtvis alltid de övre skikten vissa fördelar. Det tror jag inte ens att moderaternas urvalmodell kan ändra mycket på.

För det andra kan sägas att i princip är ju all arbetslivserfarenhet tillgodoräkningsbar. Det minskar de övre skiktens favörer som moderaterna hyser farhågor för. Det hade däremot inte varit fallet, om förslaget inneburit att enbart viss för studierna s. k. särskilt värdefull arbetslivserfarenhet skulle ha meritvärderats.

För det tredje – eftersom det är moderaterna jag resonerar med – kan upplysas om att herr Nordstrandh i ett särskilt yttrande i U 68 sagt följande om arbetslivserfarenhet: "Odefinierad och ospecificerad arbetslivserfarenhet bör inte få tillgodoräknas som förstahandsmerit. Arbetslivserfarenhet bör primärt ha anknytning till den sökta utbildningen." Om herr Nordstrandhs yttrande hade varit ledstjärnan för kompetenskommittén, propositionen och utskottet, skulle kanske moderaternas farhågor

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

haft mera fog för sig än de har nu.

Förutom arbetslivserfarenhet skall ju betyg vara merit – det råder inga delade meningar om det.

Både kompetenskommittén, regeringen och utskottet anser att betygs meritvärde skall utgöras av ett medeltal av betygen i avgångsbetyget. Det är huvudregeln, och jag tar inte upp några kompletterande detaljer utom på en enda punkt, där moderata samlingspartiet och folkpartiet har en reservation, nr 10. Den punkten gäller betyg i kompletterande ämnen som är särskilda förkunskapskrav. Enligt kompetenskommittén, propositionen och utskottets förslag skall betyg i dessa kompletterande ämnen inte räknas in i betygsmedelvärdet. Fru Sundberg var inne på det i sitt inlägg och kommenterade det ur sin synvinkel. Jag vill säga följande:

Fördelarna med den ståndpunkt vi har intagit är för det första att man undviker att samma person har olika urvals-poäng för olika utbildningar, vilket skulle göra systemet onödigt komplicerat. För det andra förstärker man inte betygshetsen och betygsfixeringen med den här modellen. För det tredje skulle det, om behörighetskompletterande betyg fick räknas i kvotgrupperna 1 och 2, bli en annan behandling av dem som tillhör dessa grupper än av dem som tillhör kvotgrupp 3, som ju inte kan få räkna betyg som meriter, eftersom man där inte har jämförbara avgångsbetyg.

Nackdelarna med förslaget i reservationen 10 om att man skulle få räkna in behörighetskompletterade ämnen är att man då skulle återinföra konkurrenskompletteringen. Den har ju funnits en gång men den togs bort, och det var naturligtvis inte utan skäl. Vi vet att den medförde långvariga kompletteringsstudier, vilket gynnade dem som hade goda ekonomiska förhållanden. Kompletteringsstudierna förbättrade egentligen inte heller prognosförmågan särskilt mycket. Differenser inbördes, nämligen mellan personer med höga betyg som är vunna genom konkurrenskomplettering på det tidigare sättet, säger egentligen ganska litet om skillnaderna i förmåga att studera.

I reservationen 10 uttalas också farhågor för s. k. taktiska val. Man använder inte uttrycket taktiska val i själva reservationen, men fru Sundberg använde det här i sin plädering, och därför kan väl jag få använda det också. Utskottet säger att om tendenser till taktiskt val skulle iaktas i gymnasieskolan bör det ankomma på regeringen och berörda myndigheter att vidta åtgärder. Utskottet är alltså öppet för de här sakerna.

Det kan tilläggas att det inte alltid är så lätt att avgöra vad som är taktiskt val. Det kanske man skall fundera litet över.

Över huvud taget kan jag inte, när jag läser reservationen 10, värja mig för tanken att reservanterna understundom blandar ihop behörighet, meritvärdering och urval. Det fanns ett inslag i fru Sundbergs anförande som gjorde att min misstanke förstärktes litet. Ibland är det inte så lätt att hålla detta isär, men man får inte blanda ihop det när man skall diskutera dessa saker.

Det som fördras för att fullgöra en utbildning skall ju ligga i behörighetskraven och inte i en lägre eller högre urvals-poäng. Det är viktigt att slå fast detta, för det är skillnaden mellan behörighet och meritvärdering.

Utskottet har för sin del, precis som kompetenskommittén och departementschefen i propositionen, bedömt de samlade fördelarna med att inte räkna behörighetskompletterade ämnen som större än fördelarna med det förslag som nu återfinnes i reservationen 10 och därför kommit till den ståndpunkt som vi redovisat i utskottsbetänkandet.

Det finns en moderatreservation också om könskvotering – sådan förekommer bl. a. i förskolläraryrket. Det är moderatreservationen 11, i vilken begärs ett uttalande om att könskvotering inte bör få förekomma vid urval av studerande till högskolan. Fru Sundberg uttryckte sig ungefär så, att hon tycker inte om våld, och hon kallar könskvotering för våld. Därför tyckte hon alltså inte om könskvotering. Det är naturligtvis ett sätt att definiera saken ordmässigt, men reellt spelar det ingen roll. Skulle vi kalla könskvotering för våld, så är det en massa saker och ting i samband med utbildning som vi får kalla för våld, och det kanske är att göra litet för stort våld på språket, fru Sundberg.

Utskottet har inte heller varit särdeles entusiastiskt inställt till könskvotering. Men om ingenting händer med könsfördelningen inom en viss utbildningssektor och om ingenting annat än könskvotering hjälper mot en könsmissig snedfördelning, så anser i varje fall utskottet att man inte skall vara förhindrad att pröva även det medel som könskvotering innebär. Man kan ju hitta olika medel att försöka komma till rätta med sådana här snedfördelningar. Om nu könskvotering kan vara ett sådant medel bör man inte vara förhindrad att använda det. Nu gäller det också en försöksverksamhet, och utskottet har ingen invändning mot att den fortsätter t. v.

Sedan får jag kanske göra det tillägget att det nästan utmanar löjet när man i moderatreservationen 11 förfasar sig över de ynkliga två tiondels poäng med vilka manliga sökande till förskolläraryrket får ligga under den meritpoäng som fördras för inträde i varje behörighetsgrupp. Det stora nummer man försöker göra av detta tycker jag inte står i rätt proportion till frågan i övrigt, och därför verkar det nästan löjligt.

I moderatreservationen 12 kräver man att det redan nu skall göras en utredning för att förbereda en reform av systemet för intagning till högskolan. Herr Nordstrandh sade att moderaterna inte var nöjda med något av de urvalssystem som presenterats utan ville ha helt nya former – vad han nu menade med det. Och fru Sundberg gick vidare på den linjen sedan, när hon var uppe i talarstolen. Det som bekymrar moderaterna är uppenbarligen att det är så svårt att behandla alla rättvist. Det kan man ju instämma i. Det är svårt att få rättvisa system. Men det allra svåraste är kanske att avgöra vad som är rättvisa. Det kan vara olika för olika personer. Moderaterna vill ha prov för att utröna lämp-

ligheten. De vill ha prov för den allmänna behörigheten och de vill ha prov för de särskilda lämpligheterna till olika utbildningar. Men jag vet inte om det blir mera rättvist med prov. Man kan ju bara tänka på den provrädsla som finns hos många människor och som är dokumenterad, och man kan fråga om de människorna gör sig själva rättvisa i ett sådant system.

Herr Nordstrandh sade att alla bör kunna bedömas på samma sätt och på lika villkor, men vad är det? Sättet och de yttre villkoren kan tyckas vara lika, men det finns ju något bakom de yttre situationerna också. Det kan förefalla vara lika villkor att man får genomgå samma prov, om man som moderaterna inte bryr sig om vad som har legat före i tiden och på vilket sätt vederbörande har skaffat sig kunskaper. Då kan det verka som om man blev bedömd på lika sätt. Men om man ser bakom fasaden kanske systemet med prov inte är att bli bedömd på lika villkor, helt enkelt därför att människor reagerar olika i en provsituation.

Sedan räknade fru Sundberg upp en rad detaljer som man skulle slippa om vi tillämpade den provmodell som moderaterna lanserar – men som de inte har närmare preciserat. Jag tror att fru Sundberg bl. a. nämnde att man då skulle slippa att rangordna människor. Men jag frågar mig hur det skall gå till. En rangordning har man ju därför att det finns fler sökande än platser, och det kommer väl att vara förhållandet på vissa utbildningar även i fortsättningen. En rangordning slipper vi väl då inte ifrån. Jag menar alltså att det kanske följer en del detaljer även med moderaternas förslag.

Jag vill också framhålla att studielämplighetsprovets växlande öden säger mig att även ett provsystem rymmer stora vanskligheter. Ingen är väl okunnig om de tidvis ganska upprörda diskussioner som förts om studielämplighetsprovet.

Utskottet hänvisar f. ö. till de klara uttalanden om fortsatta utvärderingar av behörighets- och urvalssystemet som gjorts i propositionen och i kompetenskommittén, och utskottet stryker dessutom för egen del under att det är angeläget med en utvärdering och det bör kunna räcka. Sedan kan man inte låta bli att jämföra moderaternas uttalande i deras reservation – där det inte är så noga med hur kunskaperna har inhämtats – med den petighet i detaljer som moderaterna ådagalagt i tidigare reservationer när det gällt betyg och dokumentation. Men det kanske skall bli litet andra och friskare fläktar i framtiden, om moderaterna får denna nya konstruktion av proven genomförd.

Vad sedan angår moderatreservationen 15 om betygssystemet finner jag mig inte behöva kommentera den på annat sätt än att hänvisa till utskottets motiv – som också är propositionens – att betygssystemet för högskolan bör tas upp till prövning när arbetet med betygssystemet för underliggande skolformer har avslutats. Dessutom kan man kanske tillägga att det verkligen är ytterst fina nyansskillnader mellan utskottet och reservationen. Utskottet slår fast att riktpunkten bör vara en tregradig

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

betygsskala, men att det skall finnas möjligheter till variationer. Den skrivningen tycker jag att reservanterna egentligen borde ha varit nöjda med.

Därmed har jag behandlat alla de reservationer som berör kompetensfrågorna och skall gå över till ett antal reservationer som är sinsemellan litet olika men som alla har det gemensamt att de berör universitetslektorerna. I reservationen 2 vidhåller moderaterna och vpk att man nu skall besluta om att universitetslektor skall ha rättighet att tjänstgöra i forskning/forskarutbildning. Utskottet avvisar detta med hänvisning till att utskottet föreslagit riksdagen att som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts beträffande översyn av de organisatoriska förändringarna för samspel mellan grundutbildning och forskning/forskarutbildning, och utskottet anser att detta översynsarbete inte bör föregripas.

I reservation 3 kräver moderaterna att en parlamentariskt sammansatt utredning om universitetsforskningen tillsätts. Det har utskottet avstyrkt. Reservanterna säger att forskningen inom universitetssektorn i hög grad berörs av den organisation av universitets- och högskoleutbildning som kommer att gälla sedan ställning tagits till U 68:s förslag. Det är i och för sig riktigt. Men utbildningsministern har tidigare i dag annonserat att forskarutbildningsutredningen skall få tilläggsdirektiv om att ta upp denna fråga. Jag kan därför avstå från att göra ytterligare kommentarer till den reservationen.

Jag kan i stället snabbt gå över till reservationen 20. Bakom den står moderata samlingspartiet, folkpartiet och halva centerpartiet – i utskottet, måste jag väl tillägga. Vad centerpartiet i riksdagen som helhet tycker om den här reservationen får vi väl se vid voteringen.

Reservanterna anser att vetenskaplig och pedagogisk skicklighet bör tillmätas lika värde vid tillsättningen av tjänst som universitetslektor. Herr Nordstrandh tillade som en motivering till den ståndpunkten att det var av omtanke om forskningen som man ville att vetenskaplig och pedagogisk skicklighet skulle tillmätas lika värde. Man skulle kunna vända på det och i stället av omtanke om den pedagogiska aktiviteten vid universiteten instämma i propositionens förord för att pedagogisk skicklighet skall väga tyngst vid tillsättning av tjänst som universitetslektor. Skälet för det är att universitetslektoraten företrädesvis är avsedda för undervisning. Då bör också den pedagogiska skickligheten väga tyngst vid tillsättningen av tjänsterna. Utskottet biträder här förslaget i propositionen.

Jag tycker att det är en rimlig men mycket senkommen korrigeringsman gör när man nu låter pedagogisk skicklighet tillmätas större vikt inom högskolan än man gjort tidigare. Det är verkligen på tiden. Om man sedan i en framtid får ändrade tjänsteorganisatoriska förhållanden med en utjämning mellan t. ex. professorer och universitetslektorer vad avser både undervisning och forskning, får man väl göra en förnyad prövning av avvägningen mellan dessa befodringsgrunder. Men som

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

det är i dag anser jag att det är vettigt att den pedagogiska skickligheten sätts i främsta rummet när det gäller universitetslektorerna.

I reservation 21 slutligen har moderater och folkpartister yrkat att tillsättningsmyndighet för tjänst som universitetslektor liksom hittills skall vara regeringen. I propositionen förordas att universitetslektorer i framtiden skall tillsättas av UHÄ. och utskottet tillstyrker förslaget i propositionen.

Låt mig sedan göra en personlig reflexion om tillsättningsfrågorna. Jag tycker att det över huvud taget har gjorts alldeles för stor affär av tjänstetillsättningarna vid universiteten. Tjänster borde inte tillsättas högre upp än vad som är oundgängligen nödvändigt. Tillsättning av UHÄ borde räcka, tycker jag, för alla högre tjänster vid universiteten. Jag tycker inte att det vore någon skada skedd om så blev fallet i framtiden.

Med detta, fru talman, ber jag att få yrka bifall till utbildningsutskottets hemställan, på samtliga punkter i betänkande nr 17.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Fru talman! Det är självklart att herr Gustafsson i Barkarby skulle kommentera de till utbildningsutskottets betänkande fogade reservationerna såväl i egenskap av ledamot av U 68 och av kompetenskommittén som i egenskap av socialdemokraternas föredragande och talesman i riksdagen när det gäller U 68-frågorna.

Det är svårt för mig att på den korta tid som står till förfogande hinna svara på de frågor som herr Gustafsson i Barkarby ställde. Jag skall därför begränsa mig till ett fåtal av dem, men jag skall använda min tid fullt ut. Jag ber om ursäkt om framställningen därför blir litet hoppande. Det beror på den takt med vilken herr Gustafsson drog frågorna. Det är inte lätt att hinna med att svara på alla.

Låt mig först citera exakt vad jag sade när det gäller våldet. Jag sade att könskvotering är våld i den betydelsen att man gör intrång i den enskildes egen kompetens genom att ge företräde resp. motsatsen enligt andra bedömningsgrunder än de rent meritmässiga. Detta är moderata samlingspartiets uppfattning. Det hade varit intressant att få höra hur herr Gustafsson i Barkarby vill kommentera det faktum att ett ökat antal män nu påbörjar sjukvårdar- och sjuksköterskeutbildning. På det området har vi inte någon kvotering, och där ökar antalet manliga personer i minst lika hög grad.

Sedan tog herr Gustafsson i Barkarby upp det gamla konkurrenskompletteringsförfarandet och ville med detta jämställa vårt krav på att behörighetskomplettering skall räknas till sitt fulla värde. Då vill jag erinra om att den gamla konkurrenskompletteringen rörde fall där man förbättrade sina redan existerande betyg i ett ämne, medan vår behörighetskomplettering och kravet med anledning av de betygen gäller att man, i de fall då det för särskild behörighet fordras kunskaper eller meriter i ett visst ämne, också skall kunna tillgodoräkna sig de meriterna till deras fulla värde.

Vi har föreslagit detta, bl. a. mot bakgrunden av att det kommer att minska de taktiska val som i annat fall kommer att göras i gymnasieskolan. Herr Gustafsson i Barkarby kan väl inte undgå att hålla med mig om att, för en som absolut vill komma in på en mycket högt eftertraktad utbildningslinje av typen läkare, tandläkare eller annat yrke, den säkraste vägen självfallet är att välja enklaste tänkbara tvååriga linje, såsom konsumtionsteknisk eller annan linje i gymnasieskolan, för att med höga betyg – om möjligt med femmor i alla ämnen – därefter komplettera betygen med teorier i de behörighetskrävande ämnena. Därmed garanteras man inträde. Vi anser att detta är fel. Vi vill inte att en sådan taktisk bedömning skall ligga till grund för inträde.

Fru talman! Jag är ledsen för att min tid nu är ute. Det hade funnits mycket mer att beröra här.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Fru talman! Eftersom herr Gustafsson i Barkarby så ingående har ägnat sig åt moderatreservationerna, får jag väl säga ett par ord om dem som jag tidigare själv har kommenterat.

Det gäller först och främst frågan om universitetslektorernas ställning. Jag vill bara säga att visserligen är universitetslektorstjänsterna företrädesvis avsedda för grundläggande utbildning, och det skall de väl vara även i fortsättningen, så på den punkten är vi ense. Men vi menar att också de universitetslärare som huvudsakligen ägnar sig åt grundläggande utbildning bör, för att denna utbildning skall bli av högsta kvalitet, ha hög vetenskaplig kompetens och kontinuerligt ha rätt, kanske t. o. m. skyldighet, att delta i forskning och forskarutbildning.

Detta är orsaken till att vi dels icke kan acceptera propositionens hårda tryckande på framför allt undervisningsskickligheten, dels icke kan acceptera att universitetslektorerna icke ges rätt eller skyldighet att delta i forskning.

När det gäller universitetsforskningsutredningen hann jag kommentera yrkandet och reservationen redan i mitt inledningsanförande, sedan utbildningsministern sagt att han skall låta ombesörja den önskade utredningen genom tilläggsdirektiv till forskarutbildningsutredningen. Jag noterade detta med tacksamhet, men man vet ju aldrig vad som händer. Därför tycker jag inte att vi tills vidare har anledning att ta tillbaka vårt yrkande, utan det får kvarstå, även om det verkligen skulle bli så, att tilläggsdirektiv med det snaraste kommer att ges till forskarutbildningsutredningen och att denna dessutom kompletteras med representanter för de politiska partier som nu inte är representerade där.

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Nordstrandh är nästan notoriskt misstänksam. Han säger att "man vet aldrig vad som händer", trots att utbildningsministern har talat om att han avser att ge forskarutbildningsutredningen tilläggsdirektiv. Herr Nordstrandh är som den ståndaktige tennsoldaten – han

Onsdagen den
21 maj 1975

*Reformering av
högskoleutbild-
ningen m. m.*

håller fast vid sitt yrkande trots detta besked. Jag tycker att det är onödigt.

Propositionens förslag att vid tillsättning av universitetslektorstjänst den pedagogiska skickligheten skall vara den tyngst vägande befordringsgrunden och därnäst vetenskaplig skicklighet innebär att man rättar till ett tidigare avvita förhållande, då pedagogisk skicklighet nästan inte tillmättes någon betydelse vid tillsättande av tjänster där det framför allt gällde att handha undervisning. Jag tycker att detta förslag balanserar bra med de bestämmelser som gäller vid tillsättande av professorstjänster, där vetenskaplig skicklighet väger tyngst och pedagogisk skicklighet kommer i andra hand.

Sedan till fru Sundberg om taktiska ämnesval. Jag tror inte att vi med något system helt kan gardera oss mot sådana taktiska val. Det som garanterar att studerande kan genomföra en utbildning är de särskilda behörigheterna, antingen de studerande har fått dem genom att gå en linje på gymnasiet eller genom att efteråt komplettera sig till den. Har man den särskilda behörigheten har man blivit bedömd som kapabel att klara utbildningen. Om de som på ettdera sättet blivit behöriga sedan har olika bakgrund i fråga om ämneskombinationer eller linjer kan det vara en fördel för den utbildning som de kommer till. Det är i varje fall inte någon nackdel. De faror som moderaterna målar upp som ofrånkomliga om vi inte går på deras förslag tycker jag är högst överdrivna.

Jag vidhåller att det viktiga är att man har den särskilda behörigheten. Samhället har gjort den bedömningen att man då är kapabel att genomföra utbildningen.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Fru talman! Notoriskt misstänksam eller inte, men jag har faktiskt en färsk erfarenhet när det gäller direktivskrivning. Utbildningsutskottet och riksdagen beställde tilläggsdirektiv till en utredning, forskarrådsutredningen, innebärande att den också skulle utreda och komma med förslag till organisation av framtidsforskningen. Direktiven blev inte riktigt så som vi, åtminstone från borgerligt håll, hade menat att de skulle bli. Det blev alltså inte ett ovillkorligt åläggande för utredningen att ta upp frågan – den skulle överväga om den kunde göra det, som det står i direktiven.

Jag kan därför inte känna mig säker på vad som kommer att ske förrän direktiven har kommit i fråga om detta nya som skall utredas. Det är därför som vår reservation får kvarstå.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Fru talman! Vad som föranlett en stor del av herr Nordstrandhs och mina reservationer är just att frågor om behörighet, meritvärdering, anagningsbestämmelser osv. har blivit så mycket mer betydande i och med det förslag till totaldimensionering av den nya högskolan som riksdagen med centerpartiets hjälp kommer att anta. Endast 20 % av dem som söker högre utbildning kommer att antas på enbart betyg. Det är

det som gör att frågan om betyg får så starkt ökad aktualitet. Ingenting hade vi hellre sett än att vi hade sluppit totaldimensioneringen och att tillträdet till majoriteten av utbildningarna hade varit fritt. Jag är helt medveten om att i ett sådant fall hade betydelsen av sådana här regler varit mindre.

Jag vill emellertid hålla med herr Gustafsson i Barkarby om att om de studerande har olika bakgrund och olika referensramar är detta inte till någon nackdel – tvärtom är det säkert många gånger till fördel. Men vad man måste ha rätt att begära är att de studerande har samma möjlighet att genomföra studierna och att inte behörighetskraven utformas så att skillnaden i de reella möjligheterna att studera blir olika. På det sättet skapas en orättvisa mellan de studerande sinsemellan, som vi inte tycker är önskvärd och som vi anser att det bör finnas förutsättningar att utjämna före tillträdet till de högre studierna.

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s) kort genmäle:

Fru talman! Fru Sundberg säger att man vill garantera att de studerande har samma möjlighet att genomföra studierna. Som jag sade i mitt förra anförande garanteras detta genom de särskilda behörighetskraven. Sedan kan de studerande som fått särskild behörighet – oavsett på vilket sätt det skett, vare sig de kompletterat sina studier eller gått den vanliga konventionella vägen på en linje i gymnasieskolan – ha olika ämneskombinationer eller olika meritpoäng. Men det säger ingenting om deras möjlighet att genomföra studierna. Samhället har därför konstruerat studiesystemet på det sättet att det är de särskilda behörighetskraven som är garantin för att de studerande kan genomföra studierna. Garantin ligger i att de har samma särskilda behörighet, oavsett på vilket sätt de fått denna, och inte i själva urvals-poängen eller kombinationen av ämnen.

Fru tredje vice talmannen anmälde att fru Sundberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

På förslag av fru tredje vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen om detta betänkande samt behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till kl. 19.30.

§ 5 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

Nr 13 med anledning av framställningen 1974:20 från riksdagens förvaltningsstyrelse angående riksdagens lokalfrågor på längre sikt m. m., jämte motioner

Justitieutskottets betänkanden

Nr 22 med anledning av propositionen 1975:78 om lagstiftning angående ansvar för funktionärer i offentlig verksamhet, m. m. jämte motioner

Nr 85

Onsdagen den
21 maj 1975

Nr 23 med anledning av propositionen 1975:106 med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Lagutskottets betänkande

Nr 22 med anledning av motion om översyn av bestämmelserna om vräkning av hyresgäst

Utrikesutskottets betänkanden

Nr 9 med anledning av motioner om avbrytande av ekonomiska förbindelser med Sydafrika

Nr 11 med anledning av motioner rörande svenska initiativ på de mänskliga rättigheternas område

Nr 12 med anledning av propositionen 1975:85 angående tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1974/75, i vad avser utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte motioner

Nr 13 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Kulturutskottets betänkanden

Nr 12 med anledning av propositionen 1975:20 om den statliga kulturpolitiken 2 jämte motioner

Nr 13 med anledning av propositionen 1975:59 om 1976 års verksamhetsbudget för det nordiska kultursamarbetet m. m.

Nr 14 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Utbildningsutskottets betänkanden

Nr 21 angående verkställd granskning av förvaltningen av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond under år 1974

Nr 22 med anledning av propositionen 1975:105 om godkännande av avtal om verksamheten vid Hermods stiftelse jämte motion

Inrikesutskottets betänkanden

Nr 4 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller vissa för flera huvudtitlar gemensamma frågor jämte motioner

Nr 5 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller vissa anslag inom finansdepartementets verksamhetsområde m. m. jämte motioner

Nr 15 med anledning av propositionen 1975:89 med förslag till lag om ändring i lagen (1974:358) om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen jämte motioner

Nr 16 angående uppskov med behandlingen av vissa motioner

Civilutskottets betänkanden

Nr 29 med anledning av propositionen 1975:107 angående föreskrifter om avgifter hos byggnadsnämnd

Nr 30 angående uppskov med behandlingen av motionen 1975:411

§ 6 Meddelande om förhandsanmälan till talarlistan

Fru TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får anmoda dem som önskar yttra sig när kulturutskottets betänkande nr 12 och konstitutionsutskottets betänkande nr 13 skall avgöras att anmäla detta till kammarkansliet senast torsdagen den 22 maj kl. 18.00.

§ 7 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 21 maj

Nr 207 av herr *Jonsson* i Alingsås (fp) till herr kommunikationsministern om utbyggnad av den trafikmedicinska verksamheten:

Trafikolycksfallen utgör ett av våra allvarligaste samhällsproblem. I nr 4 av Socialmedicinsk tidskrift ges en mycket omfattande beskrivning av trafikolyckorna som samhällsmedicinskt problem. Där framhålls också vikten av en utbyggnad av den trafikmedicinska forskningen – en verksamhet som nu är otillräcklig.

Ett led i en förbättrad trafikmedicinsk forskning borde vara fördjupade studier av trafikolyckor för att söka utröna vilka faktorer som medverkat till eller lett till trafikolyckor. I bl. a. Västtyskland bedrivs på flera håll sådan olycksforskning. Särskilda forskningslag bestående av bl. a. läkare, tekniker och psykologer har organiserats. Dessa gör intensivundersökningar av olyckor. I Sverige har tidigare s. k. haverikommissioner för undersökning av trafikolyckor prövats, dock inte med den vida omfattning som det pågående arbetet i Västtyskland.

Mot bakgrund av den allvarliga trafikolycksutvecklingen vill jag fråga herr kommunikationsministern:

Vill herr kommunikationsministern medverka till att en utbyggnad av den trafikmedicinska verksamheten kommer till stånd och att därvid även olycksfallsforskning efter västtysk modell av typ "haverikommissioner" bedrivs i Sverige?

Nr 208 av fru *Frænkel* (fp) till herr utbildningsministern om utbildning av sjukgymnaster i Örebro:

Vill utbildningsministern redogöra för det aktuella läget beträffande utbildningen av sjukgymnaster i Örebro?

Nr 209 av fröken *Andersson* (c) till herr jordbruksministern om kostvornas betydelse för livsmedelsförsörjningen:

Nr 85

Onsdagen den
21 maj 1975

*Meddelande om
förhandsanmälan
till talarlistan*

*Meddelande om
frågor*

Nr 85

Onsdagen den
21 maj 1975

*Meddelande om
frågor*

Livsmedelsförbrukningen i Sverige mätt i detaljhandelsledet hade 1973 per invånare och dag ett energiinnehåll av 2 900 kcal (12 MJ) och ett proteininnehåll av 78 g. Detta betyder att 11 % av energiinnehållet finns i proteinet. Statens livsmedelsverk har nyligen i bokform utgivit "Råd om mat från näringssynpunkt", vilken förklaras vara "en bok för dem som vill ha litet elementa om näringslära". Där uttalas att "omkring en sjättedel av kostens energi bör komma från proteiner". Detta skulle vid oförändrat energibehov betyda en förbrukning av 118 g protein per invånare och dag.

Med anledning härav vill jag till herr jordbruksministern ställa följande fråga:

Är statsrådet medveten om vilka konsekvenser denna betydande kostomläggning skulle ha på vår livsmedelsförsörjning, och delar statsrådet trots detta den uppfattning som kommit till uttryck i boken?

§ 8 Kammaren åtskildes kl. 18.02.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert